

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

A

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Výchova dítěte v neúplné rodině

Bakalářská práce

2011

Vedoucí práce:
PhDr. Olga Vaněčková

Vypracovala:
Hana Urbanová

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Táboře dne.....

.....

Podpis

Děkuji vedoucí práce PhDr. Olze Vaněčkové za rady, připomínky, náměty a vedení při zpracování této bakalářské práce.

ANOTACE

Výchova dítěte v neúplné rodině

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, styly výchovy, role otce, kvalitativní výzkum

Tato práce se týká výchovy dítěte v neúplné rodině. V teoretické části je uveden a porovnán pojem rodina z mnoha hledisek odborné veřejnosti. Neúplná rodina plní s rozličnou kvalitou své funkce, proto jsou rovněž uvedeny problémy, se kterými se taková rodina může potýkat. Zmíněna je nejen role otce při výchově dítěte, a jaké potíže lze očekávat, pokud otec v rodině chybí, ale také styly výchovy a problematika tzv. doplněné rodiny. Praktická část je zaměřena na zpracování kvalitativního výzkumu, který byl zrealizován metodou polostrukturovaného interview. Cílem této praktické části bylo zjistit a popsat, jak své dětství a dospívání prožívaly ženy, které nikdy nepoznaly osobnost svého biologického otce.

ABSTRACT

Upbringing of the child in incomplete family

Keywords: family, functions of family, styles of upbringing, role of the father, qualitative research

This work refers to bringing up a child in an incomplete family. In the theoretical part, you can find a concept of family comparing many points of view of expert public. An incomplete family fulfils its functions with a different quality. That is why there are also concerned problems which a family like that must face. Not only is there mentioned the role of the father during the upbringing of a child and what are the troubles that can appear when the father is not a part of the family, but also styles of the upbringing and issues of so-called "complemented family". The practical part is focused on processing qualitative research which was realised according to the method of half-structured interviews. The target of this practical part was to find out and describe what were features of childhood and adolescence of women who have never met their biological father personally.

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Vymezení pojmu rodina a její typy	10
1.2 Neúplná rodina a příčiny vzniku	12
1.3 Klasifikací funkcí rodiny	14
1.4 Specifická rizika neúplné rodiny při plnění funkcí	15
1.4.1 Biologicko-reprodukční funkce	15
1.4.2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce	16
1.4.3 Funkce emocionální	17
1.4.4 Funkce socializačně – výchovná	18
1.4.5 Kvalitativní funkčnost rodin	19
1.5 Styly výchovy	20
1.6 Role otce při výchově dítěte	21
1.7 Rodina doplněná	26
2 PRAKTICKÁ ČÁST	29
2.1 Cíl výzkumu	29
2.2 Výzkumný soubor	30
2.3 Metody získání dat	33
2.4 Analýza rozhovorů	34
2.4.1 Prožívání dětství a dospívání	35
2.4.2 Pátrání po otci	37
2.4.3 Příchod náhradního rodiče do rodiny	40
2.4.4 Hodnocení výchovy a funkčnosti rodiny	41
2.4.5 Percepce nepřítomnosti otce	44
2.5 Odpovědi na výzkumné otázky	46
2.6 Shrnutí a diskuse výsledků poznání z teoretické a z praktické části	50
ZÁVĚR	56
SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	58
SEZNAM PŘÍLOH	60
PŘÍLOHY	61

ÚVOD

Pro svoji bakalářskou práci jsem zvolila téma „Výchova dítěte v neúplné rodině“, přestože v době počátečních úvah o vhodnosti tohoto námětu přicházely do mého vědomí velké obavy především z toho, že zvolené téma již bylo mnohokrát v různých odborných pracích rozebíráno. Čím může moje práce rozšířit tak rozmanitou odbornou literaturu, články, studie, které jsou k dispozici nejen v knižní podobě, ale i v dnešní době ve stejně důležitém informačním zdroji, kterým se stal internet? Odpovědí byla má představa o konkrétním zaměření výzkumné části této práce, kterým je výchova dítěte osamělou matkou, ovšem ve spojení s dalším životním aspektem, kdy matka před dítětem tají identitu jeho druhého biologického rodiče. Domnívám se, že tato problematika není častým námětem pro zpracování různých výzkumů, jak tomu je u otázky neúplné rodiny, ale s tímto fenoménem zároveň neodmyslitelně souvisí.

Děti, které nemají uvedeného otce v rodném listu, není nezanedbatelné množství. Obávala jsem se, že toto svoje tvrzení nebudu moci doložit žádným relevantním statistickým údajem, nečekaným překvapením bylo pro mě ovšem zjištění při podrobném studování výsledků činnosti Českého statistického úřadu, že i tento úřad od r. 2007 začal sledovat počty narozených dětí mimo manželství z hlediska věku otce dítěte. V demografických ročenkách ČSÚ jsou tedy uvedeny počty narozených dětí, u kterých nebyl věk otce zjištěn. V roce 2007 tomu bylo u 9,7 % dětí, v roce 2008 u 10% a v roce 2009 u 8,6 % dětí z celkového počtu živě narozených dětí¹ (pro podrobnější vysvětlení a přehlednost odkazuji na přílohu č. I). Své vyjádření o dětech bez otce jsem si dovolila uvést též z toho důvodu, že pracuji již sedmým rokem na Oddělení sociálně právní ochrany dětí při Městském úřadě v Táboře a osobně jsem zaznamenala, že mezi jinými je i značný počet žen, které se přicházejí poradit o svém rozhodnutí porodit dítě a nevést otce do rodného listu. Právě tyto ženy, někdy nastávající maminky, mnohdy už „čerstvé“ maminky, mě z jisté části inspirovaly k volbě tohoto tématu. Přicházejí rozhodnuté, že otce neuvedou, ale zároveň mají obavy, jak bude jejich život po narození dítěte vypadat. Pokládají různé otázky, a to zejména jaké je čeká finanční zabezpečení, co mohou od

¹ Srov. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)

státu očekávat za podporu a zároveň jaké jsou možnosti otce domáhat se svého rodičovství, pokud se o něm dozví a bude na něm trvat. Mám za povinnost na tyto dotazy pravdivě odpovědět, ovšem pokaždé si dovolím položit naopak já otázku těmto ženám – maminkám, jestli ony myslely na své nenarozené nebo již narozené dítě, a zdali přinese jejich rozhodnutí dítěti do života více výhod nebo nevýhod. Prosím je, aby uvažovaly o tom, jak dítěti budou za nějaký čas vysvětlovat, proč nemají svého tatů, z jakého důvodu jej neznají nebo nemají k dispozici třeba jen fotografii. Tento objektivní důvod pro vytvoření mé práce se v tuto chvíli rozšiřuje i v důvod čistě subjektivní. I já jsem vyrostla pouze s matkou, která nikdy nenašla odvahu mi o biologickém otci říci pravdu. Vzpomínám si, že jsem samozřejmě matce otázky týkající se mého otce několikrát v průběhu mého dětství položila, ale odpovědi byly vždy krátké, úsečné. Již tehdy jsem tedy zaregistrovala nechuť matky na toto téma hovořit, nikdy jsem nenašla odhodlání, ani nyní v mé dospělosti, na toto téma znovu zavést rozhovor. Zároveň se domnívám, že je jistě i má matka si vědoma toho, že mi toto sdělení „dluží“, tudíž stále čekám a doufám, že najde odvahu a sama bude chtít říci mi pravdu. Dodnes tedy mám jen několik kusých informací, které jsem získala vyzvídáním v mé širší rodině. Tato práce mi zcela jistě nepomůže v otevření této mé „třinácté komnaty“, ale doufám, že přinese ucelené poznatky o tom jaké nevýhody, případně výhody přináší život rodiny (tedy matky a jejího dítěte) bez otce.

Cílem této bakalářské práce je zjistit a popsat, jak své dětství a dospívání prožívaly ženy, které stejně jako já nikdy nepoznaly osobnost svého biologického otce. Pozornost se pokusím zaměřit zejména na to, jak se s tímto životním aspektem vyrovnaly, jak jej hodnotí a s jakými problémy dítěte vyrůstajícího v neúplné rodině se setkaly a co jim usnadňovalo jejich zvládnutí.

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části se nejprve zaměřením na rodinu jako pojem, která byla odbornou veřejností definována z mnoha pohledů. Uvedu, jaká označení pro různé typy rodin jsou v současné odborné literatuře zmiňována. Má-li moje práce pojednávat o neúplné rodině, je nezbytné uvést i důvody, které jsou příčinou vzniku rodiny, kde chybí jeden z rodičů. Každá rodina určitým způsobem plní své funkce. Jaké funkce to jsou a jaká rizika při plnění těchto funkcí mohou postihnout rodinu neúplnou, jsou námětem další kapitoly. V názvu mé bakalářské práce je zmíněna výchova, proto uvedu styly výchovy uplatňované v rodinách. Další pasáž bude zaměřena na roli otce při výchově

děti v jejich jednotlivých vývojových obdobích. Tato kapitola je věnována i analýze vztahu dětí k matce a k otci v době dospívání v rodině úplné a naproti tomu s jakými problémy se potýkají chlapci a dívky, když model mužské role v rodině chybí. Závěr teoretické části je věnován problematice vstupu nového vychovatele do neúplné rodiny, tj. vzniku tzv. doplněné rodiny.

Praktická část představuje zpracování kvalitativního výzkumu. V první kapitole praktické části je definován cíl výzkumu, stěžejní výzkumná otázka a doplňující otázky výzkumu. Následuje popis výběru vhodných respondentů, poté uvedení metod použitých k získání dat. Hlavní metodu, kterou jsem pro zjištění názorů, pocitů a postojů respondentek zvolila, bylo polostrukturované interview. Nahrané rozhovory jsem přepsala a na základě analýzy zpracovala do jednotlivých témat – kategorií. Shrnutí zpracovaných a utříděných pojmů ze získaných výpovědí se stalo úkonem, jímž byly zjištěny a předloženy odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky.

V této úvodní kapitole bych též ráda uvedla, že bakalářská práce byla vytvořena za pomoci odborné literatury, kdy mimo publikací dalších autorů jsem čerpala v teoretické práci zejména z děl Marie Vágnerové, Zdeňka Matějčka a Josefa Langmeiera. Průvodcem k vytvoření praktické části a zpracování kvalitativního výzkumu se stala především publikace Michala Miového.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení pojmu rodina a její typy

Rodina, pojem, který je blízký všem jedincům naší společnosti bez ohledu dosaženého odborného vzdělání. Podoba jeho vysvětlení je velmi různá, od dětsky jednoduchých představ „máma, táta a já“ k definicím uváděných v současné odborné literatuře. Na význam pojmu rodina lze nahlížet z různých perspektiv jednotlivých vědních oborů, významní čeští autoři z řad sociologů a psychologů uvádí definici rodiny následovně:

I. Možný uvádí: „*Učebnice sociologie po dlouhou dobu začínaly tvrzením, že rodina je pro sociologii příkladem morfostatické instituce. Představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává.*“² Pro tohoto autora ovšem rodina neznamena již pouhé soužití manželů, partnerů, ale rodina je ustanovena až narozením prvního dítěte.³

I. Sobotková vyjadřuje pojem: „*Rodina je primárním kontextem lidské zkušenosti od kolébky až po hrob.*“⁴

Psychologický slovník podává vysvětlení pojmu rodina jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevním vztahem, odpovědností a vzájemnou pomocí.⁵

Autor mnoha publikací týkajících se rodiny a dětí, **Zdeněk Matějček** charakterizuje rodinu jako nejstarší lidskou instituci ve společnosti, která své potomky chrání, učí, vzdělává, připravuje pro budoucí život. Rodina by měla být prostředím stálým, citově příznivým, vřelým, jedině pak se dítě v ní může vyvíjet v osobnost zdravou a pro společnost užitečnou.⁶

² MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, s. 13.

³ Tamtéž, s. 17.

⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 9.

⁵ Srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 181.

⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 15-16.

M. Vágnerová charakterizuje pojem: „*Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, vzájemně se ovlivňují a přizpůsobují, často neuvědoměle.*“⁷

Jako závěrečnou definici jsem vybrala pojetí rodiny od J. Odehnala, kterou zmiňuje ve své knize **Jozef Výrost**: „*Rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně.*“⁸

Autoři uvedených definic se svými názory a myšlenkami vyjadřují v konečné podobě jednotné stanovisko, ze kterého vyplývá, že rodina je místem, prvním výchovným prostředím nebo-li jedním slovem domovem, do kterého přicházejí děti, jejichž narození bývá očekávané a radostné nebo naopak nečekané a mnohdy až nežádoucí. Vyrůstá-li dítě v rodině, ta se pro něj stává nejdůležitější, a především rozmanitou, vícegenerační institucí (v jakékoli společnosti), charakteristickou svým životním stylem, uznávanými hodnotami a více či méně uvědomovanými cíli, jichž se snaží rodiče (případně rodič) dosáhnout a předat je prostřednictvím výchovného působení svým potomkům. Toto moje pojetí významu slova „rodina“ vystihuje i tu podobu rodiny, kde nejsou zastoupeni při výchově dětí oba rodiče. Naproti tomu výše uvedená definice převzatá z díla *Aplikovaná sociální psychologie* od Jozefa Výrosta, charakterizuje dle mého názoru rodinu úplnou a funkční, neboť jen v takové rodině mohou děti bez obtíží, pravidelně a v mnoha životních situacích spatřit identifikační vzory pro mužskou a ženskou roli a získat zkušenosti jak se chovat ve vztahu k jedinci opačného pohlaví.

V předchozím odstavci je uvedeno jedno z mnoha dělení rodin – úplná a funkční. Pro přehlednost uvádím i další typy rodin, neboť v následujících kapitolách se budu o mnohých z takto klasifikovaných rodin ještě zmiňovat.

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*, s. 18.

⁸ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 304.

- **Rodina orientační** – tj. taková, do které se jedinec narodí, vyrůstá v ní a po dosažení dospělosti a vlastního osamostatnění zakládá:
- **Rodina prokreační** (rozmnožovací) – tj. nová vlastní rodina
- **Rodina nukleární** (dvougenerační) - je tvořena rodičovským párem a jejich dětmi (vlastními či přijatými do náhradní rodinné výchovy)
- **Rodina vícegenerační** – je tvořena soužitím s dalšími příbuznými, nejčastěji prarodiči
- **Rodina prvotní** – vzniká narozením dítěte dosud bezdětným rodičům
- **Rodina druhotná** – založená rozvedenými, případně ovdovělými rodiči
- **Rodina úplná** – tvořena oběma rodiči a dětmi
- **Rodina neúplná** – postrádá jednoho z rodičů
- **Rodina doplněná** (nevlastní) – do neúplné rodiny přichází nový člen na pozici chybějícího rodiče (tvz. otčím, macecha)

1.2 Neúplná rodina a příčiny vzniku

V kapitole 1.1 je v krátkosti uvedeno, že se jedná o rodinu postrádající jednoho z rodičů. Matky s dítětem nebo s dětmi tvoří 90% všech neúplných rodin, zbývajících 10% připadá na otce s dítětem nebo s dětmi.⁹

Neúplná rodina vzniká nejčastěji v důsledku rozpadu manželství nebo partnerství rodičů, z nichž jeden z rodičů opouští společnou domácnost a následně vytváří pro sebe nový domov, případně se vrací do své orientační rodiny (tj. zpět k rodičům). Domnívám se, že na tomto okamžiku je možné zmínit i případy, kdy je rodič dítěte odsouzen pro trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a nastoupí k výkonu trestu odnětí svobody. Manželství či partnerství je sice

⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 128.

zachováno (pokud trestný čin není důvodem pro rozvod manželství), ale rodina se dostává do pozice rodiny neúplné nejen pro faktickou nepřítomnost rodiče, ale musí se potýkat se stejnými problémy jako neúplná rodina vzniklá právě rozvodem.

Těžké nevyhlášené nemoci, autonehody, úrazy a jiné tragické události v našich životech jsou dalším mnohdy šokujícím a nečekaným důvodem pro vznik neúplné rodiny. V této souvislosti, kdy rodina prožívá jednu z nejhorších krizí postihující všechny členy rodiny, uvedu pouze, že takto zasažená rodina je naší společností vždy vnímána velmi citlivě a též jí slouží maximální sociální opora.

Posledním aspektem pro vznik neúplné rodiny je osamělost matky již v době narození jejího dítěte a přetrvávající i v dalších letech. Žena, která očekává narození dítěte a její partnerský vztah není ideální, musí učinit následující rozhodnutí, zda:

- pokusí se spolu s partnerem o obnovu soužití a dítěti vytvoří rodinu úplnou
- obnovení soužití se nedá realizovat, neboť rozpory mezi ní a otcem dítěte jsou natolik zásadní, že neumožňují vytvoření řádného domova pro dítě

Druhá varianta pak přináší další možné postoje otce dítěte, kterými jsou:

- otec přesto těhotenství partnerky přijme a k otcovství se dobrovolně hlásí (dochází tedy k souhlasnému určení otcovství a následně k soudní úpravě poměrů dítěte)
- biologický otec o dítě nejeví žádný zájem, mnohdy partnerku nutí do přerušení těhotenství nebo avizuje svůj negativní postoj vyhrožováním, že se o dítě nikdy nebude zajímat a nebude mu poskytovat žádné materiální zajištění, odmítá svoje otcovství uznat před matričním úřadem. Po narození dítěte je tedy okénko v jeho rodném listu prázdné anebo matka je oprávněna domáhat se určení otcovství soudní cestou.

Osamělost matky v době narození dítěte může být i jejím přáním a život bez otce dítěte a zároveň partnera je dobrovolným rozhodnutím. Chce mít dítě jen pro sebe, domnívá se, že by výchovné působení biologického otce rušil způsob, jakým chce své dítě vychovat. Pro takové matky je charakteristické, že se jedná o matky emancipované, vzdělané, s velkými ambicemi, značným perfekcionismem, dobrým materiálním zajištěním.¹⁰ Dovolím si pro tuto charakteristiku použít označení moderní pro současnou dobu: jev, kdy mladí lidé (nejen ženy) vedou záměrně

¹⁰ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 115.

osamocený život, je jimi označován slovem „singles“. Je zřejmé, že z tohoto důvodu hledají právě tyto ženy možnosti např. umělého oplodnění dárcovskými spermii (a nejlépe od dárce s parametry dle jejich výběru), aby v budoucnu předešly obavám, že biologický otec se bude domáhat svých rodičovských práv. Tento postup je v našem státě ovšem nelegální a právě otázka, zda umožnit ženám umělé oplodnění bez partnera, který by otcovství ve zdravotnickém zařízení uznal ještě před samotným zákrokem, je dalším velkým etickým námětem pro zhodnocení v samostatné studii nebo odborné práci. Domnívám se ovšem, že nelze ženy, které mají děti bez toho, aby byl biologický otec uveden v rodném listu, tak jednoduše paušalizovat, neboť s ženou která odpovídá charakteristice matky uvedené výše (viz výše - odkaz č. 10) jsem ve své praxi dosud nesetkala. Zdůvodnění plánované a záměrné osamělosti matky se mi z tohoto důvodu jeví výstižnější v knize Psychologie rodiny od Ireny Sobotkové. Uvádí, že takové rozhodnutí činí ženy různorodého věku i postavení ve společnosti a vedou je k tomu i odlišné faktory od nezralosti ženy přes obavy z neúspěšného vybudování a udržení stabilního partnerského vztahu. Narození dítěte je pak pro ně jediným novým, jistým, trvalým a blízkým vztahem.¹¹ Tento názor Ireny Sobotkové je odrazem skutečnosti, neboť pohledem do statistických údajů můžeme lehce ověřit, že děti narozené mimo manželství se rodí „napříč vzdělanostním a věkovým spektrem žen. Vysoká nemanželská porodnost je přitom tradičně zaznamenávána u žen nejmladších a dále u žen s pouze základním nejvyšším dosaženým vzděláním. I když tempo růstu podílu nemanželských dětí je zde nejvyšší.“¹²

1.3 Klasifikace funkcí rodiny

V úvodu této kapitoly je nutné uvést, že každá rodina, a to úplná i neúplná z jakékoli výše uvedené příčiny, je vždy skupina představující systém, protkaný vztahy jak mezi svými členy, tak vztahy členů směřující k vnějšímu prostředí. Tento systém je neustále okolím ovlivňován a utvářen a funguje pouze za předpokladu, pokud uspokojuje potřeby všech jeho členů. Uspokojení potřeb mohou vyžadovat

¹¹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 129.

¹² Český statistický úřad [online]. [cit. 2011-03-12]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)

osoby tvořící rodinu anebo vnější prostředí – společnost. Rodina dostojí těmto požadavkům a zároveň smyslu své existence jen v případě, pokud plní své funkce, které umožní život jedinci ve společnosti ve všech jeho etapách existence.¹³ Základní funkce rodiny lze rozčlenit do čtyř bloků¹⁴:

- **Biologicko – reprodukční funkce**
- **Ekonomicko – zabezpečovací funkce**
- **Funkce emocionální**
- **Funkce socializačně – výchovná**

1.4 Specifická rizika neúplné rodiny při plnění funkcí

Jednotlivé rodiny ovšem nemohou vždy plnit některé nebo všechny funkce stejně dobře, zvláště dojde-li „*k selhání některého člena nebo členů rodiny.*“¹⁵ Je to právě neúplná rodina, která z podstaty toho, že v ní všechny funkce musí zajišťovat osamělý rodič, je ohrožena více riziky při plnění svých funkcí a tím i při výchově dítěte.

1.4.1 Biologicko – reprodukční funkce

Tato funkce není dle mého názoru zatížena žádnými podstatnými riziky, neboť „*materství a rodičovství je obecně očekávanou součástí životního běhu člověka, je spojováno s obdobím dospělosti ve smyslu životní náplně a životního úkolu.*“¹⁶ V rozvíjející se společnosti zaniklo znevýhodňující postavení svobodných matek, které byly prakticky do šedesátých let 20. století odsuzovány, morálně negativně hodnoceny a jejich děti litovány.¹⁷ Z demografických ročenek České republiky vyplývá, že nejvíce dětí nadále přichází na svět v manželství. Ovšem statistiky zároveň prokazují i tu skutečnost, že stále více přichází na svět dětí mimo manželství a vypracované statistiky jsou důkazem, že i osamocené matky mnohdy

¹³ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 92.

¹⁴ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 92-93.

¹⁵ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 101.

¹⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 120.

¹⁷ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 128.

přivádí na svět děti nejen prvorozené, ale i druhorozené a další. Zde odkazují na přílohu č. II a grafické zpracování v příloze č. III, ve kterých je předložen vyhotovený přehled nárůstu počtu dětí narozených v manželství i mimo manželství, z něhož zároveň vyplývá, že v pouze v případě dětí narozených **mimo** manželství došlo v r. 2009 k nárůstu počtu narozených dětí celkem. U dětí, které se takto narodily neprovdaným matkám, je zaznamenán nárůst i těch, které se narodily nejen jako první v pořadí, ale i druhém a třetím pořadí.¹⁸

Biologicko-reprodukční funkce tedy z jedné strany naplňuje lidskou touhu po zplození vlastních potomků, zároveň zajišťuje pro společnost, v nejširším významu, „udržení života na Zemi“ a její plnění není nárůstem neúplných rodin nijak ohrožena.

1.4.2 Ekonomicko – zabezpečovací funkce

J. Dunovský uvádí, tato funkce rodiny se netýká pouze oblasti materiální, nýbrž přechází i do oblasti sociální, duševní až duchovní a má v širším pojetí poskytovat všem svým členům životní jistoty.¹⁹ Nicméně se domnívám, pokud mají být v rodině uspokojeny vyšší životní jistoty, je nezbytné, aby rodina měla dostačující materiální zázemí – pravidelný příjem a bydlení. Představím-li si neúplnou rodinu tvořící nejčastěji ženu a dítě, je zcela evidentní, že matku čeká obrovské riziko spočívající v hledání vhodného zaměstnání, při kterém by byla schopna zajistit své dítě. Spolu s tímto aspektem souvisí další rizika, jako je jediný nízký příjem, který nedostačuje na pokrytí základních potřeb členů rodiny a úhrady nájemného, úpravy sociálních dávek, které v r. 2011 doznaly dalších změn. V příloze č. 4 je podrobněji zpracována analýza sociálního zabezpečení a pracovního práva našeho státu. Z tohoto rozboru pak vyplývá, že rodič, který sám pečuje a zajišťuje dítě, není naším sociálním systémem zdaleka tak zvýhodněn, přestože mínění široké veřejnosti je takové, že „matka – samoživitelka“ se může těšit dostatečné sociální opoře státu. V takové chvíli je nezbytná pomoc širší rodiny, matky hledají pomoc a zázemí u své původní rodiny. Nezastupitelná je tedy pomoc celé rodinné sítě: finanční, materiální, hlídáním dětí, poskytnutím zázemí, ve kterém může matka s dětmi překlenout životní krizi.

¹⁸ Srov. Český statistický úřad [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)

¹⁹ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 93.

1.4.3 Funkce emocionální

Rodina pro všechny její členy má být tím nejzákladnějším a nejdůležitějším citovým zázemím, místem jistoty a bezpečí. V této funkci je rodina nenahraditelná a „*je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě.*“²⁰

Matka pečující sama o dítě je často zatížená zvýšeným stresem, neboť jen na ní spočívá kromě zajištění chodu domácnosti i řešení dalších problémů týkající se jejích osobních vztahových nejistot (např. překonání šoku ze ztráty manžela, konflikty a problémy s bývalým manželem, obavy rozpadu nového vztahu). Každodenní žití s sebou přináší mnoho rozhodování, nevyjasněných otázek a situací, na které by žádná osoba neměla být jen sama. Běžná situace jakou je např. prosté onemocnění dítěte, u řádně pečujícího rodiče vyvolává velkou nejistotu. A takových okamžiků, kdy každý potřebuje prosté objetí druhým nebo ujištění, že vše bude zas dobré, je nespočetně. Dlouhodobý stres může být příčinou vzniku různých negativních pocitů, od pocitu neschopnosti, beznaděje, ztráty životní energie až po frustraci nebo i depresi. Opět uvedu i vlastní poznatek ze zaměstnání, že mnohé osamělé matky, procházející obdobím rozvodu nebo po něm, se za svůj stav stydí, opakovaně přemítají nad tím, nakolik jsou viny za rozpad manželství či vztahu, mají obavy z budoucího možného selhání při výchově svých dětí. Pomoc je obtížná a zpravidla přichází až v době, kdy je matka na pokraji svých fyzických a psychických sil. Nezbytná pomoc rodiny a blízkých je doplňována i pomocí institucionální a odbornou.

Z pohledu dětí je nezbytné, aby jejich přítomnost v rodině byla vítána, děti byly svými rodiči milovány a ti jim věnovali svoji pozornost. U dětí, které v rodině nenacházejí jistotu a bezpečí a „*pokud rodiče dítě citově nepřijmou, poskytnou mu tím nepříznivou informace o něm samém a zároveň zvýší jeho celkovou nejistotu. Nepotvrdí mu, že svět je bezpečné místo. Dítě bude očekávat chladné odmítavé reakce od každého, s kým se setká, bude se cítit nejisté a ohrožené, a tento pocit si bude nějak kompenzovat, např. agresivitou, která slouží jako obrana vůči nebezpečnému světu.*“²¹ Právem lze namítat, že tento problém lze zaznamenat stejně tak i v rodině úplné, přesto se domnívám, že dítě vyrůstající v rodině neúplné může

²⁰ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 93.

²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profes*, s. 590.

být tímto citovým strádáním ohroženo častěji, a to právě z důvodů uvedených výše. Matka při zajišťování ekonomické funkce rodiny a zároveň zvládáním vlastních emočních problémů, nemá dostatek času i energie na uspokojování citových potřeb vlastního dítěte. M. Vágnerová hovoří o tzv. citové subdeprivaci, kterou lze obtížně identifikovat, nicméně určité rodičovské postoje k dítěti tuto subdeprivaci signalizují. Takovými postoji jsou: nadměrná kritika dítěte, dítě je hodnoceno jen negativně, rodič na první pohled nerozumí potřebám a pocitům svého dítěte a interakce mezi rodičem a dítětem jsou minimální, protože s ním jen málo komunikují, dítě je často doma samo, a i když je rodič přítomen, stejně si dítěte nevšímá.²²

1.4.4 Funkce socializačně-výchovná

Funkce rodiny, která připravuje děti pro vstup do společenského života, tudíž neméně významná než funkce předchozí. Každá rodina dítě formuje (vědomě i nevědomě) též **sociálně** a to prostřednictvím každodenních vztahů a předáváním zkušeností, podle kterých bude dítě chápat vnější informace. Zároveň děti získávají po rodičích genetické dispozice a rodiče v souladu se svými schopnostmi je určitým způsobem vychovávají. Vývoj dítěte pak závisí na osobnostních kvalitách, míře vzdělanosti a výchovném přístupu jeho rodičů. Prostředí jednotlivé rodiny tedy určuje jaké kompetence (schopnosti, dovednosti) jsou důležité a tyto cíleně rozvíjí. Takovými kompetencemi pak jsou např. verbální komunikace, autoregulace vlastního chování podle přijímaných sociálních norem, identifikace se vzorem aj. Proces rozvoje těchto kompetencí je nazýván **socializací**.

Je-li na výchovný proces dítěte matka sama, je její role „náročnější, a proto se zde mírně zvyšuje možnost, že rodina nebude schopna poskytovat dítěti podporu a všechny vzorce chování, jaké by potřebovalo. Nepříznivý může být nedostatek otcovské autority a mužského chování.“²³ Důležitost role otce při výchově dítěte bude podrobněji zmíněna v kapitole 1.6. M. Vágnerová zároveň poukazuje na to, že „výchova v těchto rodinách bývá extrémní, rodiče používají nevyhovující výchovné strategie. Typickým znakem je na jedné straně nedůslednost, lhostejnost, odmítání a zanedbávání dítěte, na druhé straně tvrdá disciplína.“²⁴ Opakem tohoto postoje,

²² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profes*, s. 603.

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profes*, s. 783.

²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profes*, s. 783.

týkajícího se především chybění vzorce chování mužské role, je vyjádření Z. Matějčka, který hodnotil výchovu dítěte v neúplné rodině samotnou matkou a spatřil dokonce „i jistou výhodu v tom, že její výchovné působení může být dokonale „jednotné“ ve srovnání s různými výchovnými vlivy v četnějších rodinách.“²⁵ A jaký závěr tedy plyne? Správný výchovný proces nebo styl výchovy je možné zhodnotit až tehdy, přinesl-li společnosti novou zodpovědnou osobu, která bude plnit svoje další role, tudíž ve věku, kdy se dítě osamostatní a odejde ze své orientační rodiny. Nelze tudíž s jistotou určit, jak dalece je riziková nepřítomnost mužské autority v rodině a na druhé straně účinnější jednotné výchovné působení samotné matky nebo jaký výchovný styl (bude jim věnována kapitola č. 1.5) je žádoucí zvláště s ohledem na to, že každé dítě je jedinečnou osobností vyžadující specifický výchovný proces.

1.4.5 Kvalitativní funkčnost rodin

Podle míry úspěšnosti plnění výše popsaných funkcí, můžeme úplnou i neúplnou rodinu kvalitativně rozdělit do jedné ze čtyř skupin:²⁶

- **Funkční:** výchova dítěte je optimální. Potřeby dítěte i jeho rodiče nebo rodičů jsou řádně uspokojovány, mezi členy rodiny panuje ohled i respekt, rovnováha soukromí a sdílení, kooperace. Názory dětí jsou zohledněny, děti se nebojí s rodiči diskutovat, ale rodiče rozhodují v podstatných záležitostech a rozhodnutí dodrží. V rodině převládá smích, živý dialog, otevřenost novým myšlenkám nebo řešení problémů. Pro funkční rodinu je viditelná pozitivní atmosféra, radost ze vzájemného kontaktu, dodržování rodinných tradic.
- **Problémová:** některá z funkcí rodiny není plněna, ale rodina a vývoj dítěte není nijak vážně ohrožen. Rodina zvládá problémy řešit vlastními silami, případně se obrací o pomoc na svoji širší rodinu nebo instituce společnosti.
- **Dysfunkční rodina:** některé nebo všechny funkce rodiny nejsou řádně zajišťovány, dochází k bezprostřednímu ohrožení nebo poškození rodiny jako celku, ale především vývoje a prospěchu dítěte. V rodině vládne atmosféra

²⁵ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*, s. 61.

²⁶ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly*, s. 106-109.

vzájemné nedůvěry, upadá komunikace, každý z členů se vyhýbá odpovědnosti, požadavky členů rodiny jsou evidentní, ale nikdo se jimi neřídí. Tato rodina již své „ozdravení“ nezvládne bez pomoci zvenčí. Řešení mohou nalézt instituce, kdy komplex aktivit vedoucí ke zmírnění problémů se nazývá termínem **sanace** rodiny.

- **Afunkční rodina:** rodina již neplní své základní funkce, dítě je ohroženo ve zdárném vývoji a především na zdraví. Sanace rodiny je již bezúčelná, dítě je potřeba z rodiny vyjmout a umístit v náhradní rodinné výchově.

1.5 Styly výchovy

Výchova dítěte je vždy náročným úkolem pro zodpovědné rodiče. V této kapitole si dovoluji podrobněji uvést, jaké metody, prostředky čili výchovné styly mohou být v rodinách uplatňovány, neboť o různých stylech výchovy jsem se okrajově zmínila již v kapitole č. 1.4.4. Poznatky, které následně uvádím, jsem získala z časopisu *Pedagogická orientace*, jehož články jsou archivovány na internetu. V článku Jolany Manniové „Rodičovská autorita a stýly výchovy – činitele ovlivňující výchovu v rodině“ jsou styly výchovy dítěte rozděleny do čtyř kategorií, neboť každá rodina se vyznačuje jiným životním stylem a taktéž stylem výchovy.²⁷

- **Autoritativní rodičovský styl:** rodiče vyžadují od svých dětí rozumné chování, které je přiměřené jejich věku, vyspělosti a jejich schopnostem. Tento styl je vřelý, starostlivý, protože rodič zjišťuje názor dítěte a nezapomíná na city. Rozhodnutí, která rodič učiní, jsou dítěti zdůvodněné. Chování samotného dítěte je kamarádké, bezproblémové a dítě usiluje o samostatnost a podávání co nejlepších výkonů. Takový styl, uplatňovaný ve výchově, dítě nijak nepoškozuje.
- **Autoritářský rodičovský styl:** bez vzájemné komunikace s dítětem rodiče prosazují svoji moc, vyžadují poslušnost, mají na dítě vysoké nároky.

²⁷ *Pedagogická orientace* [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW: http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/Pedor07_1_RodicovskaAutoritaStylyVychovy_Manniova.pdf

- **Shovívavý rodičovský styl:** styl orientovaný na dítě, rodič od něj velmi málo požaduje, proto je dítě nesamostatné a dlouhodobě nezralé
- **Zanedbávající výchovný styl:** rodiče o dítě a jeho svět nejeví zájem, nezajímají se o jeho city, názory a potřeby.

Jelikož jsem v žádné literatuře dosud neobjevila označení, který ze stylů výchovy je typický pro výchovu dítěte v neúplné rodině, je tedy zřejmé, že uplatňované styly ve výchově neúplné rodiny a rodiny úplné jsou totožné. Neúplnost rodiny není tedy indikátorem toho, zda prostřednictvím výchovného působení bude potomek ovlivněn pozitivně nebo negativně a výchova bude úspěšná. Jaký styl rodiče zvolí, záleží na tom, jak oni sami byli vychováni.

1.6 Role otce při výchově dítěte

Spokojená, fungující, úplná rodina by měla být pro každé dítě tou nejzákladnější jistotou, kterou mu jeho rodiče mohou připravit. Jak jsem již uvedla, vlivem rozvodovosti a soužití bez partnera, jsou děti v dnešní době stále častěji vychovávány především matkou. Následující řádky by měly být odpovědí na otázku, jakou úlohu hraje při výchově otec, když je v rodině přítomný a též v čem jsou spatřovány nevýhody, pokud osoba otce v rodině schází.

Od **prenatálního období** je role otce v rodině velmi důležitá. Pokud matka v tomto období zažívá stres pramenící z toho, že je dítě nechtěné, nevítané, otec dítěte o něj nejeví zájem a matka má obavy z budoucnosti v souvislosti s narozením dítěte, jsou její prožitky spojeny s fyziologickými reakcemi, do krve matky se dostávají různé látky (např. adrenalin) a z krve matky pak přes placentu do organismu plodu.²⁸ Role otce v tomto období spočívá především v podpoře matky s překonáváním všech obtíží, které těhotenství přináší, v plánování budoucnosti, vytváření domova. Dobrý tělesný a psychický stav matky v době její gravidity, je optimálním výchozím bodem pro narození zdravého a pohodového dítěte.

Porod i následně novorozenecké období je obdobím, které je pro soužití rodiny velmi důležité. „*Otcové nejsou ze vztahu k novorozenému dítěti nijak předem vyloučeni nebo omezeni. Mají k němu jen trochu delší a méně přímou cestu než*

²⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 66.

matky...“²⁹ Role otce v tomto období záleží tedy především na tom, jakou mu umožní matka dítěte. Otec může být pouze tím, kdo zajišťuje matce a dítěti jakýsi servis, ale může být tedy i osobou, která kromě kojení, dítě zabezpečí stejně dobře jako matka. Ovšem v případě, že i on sám je na tuto roli připraven a ochoten se jí ujmout. I v dnešní době se mnozí otcové na své novorozené dítě bojí jakkoli sáhnout a zcela otevřeně prohlašují, že o dítě se budou lépe starat až v době, kdy povyroste. Naopak je mnoho tatínků, kteří si první okamžiky se svým dítětem již užívají na porodním sále a i nadále jsou v péči o novorozence a následně kojence velmi angažovaní.

Nejdůležitější osobou pro **kojence** je nadále matka, se kterou je dítě velmi úzce spojeno. Toto spojení je nazýváno symbiotickou vazbou. „*Symbiotická vazba s matkou dítěti v počátečním období usnadňuje jeho adaptaci na svět a představuje základ budoucího pocitu jistoty, který je předpokladem osamostatňování.*“³⁰ Kromě matky dítě začíná vnímat a rozlišovat známé osoby od svých šesti měsíců. Je-li v rodině otec, který se o dítě aktivně zajímá, stává se důležitou osobou. O kojence pečuje především matka, zajišťuje jeho potřeby, zatímco otec si s dítětem hlavně hraje. Jeho hra bývá hlavně pohybová, tudíž dítě získává od otce jinou zkušenost než od matky, může tedy rozvíjet další dovednosti. Je-li otec aktivní v péči o kojence, matka má více příležitostí realizovat i době rodičovské dovolené své aktivity. Spokojenost matky, která má možnost věnovat určitý čas sobě a svým zájmům, je předpokladem pro spokojené partnerské soužití, načerpání energie k další péči o kojence, který ji nadále vyžaduje jak přes den, tak mnohdy i v noci. „*Otcův zájem o malé dítě v kojeneckém věku je vydatnou prevencí rozvodu a podstatným činitelem rodinné soudržnosti.*“³¹

Je-li na rodičovské dovolené matka, na ní zůstává základní péče o **batole** a o domácnost, na otci finanční zabezpečení rodiny. Matky tudíž lépe vnímají projevy dítěte a umí jim i lépe porozumět. Ovšem přichází-li otec ze zaměstnání v hodinách, kdy se může ještě dítěti věnovat, je dítětem nadšeně vítán, protože do určitého denního řádu přináší zábavu, nové podněty a nápady. Zatímco matka se k malým dětem chová převážně stejným způsobem a nerozlišuje mezi dcerou a synem, otec se chová k dětem selektivněji, v závislosti na jejich pohlaví. Zejména

²⁹ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*, s. 254.

³⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 108.

³¹ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 13.

u syna vyžaduje plnění požadavků odpovídací jeho genderové roli. Otec si často přeje, aby se mu syn co nejvíce podobal, aby „šel v jeho stopách“, případně aby splnil otcovy nesplněné ambice. U dcery zas naopak otec nalézá pozitivní či negativní vlastnosti její matky. Otec, který tráví intenzivně čas s dítětem, mu zároveň umožňuje i snadnější separaci z vazby na matku. Odlišné zkušenosti, které batole získá od otce, vedou k pochopení, že lidé se chovají různě, jinak než jeho matka. Pokud dítě takovou zkušenost nemá, je dán předpoklad pro to, že dítě bude na ostatní jedince reagovat odmítavě, úzkostně. Cokoliv odlišného může být dítětem považováno za ohrožující. Dítě, které je vedle matky opečováváno a vychováváno i otcem, má naopak možnost získat větší pocit jistoty, bezpečí, samostatnosti na základě vícenásobné citové vazby, kterou jsou si děti schopny vytvořit obdobně jako v případě matky.³²

Také v **předškolním období** představuje matka nadále pro dítě zázemí poskytující ochranu, bezpečí, zajištění běžných každodenních potřeb. Zatímco otec je ten, kdo vymýšlí více pohybových aktivit, neobvyklé zábavy. Otec plní roli vyššího kázeňského garanta (užívá více direktivnějších příkazů), seznamuje dítě s vnějším světem a tím mu pomáhá získat nové poznatky a zkušenosti. V tomto věku dochází k další rozdílnosti v chování otců k dětem s ohledem na jejich pohlaví.³³ Otcové mají větší vliv na vývoj chlapců, snaží se jim předávat svoje dovednosti, záliby, podporují aktivity typické pro muže. Funguje-li mezi rodiči partnerství, je syn již v tomto věku bezděčně povzbuzován k tomu, aby se v budoucnu otci podobal a přijal jeho chování. „*Přítomnost otce umožňuje chlapci i dívce oddělit se od matky. Synovi slouží jako mužský vzor, dceři pomáhá, aby se odlišila od matky, potvrdila si svou generovou hodnotu a rozvinula ženskou individualitu.*“³⁴ Pokud žije osamělá matka se synem, chybí chlapci tedy mužský vzor, který může být díky širší rodině nahrazen např. dědečkem, strýcem, případně novým partnerem matky. U děvčat žijících s matkou pak chybějící otec má za následek, že děvčátka nemají představu o tom, jak se chová muž, jaké probíhají vztahy mezi ženou a mužem.

Ve **školním období** dítěte představují rodiče nadále nejdůležitější „*bazální sociální a emoční zázemí*“.³⁵ Úloha matky nadále spočívá především v zajišťování potřeb dětí a to zejména v mladším a středním školním období, je garantem jistoty,

³² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 149-150.

³³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 207.

³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 232.

³⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 267.

bezpečí, porozumění. Na ní zejména spočívá dohled a kontrola plnění školních povinností, příprava dítěte do školy. Matka, která více participuje na každodenních povinnostech dětí, je zároveň též nucena více používat příkazů, které se po čase stávají stereotypní a méně účinné. Otec tak pro mnohé školáky představuje především větší autoritu než matka. Je partnerem pro různé atraktivní činnosti a pro získávání dalších poznatků, vede děti k samostatnosti, nezávislosti, podporuje děti v objevování nového a obtížného, zároveň je učí respektovat pravidla a přijmout prohru, ovládat emoce, jak se chovat v různých situacích.³⁶ V úplně fungující rodině otec představuje pro svého syna vzor mužské role, předává synovi svůj postoj k životu, kterým může ovlivňovat chlapcův směr v mnoha životních oblastech (sport, vzdělání aj.), ale pro zdravý rozvoj vztahu otce a syna jsou velmi důležitá očekávání, která má otec od syna. Tato musí být pro chlapce splnitelná a reálná, jinak naopak může dojít k poškození vztahu a především utrpí sebevědomí dítěte. Mužská role v rodině chybí i tehdy, žije-li s matkou dívka. *„Otec slouží dcerám jako model role, která je k jejich vlastní, ženské roli komplementární. Je důležitý pro získání zkušenosti, jak se chovat v interakci s jedinci opačného pohlaví, což bude zvlášť potřebné v další vývojové fázi. Dívky, které nemají otce, se k mužům, resp. chlapcům, chovají jinak, než je obvyklé, méně přiměřeně. Ve vztahu k nim bývají zvýšeně úzkostné, nebo naopak dominantní, nadměrně asertivní a soupeřivé, s důrazem na sebeprosažení.“*³⁷

Období dospívání není lehké jak pro dospívající tak pro jejich rodiče a zodpovědní rodiče již v době, kdy si z porodnice odnášejí „sladký uzlík“ svého štěstí, mají obavy, jak toto období za čas zvládnou. Vzájemný vztah prochází bolestnou proměnou zejména pro rodiče, kteří dosud o své dítě starostlivě pečovali. K následujícímu popisu vztahů mezi rodiči a dětmi si dovoluji kromě svých skromných postřehů opět použít myšlenky M. Vágnerové, uvedené ve III. kapitole s názvem Dospívání v knize Vývojová psychologie. Pro dospívání je mimo jiné charakteristické i odpoutávání ze závislosti na rodině. Dospívající touží být samostatní, mít možnost sami o sobě rozhodovat. Odmítají přibývajících povinnosti ze strany rodičů, ale naopak uplatňují svá práva. Tyto konflikty se objevují více ve vztahu dětí k matce, neboť je s dětmi v častějším kontaktu. Dospívající odmítají

³⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 274-275.

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*, s. 311.

matčino opečovávání, mentorování, udílení pokynů a rad. Otcové naproti tomu umí konfliktní situace vyřešit rázně, mnohdy mocenským výchovným zásahem, též méně emotivně než matka. Ovšem daleko snadněji než matky přijímají své dospívající dítě jako rovnocenného partnera. Vztah dospívajících k rodičům a naopak může mít v tomto období své zvláštnosti. V úplně rodině, kde jsou zastoupeny obě řádně fungující role rodičů, se zejména vyznačuje:

- **Vztah matky k dceři:** možností vzniku vzájemné rivality, přestože se do doby dospívání vztah mezi nimi vytvářel ve vzájemné opoře. Dívka má zájem prosadit vlastní ženskou roli, matka ale tuto roli spíše potlačuje. Děvče potřebuje podporu, radu při přijímání nové role ženy, matky naproti tomu ztrácí jistotu ve své mateřské roli. Pro matku dospívající dcery nastává těžký úkol, přestat posuzovat dceru jako dítě, ale nesmí začít být vůči ní nadměrně kritická nebo naprosto přezíravá. Matka nadále zůstává vzorem, proto musí nadále plnit svoji ženskou roli
- **Vztah matky k synovi:** větší tolerancí, matka na svého syna má méně požadavků na pomoc v domácnosti než na dceru, syn má zároveň větší volnost a svobodu. Matka je modelem ženské role pro chlapce, zkoušejí se ve vztahu k ní s mužskou dominancí prosazovat. Pokud ovšem cítí, že je matka v ohrožení, naopak ji chrání a hájí.
- **Vztah otce k synovi:** nesprávným zhodnocením své rodičovské role, kterou otce vnímá jako již nepotřebnou, protože syn dává přednost před ním svým vrstevníkům. Otec je pro něj nadále významný především pro pocit, že otec je a lze se na něj spolehnout. Vzájemné vztahy se budovaly po celou dobu vývoje chlapce, tudíž k výrazné změně v tomto období již nemůže dojít. Je-li vztah mezi nimi kvalitní, chlapec má potřebu se jasně vymezit ve vztahu ke svému otci, neboť je pro něj důležitým vzorem a chce mu vyrovnat. Chlapec potřebuje podporu v rozvoji své mužské roli. Otec se pak stává tím, kdo může sebevědomí dospívajícího posílit, případně korigovat jeho nepřijatelné chování.
- **Vztah otce k dceři:** tápáním a vyvoláním rozpaků jak se svojí dospívající dcerou mohou jednat, jak k ní přistupovat, když není již dítětem. Proto mají v době dospívání otcové k dcerám větší odstup než ke svým synům a chování na proměny svých dcer může být od naprostého odmítání a nezájmu nad její proměnou až po přijetí, které se může promítnout v jakési známky žárlivosti

na kamarády nebo přátele svých dcer. Otec bývá i ochránce a zástita, je to ten, kdo ochotně pro svoji slečnu dojede v noci kamkoli, jen aby ji řádně dopravil do bezpečí domova.

Naproti tomu v rodině, kde chybí model mužské role se dospívající chlapci a dívky potýkají s následujícími problémy:

- Dívky, které vyrůstají pouze s matkou, mívají velké obtíže se ze vztahu vymanit, osamostatnit se, především pak, pokud je matka nadměrně pečlivá, úzkostná. V rodině chybí model mužské role, dívka pak nemá možnost zkoušet, experimentovat jak jejich chování vyvolá reakce u opačného pohlaví. „V literatuře se cituje zjištění, že dcery vychovávané bez otce tendují v dospělosti k extrémnějším postojům vůči mužům, tzn. buď k nekritickému obdivu, nebo k naprostému odmítání mužů.“³⁸
- Chlapci, kteří vyrůstají bez otce, mohou v době dospívání pociťovat vztah k matce jako velmi obtížný, zavazující. Dospívající chlapec se potřebuje od matky odpoutat, potvrdit si vlastní mužskou identitu. Jeho chování, často nevědomé, je zaměřeno proti matce, s cílem matku od sebe odpudit, odehnat ji a především její dosavadní péči. Nerespektuje pravidla i rady, které mu matka udílela, demonstrativně dává najevo, že o ni nestojí, že ji nepotřebuje. Jeho chování je negativistické, ovšem po určité době se obvykle uklidní a vztah s matkou se obnoví.

1.7 Rodina doplněná

Jako závěrečnou kapitolu teoretické části mé práce jsem si zvolila charakteristiku rodiny doplněné, neboť se úzce váže k rodině neúplné.

Děti vyrůstající pouze s jedním (biologickým) rodičem se musí často vyrovnávat s další neznámou životní situací, kterou se stává soužití s novým partnerem svého rodiče a jeho příchod do domácnosti dítěte. Tento moment v životě nejčastěji postihuje děti z rozvedených manželství, ale bezesporu může nastat i v rodině, kde dojde k úmrtí jednoho z rodičů, stejně tak v rodině, kde dítě žije pouze se svojí matkou bez přítomnosti biologického otce. „Nyní k jednomu dosud fungujícímu rodiči přistupuje i druhý a přebírá svoji funkci. Opět je tu muž a žena,

³⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 113.

*otec a matka – a úplná rodina může také nově a úplně fungovat.*³⁹ Ovšem ne vždy je nový rodič z pohledu dítěte vítaný a vztahy v nově vzniklé rodině bez potíží navázané. Matějček uvádí: *„Je nutné dopřát dítěte dost času. Zpravidla ho bývá potřeba více, než se dospělým zdá být žádoucí. Ti totiž v takovýchto situacích mívají tendenci svou novou známost, soužití, sňatek a všechno, co s tím souvisí, pokud možno urychlit. Spěchat na dítě se však nevyplácí!“*⁴⁰ Stejně problematickými může být i naplňování představ že:

- takto nově vzniklá rodina dokáže bez obtíží fungovat jako rodina předchozí
- vzniknou ve stejné kvalitě a intenzitě vztahy mezi rodiči a rodiči a dětmi jako v rodině předešlé
- mezi novým rodičem a dítětem se naváže citový vztah nebo se rychle vzájemně přizpůsobí⁴¹

S přijetím nového partnera mají obvykle nejvíce těžkostí děti ve středním školním věku, tj. mezi 9-13 lety a více chlapci než dívky (pro chlapce se matčin partner stává konkurencí). Situace je pro děti lehčí, pokud vnímají, že je jejich matka v novém vztahu spokojená, vyrovnaná, usměvavá. Velkou roli hraje i osobnost nového partnera, dále pak doba, která uplynula od rozvodu (úmrtí rodiče) do jeho příchodu. U dětí z rozvedených rodin je podstatný i postoj jejich vlastního rodiče, který v rodině schází a je nahrazen, neboť děti dávají přednost biologickému rodiči, a to i v případě, že s nimi v rodině již nežije několik let. Pro rodiče, který přichází do neúplné rodiny, je důležité uvědomění si:

- dítěti se nelze vnutit, vlichotit nebo si je koupit dárky
- není možné nahradit dětem plnohodnotně jejich vlastního biologického rodiče
- k přijetí „nevlastního“ rodiče nepomůže vychvalování jeho pozitivních vlastností a naopak neodčinitelnou chybou je naopak ponižování, kritika, upozorňování na špatné vlastnosti „vlastního“ rodiče.⁴²

³⁹ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*, s. 372.

⁴⁰ MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 57.

⁴¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 122.

⁴² Srov. MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 56-62.

- do výchovného procesu se vědomě i nevědomě zapojí v rámci každodenní interakce s dítětem. Není ale možné, aby „*nový vychovatel zaváděl hned náročný nápravný, vzdělávací nebo výukový režim.*“⁴³

Bude-li doplněná rodina funkční, záleží tedy na mnoha činitelích. Pozitivní vztahy mezi dítětem a nevlastním rodičem nejdou naplánovat, nejsou nijak vynutitelné. Nezbyvá než vyčkat, jaké situace život přinese a těch využít. Společná zábava, ale ještě lépe praktická, viditelná práce, spojená například i fyzickou námahou, může být jednou z prvních a přirozených příležitostí k navázání oboustranného pozitivního vztahu mezi novým partnerem a dítětem.⁴⁴

⁴³ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*, s. 162.

⁴⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 97.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl výzkumu

Tato bakalářská práce reaguje na současný trend, kdy vzrůstá počet rodin, ve kterých matky vychovávají své dítě bez přítomnosti biologického otce. Již v úvodu teoretické části je uvedeno, že Český statistický úřad od r. 2007 sleduje počet dětí, u jejichž otce není zjištěn jeho věk. Tento údaj pak dovozuje, že otec takových dětí je neznámý, není uveden v jejich rodném listě a tudíž výchova i zabezpečení dítěte spočívá pouze na matce.

Provedený výzkum vedl k dosažení **stanoveného cíle, kterým bylo zjistit a popsat, jak své dětství a dospívání prožívaly ženy, které nikdy nepoznaly svého biologického otce**. Pozornost byla věnována především tomu, jak tento životní aspekt hodnotí, zda se s ním vyrovnaly a jaké problémy překonávaly v souvislosti s neznalostí identity biologického otce. V neposlední řadě jsem se snažila zjistit, zda neznámý rodič chybí respondentkám i nyní v období jejich dospělosti.

Stěžejní výzkumná otázka:

- Jak ve svém dětství a dospívání prožívaly ženy nepřítomnost biologického otce v rodině, jehož identita jim není dosud známa?

Doplňující výzkumné otázky:

- Jaké pocity vnímaly v souvislosti s neznalostí otce?
- Zaznamenaly problémy, které by mohly souviset s tím, že byly vychovávány bez biologického otce?
- Zjišťovaly informace o jejich neznámém rodiči?
- Ovlivňuje je toto specifikum i v současném životě?

Odpovědi na otázky, které mají vést k cíli celého výzkumu, jsem získala v rámci kvalitativního výzkumu, neboť oblast prožívání, získávání nových názorů o skutečnostech, o nichž už máme nějaké poznatky či získání detailní informace o nějakém jevu, je optimální právě pomocí metod kvalitativního bádání.⁴⁵ Vzhledem k tomu, že též jsem vyrůstala bez přítomnosti biologického otce, o jehož identitě

⁴⁵ Srov. STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J.: *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 11.

nemám dodnes žádné poznatky, domnívám se, že jsem měla dostatek emočních předpokladů pro to, abych tento kvalitativní výzkum mohla provést.

2.2 Výzkumný soubor

V době plánování realizace kvalitativního výzkumu jsem zpočátku stála před otázkou, jakou metodou zvolím respondenty pro tento výzkum. Vzhledem k cíli mého výzkumu jsem pokládala za samozřejmé, že výzkumný soubor budou tvořit pouze **ženy po dosažení zletilosti, které nemají v rodném listu uvedeného otce, neznají jeho osobu, a tudíž s ním nikdy nežili ve společné domácnosti**. Dále jsem stanovila, že výzkumný soubor budou tvořit jen ženy, které **byly vychovávány pouze matkou a to po dobu aspoň jejich prvních šesti let života bez toho, aby jejich matka navázala v tomto období trvalý partnerský vztah nebo se provdala**. Důvodem pro toto moje rozhodnutí je, že dítě takto útlého věku naváže pevný citový vztah k tomu, kdo jej vychovává a poskytuje mu pocit jistoty a bezpečí a domnívám se, že pro takové ženy se stal plnohodnotnou náhradou biologického otce právě tento otec „nevlastní“.

Následně jsem uvažovala, jak oslovit co největší rozsah možných respondentek. Pro tento krok jsem využila dvě možnosti. První, kdy jsem pomocí internetu měla možnost oslovit větší počet osob najednou, pomocí rozesílání e-mailu ve formě žádosti o účast ve výzkumu za výše uvedených předpokladů. Touto formou jsem oslovila mé kolegy na Městském úřadu v Táboře, dále pak na Okresní správě sociálního zabezpečení v Táboře a Finančním úřadu Tábor. Oslovením zaměstnanců těchto úřadů jsem zvolila záměrně, neboť v těchto institucích pracují převážně ženy a všechny tyto instituce jsou v Táboře ve stejné lokalitě, tudíž pro eventuální navázání kontaktu s možnými respondentkami se rýsovala velmi příznivá situace z hlediska časové dostupnosti. Též jsem oslovila mé kolegy z třetího a navíc i z prvního ročníku vysoké školy. Zvolila jsem tedy jako první **metodu samovýběru**. Tato metoda je „*založena na principu dobrovolnosti, respektive aktivního projevení zájmu zapojit se do výzkumné studie*.“⁴⁶ Miovský dále vysvětluje, že taková metoda není jen souhlasem s účastí ve výzkumu, který je hlavní podmínkou jeho realizace, ale jedná o metodu, „*kdy více potenciálním účastníkům výzkumu nabízíme možnost se*

⁴⁶ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 133.

*do výzkumu zapojit a je na jejich volbě, zda tak učiní, či nikoli. Způsob této nabídky přitom může být velmi různorodý.*⁴⁷ Jako příklad je uveden novinový inzerát, nebo oslovení možných účastníků před další média. Takto oslovení potenciální účastníci musí „*aktivně projevit svůj zájem zapojit se do výzkumu, nikoli pouze souhlasit s přímou nabídkou k účasti.*“⁴⁸

Druhá možnost spočívala v tom, že do výzkumu jsem zařadila ženy, které jsem znala z činnosti mého zaměstnání. O zaměření mé bakalářské práce jsem měla představu již od nástupu studia, respektive již při prvních úvahách o podobě tohoto druhu práce, jsem si přála věnovat se zvolenému tématu, neboť jak již jsem uvedla, tato problematika se mě bytostně týká. Proto jsem při výkonu mé práce mapovala klientky, které vyrůstaly bez otce. Přiznávám, že z počátku jsem spíše evidovala ženy – matky, které vychovávají své dítě bez otce, teprve v době, kdy se témata bakalářských prací upřesňovala, jsem zjistila, že svůj pohled na výzkum změním tak, že je pro mě zajímavější a též celkově přínosnější zjišťovat názory a postoje spíše dětí, nyní už tedy dospělých, kteří vyrůstali bez svého rodiče. V tomto druhém případě jsem zvolila **metodu záměrného výběru**. K této metodě Miovský uvádí, „*že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium (nebo soubor kritérií) splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.*“⁴⁹

Na žádosti o spolupráci při výzkumu, které byly rozesílány e-mailem, se mi ozvaly celkem tři respondentky. Kritéria, která jsem stanovila, splňovaly bez výjimky, ovšem k poskytnutí rozhovoru přistoupily nakonec jen dvě. Jedna z žen přestala bez jakéhokoli vysvětlení se mnou komunikovat.

Jak jsem výše uvedla, při výkonu mého zaměstnání jsem monitorovala ženy, které by mohly být respondentkami mého výzkumu. Tento monitoring jsem prováděla od zadání bakalářské práce, které probíhalo v letním semestru r. 2010. Pro zpracování výzkumu jsem měla k dispozici tři ženy, které odpovídaly jednak kritériím pro výzkum a byly též ochotné spolupracovat.

Ráda bych na tomto místě zmínila, že jsem chtěla do tohoto výzkumu zahrnout i dívku, se kterou jsem se v rámci svých pracovních kompetencí dostala do kontaktu v době, kdy její matka spáchala velmi závažný trestný čin, byla vzata do

⁴⁷ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*, s. 133.

⁴⁸ Tamtéž, s. 133.

⁴⁹ Tamtéž, s. 135.

vazby, odsouzena a následně tedy nastoupila mnohaletý výkon trestu odnětí svobody. Slečna, o které se zmiňuji, musela být umístěna do dětského domova, protože jednak neměla tedy uvedeného otce v rodném listu a nikdo z širší matčiny rodiny se nenašel, aby mohl převzít její výchovu. Bohužel právě její neplnoletost (dívka dovršila 15ti let) byla důvodem toho, že jsem ji do výzkumu nemohla zařadit, neboť by byl potřebný souhlas matky. Přesto se domnívám, že její pohled na zkoumané téma v kontextu všech skutečností, kterými si dívka prošla v uplynulém roce, by byl obohacující pro prováděný výzkum.

Shrnu-li tedy shora uvedené, výzkumný soubor tvoří celkem pět žen, jejichž základní charakteristiku předkládám v následující tabulce. Při svém zpracování jsem skutečná jména žen nahradila jmény fiktivními a seřadila je podle věku. Bára a Ivana mi předložily svůj rodný list, ze kterého bylo patrné, že identifikace otce není vyplněna, u Anny, Dany a Evy jsem rodný list měla k dispozici v rámci mojí pracovní činnosti.

<i>Jméno</i>	<i>Dovršený věk</i>	<i>Povolání</i>	<i>Aktuální rodinná charakteristika</i>
Anna	19	Cukrářka	Svobodná, bezdětná, pracující, opustila domácnost své matky, pochází z vícečetné sourozenecké skupiny
Bára	21	Studentka	Aktuálně studující VŠ, žije s přítelem
Dana	21	Rodičovská Dovolena	V dospívání byly řešeny výchovné problémy, nyní pečuje o svého syna, partner ve VTOS
Eva	25	Bez zaměstnání	Svobodná, bez partnera, těhotná a uvažuje o souhlasu s osvojením očekávaného dítěte
Ivana	32	Úřednice	Vdaná, 1 dítě

Tabulka č. 3: Obecná charakteristika žen tvořící výzkumný soubor

2.3 Metody získání dat

Metodou pro získání dat nutných ke zpracování výzkumu jsem zvolila polostrukturované interview. Interview je rozhovor, „*který je moderovaný a prováděn s určitým cílem a účelem výzkumné studie.*“⁵⁰ Při polostrukturovaném interview je vytvářeno schéma sestavené z okruhů otázek, které se účastníkům výzkumu pokládají. Není nutné dodržet připravený sled otázek, jejich pořadí se upravuje za účelem získání maximálně možných dat.⁵¹

Pro svůj výzkum jsem si připravila předem seznam otevřených otázek. Tyto otázky byly ovšem v průběhu rozhovoru různě upravovány, specifikovány, a pokud bylo možné, vybízela jsem respondentky k vyprávění (tzv. narativní rozhovor). Pro lepší přehlednost a následné zpracování jsem si otázky zařadila do čtyř okruhů. Toto rozčlenění jsem vyhotovila na základě vlastní sebereflexe. Zkušenosti, které jsem zažila v průběhu svého života, se mi staly námětem pro tvorbu otázek, stejně tak jejich zařazení do okruhů, které jsem nazvala „**dětství a dospívání, hledání, náhradní rodič a hodnocení**“. Úvodní okruh byl zaměřený na získání obecných poznatků o rodině respondentek, o jejich dětství, dospívání. Druhý okruh otázek, který jsem nazvala „hledání“, jsem zaměřila především na zjištění, zdali se respondentky snažily získat informace o biologickém otci a též mě zajímalo, jestli o svém otci snily či jak si jej ve svých představách utvářely. Otázky v okruhu „náhradní rodič“ byly pokládány za účelem zjištění přijmutí náhradního rodiče, pokud se v rodině objevil. Poslední okruh otázek s názvem „hodnocení“, byl koncipován za účelem získání hodnotící výpovědi o skutečnosti, která je tedy námětem celé této práce, tj. neznalosti otce a jeho nepřítomnosti v životě respondentek.

Rozhovory byly realizovány ve třech případech v bydlíštích žen, jednou v kanceláři zaměstnavatele po skončení pracovní doby a jednou ve vinotéce s posezením. Se souhlasem všech zúčastněných jsem rozhovory nahrávala na diktafon. Samotný rozhovor trval vždy v rozmezí půl až ¾ hodiny, ovšem všechna setkání byla delší, neboť před samotným rozhovorem na dané téma jsem s respondentkami vedla běžný přátelský rozhovor. Dvě z respondentek, jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, jsem do té doby osobně neznala, proto seznamovací

⁵⁰ MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*, s. 156

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 159

část byla delší, kdy se obě (Bára a Ivana) zejména zajímaly o průběh studia na VŠ, hovořily jsme i o tom, jak má bakalářská práce doposud vznikala. S Ivanou jsme hovořily navíc o našich dětech, jaké nečekané momenty jsme s nimi kdy zažily.

Každý jednotlivý rozhovor byl následně přepsán a tento krok Miovský označuje jako **transkripce**.⁵² Při tomto úkonu jsem zároveň provedla **redukci prvního řádu**.⁵³ Nepřepisovala jsem tedy ty části z rozhovorů, které nemají žádnou vypovídací hodnotu, přepis jsem snažila oprostít od zbytečných „parazitních slov“ (vlastně, v podstatě aj.), aby se poté usnadnilo vyhodnocení získaných dat.

2.4 Analýza rozhovorů

Již v průběhu přepisu rozhovoru jsem zaznamenávala témata, která souvisí s výzkumnými otázkami. Tato témata jsem porovnávala a podobné výpovědi nebo myšlenky respondentek jsem zařazovala do následujících kategorií:

- 1) kategorie týkající se prožívání dětství a dospívání respondentek, kde jsou zaznamenány hodnotící projevy obou období
- 2) kategorie zabývající se problémy při zjišťování informací o biologickém otci
- 3) kategorie spojená s příchodem náhradního rodiče do rodiny
- 4) kategorie vztahující se k hodnocení výchovy a funkčnosti neúplné rodiny
- 5) kategorie, v níž je zaznamenána percepce nepřítomnosti otce v minulosti a v současnosti

Uvedené kategorie jsou zpracovány v následujících podkapitolách. Ne vždy se podařilo jednotlivá témata přesně od sebe oddělit, proto se v některých úsecích vzájemně překrývají. Pro lepší názornost budu uvádět citace rozhovorů nebo úryvky z nich (proloženým písmem), tyto budou označeny jménem respondentky.

⁵² Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkum*, s. 205.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 209-210.

2.4.1 Prožívání dětství a dospívání

V této kapitole jsem se zaměřila na to, jak respondentky prožívaly své dětství, jaké pocity se jim v souvislosti s dětstvím a dospíváním vybavily, co pro ně toto období znamená.

Názory na dětství:

Respondentky měly možnost o svém dětství hovořit samy spontánně a vyjádřit své hodnotící soudy o tomto období.

Pozitivně toto období hodnotily dvě z respondentek. Bára uvedla, že si myslí, že *měla krásné dětství*, Ivana měla dětství takové, *jaké by si zasloužilo každé dítě. Moje dětství bylo krásné, nemůžu si na nic stěžovat*. Na vážkách, zda pozitivně nebo negativně toto období hodnotit, byla Eva, která se vyjádřila, že: *dětství nic moc*. Zcela negativní názor měla Anna a Dana. Anna toto období zhodnotila: *to nebylo dětství, to byl boj o každý rohlík...* Dana zas jako období, *kdy byla furt sama. Jenže jsem nakonec byla spíš přítěží, kterou je potřeba hlídat, krmit, poslat do školy...*

Bára a Ivana v případě, že by se znovu narodily, opět by si vybraly tu stejnou rodinu. Bára vyjádřila navíc přání, *mít i toho tátu, protože si myslím, že by to bylo lepší*. Ivana měla podobné stanovisko, určitě by se chtěla znovu narodit do téže rodiny, *jinou bych nebrala*.

Eva by si rodinu vybrala stejnou, jen by provedla menší úpravy: *šáhla bych znovu po mamce, k ní bych si vybrala hodného tátu co má rád děti a babičku s dědou určitě taky, ale ne aby mě vychovávali...*

Rezolutní stanovisko konstatovala Anna: *ne, vůbec, znovu do stejné rodiny bych se určitě nechtěla narodit..* A Dana dokonce uvažovala, že *znovu bych se už narodit nechtěla .. anebo jediné opravdu do jiné rodiny...*

Dospívání a navazování prvních vztahů s chlapci:

Bára a Ivana, které hodnotily velmi pozitivně svoje dětství, a tedy stejné hodnocení zaznělo i v souvislosti s jejich dospíváním. Obě studovaly střední školu, užívaly si aktivit, které provozují mladí lidé v tomto věku. Bára: *spíš mě bavilo chodit s kámoškama na maturáky, v létě na festáky...*(vyjádřila, že toto ji bavilo víc než učení). *S klukama jsem neměla žádný problém. Chodila jsem tancovat a tam jsem se vždy s někým seznámila... kamarády jsem měla fakt různé....* Ivana: *Muziky, zábavy,*

kino ve Vsetíně, plno přátel. Mohla jsem chodit, kam se mi chtělo...Nejen zábava, ale byli jsme všichni vedení k práci...

Eva v dospívání postrádala matčin přístup týkající se osvětlení otázek spojených s tímto obdobím: *místo, aby mi máma všechno vysvětlila, co mě čeká, tak jsem se to dozvěděla od kamarádek a z časopisů. Máma nikdy se mnou o takových těch holčičích věcech nemluvila, tak jsem netušila, co mě v životě čeká...nastoupila jsem na střední, nastal další problém. Najednou tu byli kluci, jejich blbý připomínky, netušila jsem, kdy si ze mě dělají legraci nebo kdy to myslí vážně. Vůbec jsem nevěděla, jak s nimi mám komunikovat, o čem mám s nimi mluvit...dlouhou dobu jsem spíš před kluky prchala.... Katastrofa byla dámská volenka (v tanečních)...*

Anna zhodnotila období dospívání podobně jako dětství. *Když jsem mohla, tak jsem z domu vždycky vypadla. Chodila jsem různě, někdy na diskotéky, ale to jsem zas neměla pěkný oblečení, tak spíš někam do hospody...Kluci se mi líbili, ale já jim ne...neměla jsem zatím žádnýho přítele, kamarády kluky mám, ale ty jsou jen na to kecání v hospodě...Z kluků strach nemám, ale podlézám jim jako jiný holky. To se mi nelíbí...*

Dana měla velmi problematické dospívání: *doma se mi to hnusilo, byla jsem radši venku, našla jsem si partu, začali jsme chodit k Jordánu...vyhodili mě v druháku (učiliště)...od té doby jsem se jen flákala. Zase parta, jenže to už mi byla tráva málo, tak jsem začala ujíždět na perníku...S klukama jsem se seznamovala vždycky lehce, spíš mám víc kamarádů než kamarádek... Mluvil se mi s nimi lepší než s holkama...Hodně jsem jich vystřídala.*

Sourozenci a další členové rodiny:

Anna vyrůstala v početné sourozenecké skupině. *Já jsem se narodila jako šestý dítě a pak měla máma ještě další holku. Takže u nás doma byl pořád řev, prali jsme se, velký mě odstrkovali... Mí nejstarší sourozenci – jeden kluk a tři holky měli tátu, ale ten jim umřel...Jirka, ten je starší než já asi tak o dva roky, a na něj matka dostávala nějaký alimenty. Pak tři roky po mně ještě Jitka...To nebylo dětství, to byl boj o každý rohlík, o každou tatrunku, o to, kdo si vezme jaký tričko a jestli najdu svoje boty... Její rodina byla tvořena právě pouze těmito sourozenci a matkou.*

Bára a Eva neměly sourozence. Bářinu rodinu kromě matky představovali i prarodiče, kteří se na výchově podíleli běžnou pomocí. Evinina rodina byla též matka a její prarodiče, ti ovšem výchovu své vnučky prakticky zajišťovali v době jejího předškolního věku a do výchovy zasahovali i později: *byla jsem vychovávána spíš po staru. Taková stará mladá...Staromódní názory, jako jsem slýchávala já.*

Dana měla sestru, která byla v průběhu jejího dětství svěřena do péče otce. Přesto ji do své rodiny zahrnula. Ivana neměla vlastní sourozence, ale vyrůstala s dětmi svého strýce: *dům plný dětí, byli jsme tedy čtyři, měla jsem dva starší bratrance, pak jednu mladší sestřenku. Vyrůstali jsme ale společně jako sourozenci.* Její rodina byla naopak velmi široká, kromě maminky a prarodičů ji tvořil strýc s manželkou a s uvedenými dětmi, dále pak další sourozenci její maminky.

2.4.2 Pátrání po otci

V této kapitole se zaměřím na to, jak respondentky zjišťovaly informace o svém biologickém otci. Počátek je věnován jejich příchodu na tento svět, tázala jsem se též na to, jak četně a s jakým úspěchem s matkou hovořili o svém druhém biologickém rodiči a zdali si otce představovaly a jaké mu přisoudily charakterové vlastnosti.

Těhotenství

Při analýze rozhovorů vyšlo najevo, že každá z respondentek se narodila z jinak pojatého těhotenství. Anna sdělila, že: *myslím, že jsem byla chtěný dítě. No chtěný...máma si prostě někoho našla, aby jí udělal dítě.*

Z rozhovoru s Bárou usuzuji, že byla nečekaným dítětem, ale určitě *jsem byla chtěným dítětem. ...mamka tenkrát plakala a řekla nám, že svatba nebude, že tě chce a že tě vychová, jak nejlíp bude umět* (sdělení dědačka Báře).

Dana se domnívá, že: *nevím, máma byla rozvedená, jestli jsem byla chtěná nebo náhoda... spíš bych řekla to druhý.*

Eva si též myslí: *že jsem byla nechtěným dítětem. Rozhodně mě máma neplánovala.* Poslední z respondentek Ivana ví naopak zcela přesně, že: *z tí velký lásky jsem najednou byla já. Takže jsem byla naprosto nečekané překvapení...Toužila po dítěti, ona už prý nevěřila, že se kdy jí poštěstí mít dítě, proto ani na chvilinku nezapochybovala o tom, že bych se neměla narodit.*

Doba zjištění odlišnosti vlastní rodiny od jiných

Většina respondentek vnímala to, že žijí v jinak utvořené rodině než jejich vrstevníci především na základní škole. Anna toto zjištění vyjádřila takto: *hlavně na základce jsem věděla, že je to u nás jiný..taky se mi tenkrát hrozně líbilo, že když přišli kamarádky rodiče domů, tak se nás hned ptali, jak bylo ve škole....měla jsem kamarádku Terezu a její tatínek byl moc chytrý... ten nás učil chemii, fyziku, uměl to všechno krásně vysvětlit....já jí záviděla.*

Podobně se vyjádřila i Dana: *asi na základce. Kamarádka z lavice mi vyprávěla, že jedou s rodiči k moři na dovolenou, a když se mě zeptala, kam pojedou já, neměla jsem co odpovědět. Jednak nebyli žádní rodiče...*

Eva též zjistila rozdílnost v podobě vlastní rodiny s rodinami spolužaček, *když jsem začala chodit do první třídy. Do té doby jsem vlastně pořádně nevěděla, jak rodina vypadá, když jsem nechodila do školky. Najednou jsem viděla, že do školy jde dítě s tátou nebo s oběma rodiči... do té doby jsem to asi nějak nevnímala nebo mně to nepřipadalo nijak zvláštní, že se o mě stará máma a prarodiče.*

Bára naopak rozdílnost zaznamenala již ve školce. *Mně bylo tenkrát hrozně líto, když si pro děti přišli jejich tátové... strašně se mi líbilo, když přišel nějaký tatínek a s tím svým dítětem dělal takový ty hlouposti, jako že ho chytil, vyhodil do vzduchu. To mi bylo moc líto, že jsem to nikdy nezažila...*

Jediná Ivana považuje svojí rodinu za standardní, která se neodlišovala od jiných. *To, že nemám svého tatínka jsem samozřejmě věděla co by malá holčička, ale vůbec mi to nepřipadalo nějak divné, protože jsme měli dědečka, Luboše, Libora (strýcové).*

Informace o otci

Každá z respondentek položila v průběhu svého dětství své matce otázku za účelem zjištění, kdo je jejich otcem. Anna tuto otázku položila matce pouze jednou: *jenže máma začala křičet, že mi to může být jedno, že prostě tátů nemám. A pak už jsem se asi nikdy neptala. S mámou nešlo normálně mluvit.*

S podobným výsledkem se setkala i Eva, která zavedla řeč na toto téma s matkou tak dvakrát, třikrát. Její matka odmítala na její otázky odpovídat. *Když jsem byla menší, tak mi určitě řekla, že jsem na to ještě malá, když jsem se ptala, no to už jsem byla určitě na druhém stupni, tak řekla, že mi do toho nic není, prostě to bylo takové její rozhodnutí...Čím jsem byla starší, tak mě to už zajímalo méně a méně. Zkoušela jsem se*

ptát i babičky, ta mi řekla, ať zbytečně mámu tím nezatěžuju, nebyl to prý dobrý člověk.

Kusé informace se dozvěděla Dana, které je známo pouze to, že matka se s jejím biologickým otcem seznámila takto: *Jenže pak poznala v hospodě prej jednoho příjemného chlapa. Bylo jim spolu dobře, no a jednou to přehnali, a pak prý máma zjistila, že je těhotná... jsem mu strašně podobná.*

Bára, přestože matce položila tuto otázku nejméně dvakrát, se dílčí informace dozvěděla pouze od svého dědečka, který jí řekl: *holčičko, nevím toho víc než ty, nevím, kdo je tvůj táta, ale když nám mamka řekla, že bude mít miminko, tak jsme byli s babkou šťastný, že konečně budeme mít vnouče. Babka se snad mamky ptala, jak to bude se svatbou. Tvoje mamka tenkrát plakala a řekla nám, že svatba nebude, že tě chce a že tě vychová, jak nejlíp bude umět a že k tomu žádnýho zatracenýho mužskýho nepotřebuje.*

S největším úspěchem se setkala Ivana, které její maminka vyprávěla celý příběh jejího vztahu s otcem Ivany. Ivana tedy ví, že její biologický otec byl mladší jak maminka, *že to byl krásný mladý muž, že měl i pěkné charakterové vlastnosti.* Kromě jména Ivana ví i důvod, proč matka s tímto mužem nadále nežila. Otec Ivany byl zasnoubený, o deset let mladší a v době početí Ivany společnost ještě zdaleka netolerovala takto nerovný svazek (rok početí Ivany 1979). Jméno maminka Ivaně nesdělila, *milovala ho tolik, že by ho vyzrazením jména mohla ohrozit.*

Pocity při zjišťování informací

Pocity, které provázely respondentky při zjišťování informací o otci, sdělila jen Bára, Eva a Ivana. Bára pocítila vděk k dědečkovi za to, že s ní na toto téma hovořil, přestože jí nesdělil nic, co by identitu jejího otce přiblížilo.

Eva v té době vnímala pocit strachu z toho, jak její matka bude na dotaz reagovat: *možná jsem měla strach z její reakce. A když mě odbyla tím, že mi do toho nic není, tak mě to moc mrzelo.*

Ivana přirovnala tehdejší pocity k tomu: *jako když odkrýváte truhlu s pokladem. Já jsem se dozvěděla vlastně něco tajemného, něco co se mě bytostně týkalo. Určitě jsem měla pocity, jak když posloucháte pohádku, kterou neznáte a nevíte, jak to dopadne.*

Představy o otci

Každá z respondentek si svého biologického otce nějak představovala. Anna vyprávěla že: *přímo nějakou podobu jsem si nikdy nevymýšlela, ale myslím, že měl tmavý oči, takový jako mám já, protože máma má oči modrý. Vlastně jsem asi dost po něm, protože máma je jiná. Přála bych si, aby to byl dobřej člověk, aby byl hodnej. Třeba aby byl jako táta Terezy (kamarádka). Já doufám, že takovej byl, snad by si přece máma něco nezačala s někým, kdo by třeba fetoval nebo tak.*

Podobný názor vyslovila i Eva: *přestavovala, když jsem byla malá a v době, kdy jsem spolužákům záviděla, že mají úplnou rodinu. Myslím, že tenkrát můj táta v představách vypadal jako tatínek mojí kamarádky. Ten se mi moc líbil, byl takový urostlý, sportovec. Představovala jsem si ho jako hodného, pozorného člověka a hlavně měl v mých představách rád děti.*

Dana, když se dozvěděla několik obecných informací o tátovi, *tak jsem pak stála u zrcadla a představovala jsem si, jak vypadá. Tak jsem si říkala, že je určitě vysoký, že má černý vlasy jako já, hnědý oči jako já, že má svaly, že to pěkný chlap. ...představovala jsem si ho nejspíš jako našeho učitele těláku, to byl krásnej chlap. Zároveň dodala i neúprosnou kritiku: ale teď si říkám, že tak úžasnej zas nebyl, když nechal mámu samotnou s dítětem a nezajímalo ho, jak to zvládá. Takže to byl vlastně hajzl.*

Bára též přiznala, že si otce představovala. *Já ho dokonce i malovala. Ale spíš se podobal mému dědovi. I když jsem tvrdila, že je to táta, kreslila jsem spíš dědu...určitě by měl vlastnosti jako děda. Kdepak musel to být slušný člověk, mamka by se s nějakým neslušným nezapletla.*

Ivana spíš než představy si pamatuje, že: *já totiž chodila po Vsetíně a koukala kolem a hledala, který že pán by to mohl být. Když jsem pak byla už na střední a třeba jsem potkala nějakého atraktivního muže, tak jsem si tak v duchu říkala, třeba to byl můj táta...maminka mě ujistila, že to byl hodný, zodpovědný člověk..snad takový zůstal.*

2.4.3 Příchod náhradního rodiče do rodiny

Během rozhovoru jsem též zjišťovala, zdali respondentky měly možnost poznat výchovu i od jiné osoby, a to v podobě partnera jejich matky.

Anna a Ivana sdělily, že jejich matky byly po jejich narození již vždy bez stálého partnera, v domácnosti s nimi žádný muž nikdy nežil.

Dana si vzpomněla pouze na letmé známosti své matky, kdy ovšem ve společné domácnosti s nimi žádný stabilní partner také nebydlel: *někdy jsem ráno v kuchyni potkala nějaký chlapa, někdy jsem ho tam potkávala dost často, ale nebylo to nikdy dýl jak měsíc.*

Eva příchod partnera do rodiny hodnotila kladně, zároveň vyjádřila domněnku, že za rozchodem matky s tímto mužem byla babička: *tí se nelíbil nikdy nikdo. Nikdy mi nijak nevadilo, když u nás doma bydlel. Bylo to spíš lepší, trochu se ten náš život nějak změnil a myslím, že i k lepšímu.... Jmenoval se František, bydlel s mámou vlastně v době, když už jsem byla na střední. To bylo dobré, protože když jsem třeba chodila do tich tanečních, tak byl hodný a s mamkou se šel na mě podívat a pak nás odvezl. Anebo když jsem někam šla v pátek nebo v sobotu večer, tak mi nabízel, že pro mě dojede, kdybych potřebovala...*

Stejně pozitivně hodnotila příchod nového člena rodiny v podobě partnera své matky i Bára: *mně se moc líbil, byla s ním legrace, nejdřív jsme jezdili na různé výlety, a až pak se k nám jakoby nastěhoval. Myslím, že se líbil i babičce, děda v tu dobu už nežil. Takže pomáhal i u babičky, jezdil na zahradu a pomáhal nám třeba se senem. Po smrti dědy bylo doma všechno takový smutnější, složitější, mamka s babičkou řešily různé problémy...když byl s námi Vlasta, tak ty dny byly jako by veselejší. Někaké starosti se vyřešily... Já jsem ho měla celkem ráda, nevadil mi, nikdy jsem od něj neslyšela nic špatného.*

2.4.4 Hodnocení výchovy a funkčnosti rodiny

V této části uvedu, jak respondentky hodnotily styl jejich výchovy a zároveň jak jejich rodina plnila své funkce.

Výchova

Žádná z žen nepociťovala svoji výchovu jako výchovu rozmazlující, kdy by bylo vše podřízeno jen a jen jejich zájmům. Zároveň popřely druhý extrém, tj výchovu direktivní. Bára hodnotí výchovu takto: *...byla především obětavá. Vím, že jsem pro ni byla vždy na prvním místě. Určitě mě rozmazlovala, stejně jako babička, ale nebylo to klasický rozmazlování, jako že jsem si dupla a měla jsem všechno. To určitě ne. Mamka trvala na dobrých školních výsledcích, a když nebyly, tak byly i zákazy, někdy možná zbytečný křik.*

Důraz na dobré školní výsledky kladla zpočátku i matka Dany: *nebyla jsem rozmazlovaná. Máma vždycky přišla, řekla mi, že se mám učit, aby ze mě něco bylo, nandala mi úkoly, co mám doma udělat. Když se jí něco nelíbilo, tak jsem dostala pár facek, ale nebylo to často... vlastně jsem měla volnost. Už jako malá jsem mohla lítat venku do večera., nikdo mě nehlídal.*

Eva též má dojem: *nebyla jsem rozmazlovaný dítě, to ani nebylo možné kvůli naší finanční situaci. Vyloženě nebyly máma ani babička přísné.*

Ivana dodnes tuší, že: *byla jsem jejím štěstím a to mi dávala vždycky najevo. Vychovávala mě k práci, k zodpovědnosti, určitě mě nerozmazlovala, ale ani nijak přísně netrestala. Jestli jsem kdy dostala nějaký záhlavec, tak buď od dědy, nebo od strejdy Luboše, když jsme s dětma tropili vylomeniny.*

Naopak veskrze negativně hodnotí výchovu Anna: *Ale ona nevychovala. Jen nás měla. Starali se o mě velký, já pak zas měla na starosti Jitku. Máma na nás hodně křičela, vydávala příkazy, co kdo má udělat. Nikoho nerozmazlovala, ani mě ne, ani nejmladší Jituli. Vlastně nás ani nebila. Jen křičela.*

Ekonomická funkce rodiny

Anna ji zhodnotila následovně: *Peníze jsme nikdy moc neměli. Nikdy jsme nebyli třeba na dovolený. Ale asi úplně strašný to nebylo. Máma platila byt, kupovala jídlo, sušenky, oblečení... Věci do školy jsem měla, na výlety se školou jsem jela a když jsem šla na učňák, tak mi taky dávala peníze na věci. Chodila do práce, to jo, ale ne furt. Někdy byla na pracáku...když jsem chtěla peníze třeba na kino, tak jsem nikdy nic nedostala.*

Obdobně se vyjádřila Dana: *máma furt říkala, že nemáme peníze, že musí platit na Pavlu, že nic nezbyvá. Chodila do práce... něco si vydělala, jenže zas toho spoustu propila.*

Eva zhodnotila finanční situaci jako průměrnou. *Máma se snažila vydělávat, co to šlo, dokonce i nějaké peníze ušetřila. Nikdy jsem nezažila něčeho nedostatek. Určitě pomáhali mámě i prarodiče.*

Změnu doté doby uspokojivé finanční situace pocítila Bára až v době, kdy její matka onemocněla a musela přestat pracovat: *horší to bylo na gymplu, tak okolo těch mých šestnácti začala mamka marodit, musela do invalidního důchodu, takže peněz bylo určitě málo. To jsem slyšela i od mamky... ale mamka to nějak všechno zvládla. Možná i s pomocí babičky.*

Ivana co by dítě nikdy nezaznamenala problémy s financemi: *my jako děti jsme vůbec neměly tušení jak je to v rodině s penězi. To byly záležitosti dospělých, my jsme určitě měly všechno, co jsme potřebovaly. Nikdy jsem neslyšela, že by si maminka stěžovala, že máme málo peněz. Určitě šetřila...ona byla skromná.*

Emoční zázemí

Emoční zázemí, které respondentky měly v době svého dětství a dospívání se velice liší. Ivana byla vychovávána ve velké rodině: *nás dvě vnučky babička učila vařit, s maminkou jsem zas pletla i vyšívala.....(strýcové) ti mě pochovali, když jsem přišla s odřeným kolenem...kdepak, maminka mě nezanedbávala vůbec v ničem, jsem jí opravdu vděčná za to, jak se o mě starala. A vlastně nejen ona...Moje dětství bylo krásné, nemůžu si na nic stěžovat.*

Fungující emoční zázemí lze zjistit i z výpovědi Báry: *mamka mě taky objala, dal pusu na přivítanou, ale bylo to takový klidný...vím, že jsem pro ni byla vždy na prvním místě...mamka mě rozhodně v ničem nezanedbávala. Spíš naopak. Někdy byla až její starostlivost protivná.*

Také Eva hodnotila své emoční zázemí vesměs kladně. *Ne zanedbávala mě máma, a když tak pouze v tom, že se mnou nikdy nemluvila o tom tátovi. I když jsem nejspíš nebyla chtěný dítě, tak jsem to nikdy nezpозorovala, jen tenkrát mi připadlo to, jak jsem říkala, že můžu za to, že máma už nemohla mít další děti. Matka Evě vyprávěla o porodu, kdy při jejím zrození nastaly komplikace, a Eva se musela narodit císařským řezem. Když mi to máma vyprávěla, měla jsem dojem, že mi to tak nějak dává i za za vinu. Jasné výčitky na emocionální zázemí zazněly z úst Dany a Anny. Dana: *nečetla mi pohádky, nechodily jsme na procházky, nestarala se o mě jako jiný rodiče o své děti. Dostala jsem najíst, občas jsme šly spolu nakoupit a tím to končilo. Třeba já jsem nikdy nebyla v kině s mámou... nikdy jsem s ní nebyla v ZOO a když jsem chtěla prachy na nanuka, tak jsem mámu hledala v hospodě. Ale prachy jsem dostala, hlavně abych zas co nejrychleji vypadla.**

Podobně nešťastná výpověď zní i od Anny: *Zanedbávala nás všechny ve všem. Nevařila, neuklízela, do školy jsme si úkoly dělali sami, když jsem něco potřebovala, tak mi to museli vysvětlit velký, ale ti na mě kašlali. Máma úkoly akorát podepsala a žákovskou taky. Jen šla vždycky do školy na rodičák a to hlavně ke klukům, ti ve škole zlobili... to když pak přišla, tak nadávala klukům, mně řekla jen dobrý. Ale pochvala? To si nepamatuju. Víte, já mám pocit, že mě máma asi snad nehladila.*

Pohlazení ve vlasech: Jo, když mi vybírala vši a stahovala hnídy... no, a to stejně dělala častokrát spíš starší ségra než máma...

Úvaha nad matčiným rozhodnutím vychovávat dítě bez jeho otce

Čtyři respondentky shodně potvrdily, že nemají matce za zlé, že byly vychovávány bez vlastního otce. Zároveň vyjádřily podobné stanovisko, že spíše negativně vnímaly tu okolnost, že matky s nimi nehovořily o příčinách, proč žijí bez táty a že nemají o něm alespoň základní informace. Eva: *nemám jí to vyloženě za zlé, asi to tak mělo být, ale vadí mi, že mě odbývala, když jsem se na otce vyptávala. To mi fakt vadí.*

Bára: *nemám to mamce vyloženě za zlé, ale trochu mě to spíš mrzí...mamka dělala všechno možný pro to, abych neměla důvod poznat, že žijeme bez otce.*

Ivana, která jediná, má nejvíc informací o svém otci uvažovala takto: *nemám jí to za zlé. Já jí naopak obdivuju. Obdivuju jí za odvahu...pak také za odvahu, že se dokázala vzdát toho, koho milovala pro to, že by je okolí pomlouvalo a nechtěla jiné ženě kazit zasnuby, život...*

Dana vznesla námitku: *nemám, spíš jí mám za zlý, že se ke mně nechovala jako máma. Pochopila jsem to, že neměla moc na vybranou. Čekala dítě a nechtěla ho dát pryč...*

Pouze Anna vyjádřila, že nesouhlasí s rozhodnutím její matky vychovávat dítě bez otce: *Jo mám (matce za zlé)... nevím, proč měla tolik dětí, když se o nás pořádně nestarala. Není to od ní fér. Dítě má mít přece tátu.*

2.4.5 Percepce nepřítomnosti otce

Závěrečná podkapitola je věnována tomu, jak respondentky vnímaly nepřítomnost otce v rodině v době, kdy byly dítětem nebo dospívaly a jaký pohled mají na tuto skutečnost dnes v době dospělosti.

Potřeba otce v minulosti

Všechny respondentky si po chvilce přemýšlení vybavily okamžik, kdy jim otec chyběl v době, kdy byly ještě dětmi nebo na prahu dospělosti. Anna si vzpomněla, že

si někdy přála mít tátu, abych k němu mohla utéct a měla konečně klid. To jsem pak v posteli brečela a přemýšlela, že uteču, že už doma nechci být. Určitě mě tenkrát napadalo, že by bylo nejlepší utéct k tátovi, kdybych ho měla. Jednou jsem brečela a říkala jsem si, tati, kde tě mám, zachraň mě... to jsem měla nějakou depku, protože mi doma někdo zničil krásnej obrázek.

Bára: Nejvíce chyběl? Asi na maturáku...holky trsaly s tátama a já neměla nikoho, podobný v tanečních...když umřel dědeček... najednou nebyl žádný chlap v rodině. No nebo možná, když jsem se hádala s mamkou, tak jsem si říkala, že kdybych měla tátu, tak by mi rozuměl... ale asi jsem nikdy nebrečela kvůli tomu, že ho nemám.

Dana: *Bylo mi tak deset, ztratila jsem klíče, nemohla jsem domů do tepla a mámu jsem v žádný hospodě nenašla... seděla jsem na schodech, brečela, měla jsem hlad, bylo mi zima, taky jsem měla strach, že mě seberou policajti, že je někdo z baráku zavolá... tenkrát myslím jsem brečela a přála jsem si mít svého tátu... jen aby byl doma...pak už nevím.*

Eva: *Nevzpomínám si...nebo možná... byla jsem nemocná a ležela v nemocnici, hrozně dlouho...za jinýma dětma chodili rodiče a za mnou pořád babička... někdy přilítla i máma... vedle na posteli ležela holka možná mladší jak já, asi to byla Lucka a ta měla tatínka, kterej za ní chodil... nejkrásnější bylo, že pokaždé něco malýho, ale vtipnýho přinesl... jednou to byly omalovánky, podruhé bublifuk... po třetí nafukovací balónky... přišel a říkal nám princezny... tenkrát jsem opravdu chtěla mít tátu, myslím, že když jsme se loučily, protože Lucka pak šla domů, tak jsem opravdu brečela...ne kvůli tomu, že už Lucku a jejího tátu neuvidím, ale už mě nikdy nečeká tak hezký okamžik, kdy přijde chlap, a takhle si krásně s námi povídá, hraje...vůbec mi tenkrát nevadilo, že jsem v nemocnici.*

Ivana: *Co by dítěti mně tatínek opravdu nechyběl. Možná mě myšlenka na tatínka napadla v době, kdy jsem odmaturovala, a všichni byli nadšení, tak snad tenkrát se mi vloudila myšlenka, že by byl možná tatínek taky pyšný...rozhodně jsem si ale na mého tatínka vzpomněla v době, kdy se mi narodil syn... proletělo mi hlavou, že už je teda dědečkem a že má krásnýho vnoučka...ale jak ta myšlenka přišla, tak odešla...*

Potřeba otce v současnosti

Na to, zda otce postrádají nyní v době, kdy už jsou dospělé, odpovídaly ženy velmi odlišně. Anna sdělila: *asi chybí, ale moc o tom nepřemýšlím. Umím se postarat sama o sebe. Ted' bych potřebovala spíš tátu, aby mi pomohl zařídit něco v bytě. Ale bylo*

by pěkný mít ho, zavolat mu, pokecat... Bára vyjádřila názor, že mně osobně mi táta teď ani moc nechybí. Ale kdo ví, jak by to bylo, kdybych neměla Davida. To je teď to moje zázemí, který mám....kdo mě povede k oltáři? Otec neschází ani Daně: nechybí. Vždycky jsem si dělala, co jsem chtěla, neposlouchala jsem nikoho, jen lidi z party a sebe. A teď by mi taky k ničemu nebyl. Na nějaký poučky nejsem zvědavá, měl se starat v době, když věděl, že máma je v tom. Jitka nad otázkou přemýšlela takto: nechybí...jak může chybět někdo, kdo se ve vašem životě vůbec neobjevil?... chybí mi prarodiče, ti už navždy odešli, chybí mi ta krásná velká rodina. Pouze Eva má dojem, že by o otce nyní stála: Chybí, chtěla bych někoho blízkýho, kdo by mi řekl, co mám dělat. Kdo by mi naznačil další možné řešení... někdo, kdo by mě vyslechl...tak by přišel a řekl by, že třeba nesouhlasí, ale stejně mě má rád...

Hodnotová orientace

Velký význam pro respondentky má rodina, neboť u všech se objevila v jejich přání: Bára, Dana, Eva rodinu vyslovily jako první přání, Jitka na prvním místě jmenovala zdraví. Anna naopak na první místo zařadila zaměstnání. V přáních respondentek se kromě rodiny a zdraví objevily i přání týkající se zajištění, tj. zaměstnání, finanční prostředky, ale i více času pro sebe, pro přátele.

2.5 Odpovědi na výzkumné otázky

Cílem tohoto výzkum bylo zjistit a popsat, jak své dětství a dospívání prožívaly ženy, které nikdy nepoznaly svého biologického otce. Pozornost jsem zaměřila zejména na to, jak tento životní úděl hodnotí, jaké prožily dětství a dospívání. Zajímalo mě i současnost, proto mé otázky směřovaly i k tomu, jak nyní v době dospělosti vnímají neznalost otce a zdali jim chybí v jejich životech i dnes. Snažila jsem se též získat poznatky o tom, jaké úsilí vyvinuly k získání informací o svém druhém biologickém rodiči.

V následující části se budu snažit shrnout odpovědi na doplňující výzkumné otázky uvedené v kapitole 2.1

Jaké pocity vnímaly v souvislosti s neznalostí otce?

V úvodu tohoto bloku je nutné uvést, že všechny respondenty se narodily do své orientační rodiny v době, kdy jejich matky neměly manžela ani stálého partnera. Dvě z nich prožily dětství krásné a znovu by si stejnou rodinu vybraly i v případě, pokud se na svět měly narodit podruhé. Zaznamenala jsem názor i zcela opačný, kdy vzpomínky na dětství mají dvě z respondentek negativní a opětovně by si rozhodně svoji orientační rodinu nevybraly. Z výpovědí je zřejmé, že obě tyto rodiny neplnily kvalitně své funkce, respondentky v době dětství a dospívání v nich byly zanedbávané. Poslední z respondentek byla vychovávána v útlém dětství převážně prarodiči, z tohoto důvodu by rodinu obměnila pouze v tomhle aspektu, nebo ve výchově jí vadily názory a postoje starší generace. První pocity, které respondentky vnímaly v souvislosti s neznalostí jejich otce, byly v době, kdy si začaly uvědomovat odlišnost vlastní rodiny od jiných. Jinak utvořenou rodinu vnímaly zejména na základní škole. Tyto pocity lze charakterizovat zejména **jako závist nebo lítost**, že jiné děti mají oba rodiče, kteří jsou ke svým potomkům vstřícní, nebo že spolužáci zažívají aktivity, které ony dosud neměly příležitost poznat. Z rozhovorů lze též usuzovat, že respondentky zažívaly **pocit zklamání nebo strachu** tehdy, když zjišťovaly vesměs s negativním výsledkem informace o svém biologickém rodiči. Naopak pokud s nimi matka nebo jiný z rodiny na toto téma hovořil, vyjádřily se o svých pocitech jako o **vděku nebo napětí z nepoznaného**. Kromě Anny se všechny respondentky vyjádřily tak, že výchova matkou bez otce nebyla natolik vážná újma a rozhodnutí matce nijak nevyčítají. Negativně pouze vnímaly nechuť matky s nimi na toto téma hovořit, kdy pouze jedna z respondentek získala o otci dostačující a možné informace.

Zaznamenaly problémy, které by mohly souviset s tím, že byly vychovávány bez biologického otce?

Problémy, které lze přiřadit k této souvislosti, by se daly identifikovat u tří respondentek především v době dospívání, kdy dvě z nich musely překonávat **obtíže v navazování kontaktů** s chlapci. Nebyly si jisté, jaké reakce jsou od nich očekávány, nevěděly jak s nimi komunikovat nebo naopak podceňovaly samy sebe, především svůj vzhled. Zároveň měly obavy z toho, aby nebyly nepřiměřeně dotěrné.

Naopak jedna z respondentek neváhala přiznat, že chlapci jí byli vždy bližší než dívky, naopak se chovala více méně promiskuitně.

Problém lze spatřit i v **jisté osamocenosti**. Anna přestože vyrůstala v početné sourozenecké skupině, byla staršími sourozenci odstrkována a naopak mladší sestru musela hlídat. Podobný problém se vyskytl u Dany, která sice zpočátku raného dětství žila s polorodou sestrou, ta později přešla do výchovy otce a tudíž byla neustále sama. U dalších dvou respondentek byla situace příznivější, neboť na jejich zajištění měli podíl prarodiče a naopak Ivana nikdy osamění nepoznala, neboť vyrůstala v široké vícegenerační rodině. Domnívám se, že z určité části měla samota vliv na to, že Dana utíkala z rodiny, respektive z bytu, ve kterém bývala sama a na konci docházky do základní školy se dostala do party užívající drogy. Právě u této ženy a u Anny se objevil vážný **nedostatek v emočním zázemí**, neboť jejich matky v této oblasti naprosto zklamaly. V rodině nebyl nikdo jiný, kdy by jim dal najevo lásku, bezpečí a pocit, že jsou na světě důležité a vítané.

Oproti uvedenému problému v nedostatečném přijetí dítěte, jsou **finanční problémy** malichernější. Nicméně ta skutečnost, že rodiny měly příjem pouze jednoho rodiče, se odrazilo na jejich zajištění. Respondentky vnímaly zabezpečení a možnosti svých vrstevníků, proto mohly porovnat a vyšlo zjištění, že samy nebyly sice vystaveny přímo hmotné nouzi, ale u žádné z nich nebyla finanční situace natolik příznivá, aby mohly být zabezpečeny nad rámec obvyklých potřeb. Finanční situace byla vnímána přijatelně v těch rodinách, kde mimo matky fungovala i širší rodina.

Naopak respondentky neměly problémy s příchodem partnera matky do jejich rodiny. Dvě z nich takovou situaci neprožily vůbec, neboť jejich matky žily bez trvalejšího partnerského vztahu. Dana se sice setkala v domácnosti s partnery matky, ovšem jednalo se vždy o krátkodobé známosti, založené na náhodném setkání a prožití společné noci, kdy tyto vztahy netrvaly více než několik týdnů. Dvě z respondentek měly naopak možnost po určitou dobu žít ve společné domácnosti s mužem, kterého jejich matka do rodiny přijala. Obě ženy byly tehdy již ve věku, kdy vnímaly příchod muže do rodiny jako přínos a pomoc, neboť tato osoba rodině poskytla chybějící fyzickou mužskou pomoc a oporu v matce při řešení problémů. Partneri obou matek zřejmě nijak nezasahovali do výchovy obou dívek, naopak

snažili se o přátelský vztah vytvářený na základě společně prožitých akcí, nebo nabídky při zajištění aktivit samotných děvčat.

Zjišťovaly informace o jejich neznámém rodiči?

Všechny respondentky vypovídaly, že to byly ony, kdo na téma „můj táta“ zaváděly s matkami rozhovor. Tyto pokusy nebyly ojedinělé, neboť se informace snažily získat v průběhu dospívání vícekrát. Pokud měly možnost, dotázaly se na osobnost svého otce i v širší rodině, tj. u prarodičů nebo sourozenců. Jediná Ivana je srozuměna o tom, z jakého důvodu se narodila a proč její matka nežila s jejím otcem. Maminka s ní otevřeně o tomto životním kroku hovořila, pokusila se i o vnější a vnitřní charakteristiku otce Ivany. Každá z respondentek si svého otce svým vlastním způsobem představovala. K této imaginaci sloužily vzory v otcích spolužáček, případně z řad učitelů, v jednom případě měl imaginární otec podobu spíše dědy. Všechny se shodly, že v jejich představách se otcové zrcadlili jako atraktivní, urostlí muži s dobrými charakterovými vlastnostmi. Dvě z respondentek se domnívají, že zdědily podobu svého otce.

Ovlivňuje je toto specifikum i v současném životě?

Respondentky na základě mé otázky zavzpomínaly též na nějakou chvíli, kdy jim v průběhu dětství otec výrazně chyběl. Zjistila jsem, že v opravdu takový okamžik u všech nastal, pokaždé z jiné příčiny. Křivda, beznaděj, bezmocnost to byl důvod k tomu, že Anna toužila po tom mít svého otce, v podobě zázemí, klidu a opory. U Dany právě výše zmiňované osamění a strach byl důvodem, kdy si přála žít v domácnosti s otcem. Nepříznivá životní situace – smrt dědečka nebo konflikt s matkou a naopak slavnostní událost byl důvodem, kdy si i Bára přála mít druhého rodiče. Dlouze vzpomínala Eva, u které vyplynula vzpomínka na to, že si přála mít tatku v době, kdy pozorovala intenzivní vztah mezi kamarádkou a jejím tatínkem. Ivana zpočátku vyjádřila myšlenku, že jí tatínek v době dětství nechyběl. Poté dodala, že myšlenkami u otce byla v době výjimečné události, kterou bylo maturitní vysvědčení a poté narození vlastního syna. A jak je to nyní, v době, kdy už jsou respondentky dospělé? Tři z respondentek vyjádřily stanovisko, že otec jim aktuálně nechybí. Bára zřejmě proto, že prožívá šťastné období zamilovanosti, má před sebou představu velmi pozitivní budoucnosti. Dana sama hodnotí toto stanovisko tím, že vždy si poradila sama a jejím rádčem byla parta. Jitce otec též nechybí, poněvadž se

v jejím životě nikdy neobjevil, domnívá se, že chybět může pouze ten, kdo do života druhého nějakým způsobem zasáhl jako např. její prarodiče. Anně by přítomnost otce vyhovovala zejména po praktické stránce, případně jako další osoba, se kterou by mohla komunikovat. Eva naopak by otce uvítala, neboť je aktuálně ve svízelné životní situaci a každý další názor a námět na řešení by byl pro ni vítaný.

V této souvislosti je nezbytné též připomenout zjištění, že tři respondentky, které jsou svobodné, jako své přání uvedly na prvním místě rodinu. Anna ji zmínila též, nicméně je v současné době v napětí, zda ji bude pracovní poměr změněn na dobu neurčitou, tudíž je touto nejistotou ovlivněna. Ivana, která již vlastní rodinu má, nezapomněla na zdraví, nicméně přání týkající se její rodiny se objevilo posléze.

2.6 Shrnutí a diskuse výsledků poznání z teoretické a z praktické části

Vyslovíme-li slovo rodina, zdá se nám, že mluvíme o pojmu, kterému dobře rozumíme, který je běžně užívaný a neskrývá v sobě žádné otázky. Tento pohled se ovšem změní v době, kdy na rodinu začneme pohlížet okem odborníků, kteří toto malé společenství zkoumají a rodinu definují např. z pohledu psychologického, sociologického, pedagogického. Právě těmito definicemi jsem započala **teoretickou část** mé práce. Rodina, nejdůležitější, rozmanitá, mnohdy vícegenerační skupina, odlišující se od jiných svým životním stylem, hodnotami a cíli ve výchově dětí, je i ta, kde nejsou zastoupeni při výchově dětí oba rodiče. Zde se nabízí uvést, že slovo rodina, můžeme dále upřesnit jako rodinu úplnou, kterou tvoří matka, otec a jejich děti nebo rodinu neúplnou, v níž schází jeden z rodičů. Proč, z jakých důvodů vzniká neúplná rodina? I na tuto otázku lze najít odpověď v prvních kapitolách teoretické části. Za vznikem neúplné rodiny stojí nejčastěji rozpad manželství, rozchod nesezdaných partnerů, tragická událost nebo příchod dítěte na svět v době, kdy matka již nežije s otcem očekávaného dítěte anebo je to samotné přání matky, která se rozhodla mít dítě, ovšem s rolí otce nepočítá. Rodina úplná, stejně tak rodina neúplná je pro společnost důležitá pro plnění svých funkcí. Zabývala jsem se, jaké problémy mohou postihnout neúplnou rodinu při plnění ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně výchovné funkce. Zejména neúplná rodina je ohrožena

nízkými příjmy, osamělý rodič se potýká s obtížemi při získání vhodného pracovního místa nebo se získáním a následně udržením přiměřeného bydlení. Při zajišťování těchto základních materiálních potřeb, může dojít k vyčerpání pečujícího rodiče. Stres při řešení každodenních problémů, kdy schází pomocná ruka nejbližšího člověka, může vést ke vzniku negativních pocitů, od pocitu neschopnosti, beznaděje, ztráty životní energie až po frustraci nebo i depresi. Osamělý rodič při zajišťování ekonomické funkce rodiny a zároveň zvládáním vlastních emočních problémů, nemá následně dostatek času i energie na uspokojování citových potřeb vlastního dítěte, u kterého se mohou objevit až známky subdeprivace. Plnění výchovné funkce může být ohroženo tím, že v neúplné rodině chybí vzor chování chybějícího rodiče, nebo volbou nesprávného výchovného stylu, který není včas druhým rodičem korigován. Za pochybení při výchově lze na jedné straně považovat nedůslednost, lhostejnost až zbytečně tvrdou disciplínu. Podle toho jak se s naznačenými problémy rodiny vyrovnávají a jak kvalitně plní uvedené funkce, lze tyto rodiny ohodnotit jako rodiny funkční, problémové, dysfunkční a afukční.

Tato práce se zabývá zejména výchovou dítěte v neúplné rodině, která je zajišťována pouze matkou, tudíž jsem svoji pozornost v teoretické části zaměřila i na roli otce v rodině, jakou úlohu hraje při výchově, když je v rodině přítomný a též v čem jsou spatřovány nevýhody, pokud osoba otce v rodině schází. Ve všech vývojových obdobích je role otce nějak důležitá. Z počátku je pomocníkem při překonávání obtíží spojených s těhotenstvím, v době kojeneckého věku dítěte tím, kdo může matce pomoci se zabezpečením potomka nebo pouze tím, kdo zajišťuje jakýsi servis. Od batolecího období je otec společníkem v různých hrách a též osobou, ke které získává dítě další úzkou citovou vazbu. Otec se následně stává tím, kdo dítě vychovává a vede mnohdy direktivněji než matka, je to vzor mužské role jak pro chlapce, tak pro děvčata. V době dospívání je obtížné pro dívky, které vyrůstaly bez otce získat samostatnost a odpoutat se od matky, zvláště pokud matka má o svou dceru nadměrný až úzkostný strach. Dívky též neznají reakce opačného pohlaví, mohou se u nich tedy objevit extrémní postoje k mužům – naprosté odmítání, strach nebo naopak nekritický obdiv. Též chlapci vyrůstající bez svých otců se podobně jako dívky potřebují od matky odpoutat, zejména od její starostlivosti a péče, u nich se pro změnu mohou objevit negativistické projevy vůči vlastní matce, přestávají ji respektovat a demonstrativně předvádí, že ji vlastně nepotřebují a nestojí o ni.

Závěrečná kapitola teoretické části je věnována tzv. doplněné rodině. Jedná se o neúplnou rodinu, do které přichází nový partner osamělého rodiče. Ne vždy příchod náhradního rodiče je vítaný a interakce v takto nově vzniklé rodině bez potíží navázané. Nově příchozí rodič se do výchovy dítěte zapojuje mnohdy zcela nevědomě, ovšem pokud nejsou vztahy mezi ním a dítětem natolik příznivě vytvořené, je nutné respektovat, že není možné v takové situaci zavádět jiný výchovný režim, než byl v rodině zaveden. Naopak je nutné vztahy pomalu a nenásilně budovat při různých zábavných aktivitách nebo společné tvořivé práci. Trpělivost a čas je jediným prostředkem, jak vytvořit novou fungující rodinu, ve které jsou spojitosti mezi náhradním rodičem a dítětem, když ne vyloženě přátelské, tak alespoň vzájemně se respektující.

Praktickou část této práce tvoří provedený kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit a popsat, jak své dětství a dospívání prožívaly ženy, které nikdy nepoznaly svého biologického otce. Pozornost jsem věnovala tomu, jak tento životní aspekt hodnotí, zda se s ním vyrovnaly, jaké problémy překonávaly v souvislosti s neznalostí identity biologického otce a chybí-li otec i v období jejich dospělosti. Výzkumný soubor tvořily ženy, které jsem získala tzv. metodou samovýběru, kdy jsem pomocí e-mailu oslovila možné respondentky ve třech táborských institucích, kde jsou převážně zaměstnané ženy a dále jsem požádala o spolupráci kolegyně z ročníku a nižšího ročníku naší vysoké školy. Se spoluprací dále souhlasily tři ženy, které jsem znala z činnosti související s mým zaměstnáním sociální pracovnice. Výzkumný soubor nakonec tvořilo pět žen, které byly zletilé, biologického otce nemají uvedeného v rodném listu a neznají jeho osobu. Poslední z podmínek byla taková, že respondentky měly být minimálně v prvních šesti letech vychovávány matkou bez toho, aby tato navázala trvalý partnerský vztah, neboť v takovém případě lze očekávat, že by roli biologického otce převzal právě tento otec náhradní. Metodou získání dat se stalo polostrukturované interview, přičemž jsem při samotných rozhovorech měla připravený seznam otevřených otázek týkajících se dětství a dospívání, hledání a zjišťování informací o biologickém otci, náhradního rodiče a zhodnocení skutečnosti, jež je námětem této práce, tj. neznalosti otce a jeho nepřítomnosti v životě respondentek. Rozhovory byly nahrávány se souhlasem na diktafon, poté jsem tyto převáděla do písemné podoby formou tzv. transkripce, kdy

při samotném přepisu jsem vynechávala nepodstatné informace nemají žádnou vypovídací hodnotu pro následné zpracování, stejně tak jsem se snažila vynechat tzv. „parazitní slova“. Již při této tzv. redukci prvního řádu se mi odkrývala témata související s výzkumnými otázkami. Tyto témata jsem pro lepší přehlednost uspořádala do několika kategorií a tyto podrobněji zpracovala a získala odpovědi na stanovenou výzkumnou otázku. **Jak tedy ve svém dětství a dospívání prožívaly ženy nepřítomnost biologického otce v rodině, jehož identita jim není dosud známa?** Zcela odlišně a podstatný rozdíl tkví v tom, do jak kvalitní neúplné rodiny se jednotlivé respondentky narodily. **V následujících odstavcích se budu snažit zrekapitulovat odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky i se zřetelem na jednotlivá témata uvedená v teoretické části.**

Pouze dvě z respondentek vyrůstaly v naprosto **funkční a zdravé rodině**. Obě tyto ženy měly okolo sebe nejen matku, ale i členy širší rodiny. Funkce jejich rodin byly plněny naprosto ve všech svých oblastech. **Ekonomická funkce** byla zajišťována pracujícími matkami, které uměly hospodařit, neobjevily se ani problémy související s bydlením. **Emocionální funkce** byla zajištěna též tím, že obě ženy se narodily jako chtěné děti, jejich příchod na svět byl očekáván s radostí, byť obě jejich matky nepočítaly s tím, že by mohly mít oporu v otcích svých dcer. Obě tyto ženy měly dostatečnou emocionální oporu ve svých příbuzných, která fungovala i pro jejich matku. **Výchovný styl**, který byl u nich matkou zvolen, se dá nejvíce srovnat se stylem **autoritativním**, obě ženy byly vychovány k zodpovědnosti a k řádnému plnění úkolů. Byly pro své dcery přirozenou autoritou. Jedna z těchto žen měla možnost poznat **příchod partnera** matky do rodiny, tento vnímala jako pozitivní akt ve svém životě, partner matky respektoval její osobnost a byl respondentce a její matce jednak fyzickou pomocí v rodině, kde došlo ke ztrátě prarodiče a zároveň tím, kdo do rodiny přinášel kladné zážitky a aktivity. Jako jediná z celého výzkumného vzorku se jedna z těchto respondentek zároveň dozvěděla veškeré možné dostupné informace o svém biologickém otci, a to při ojedinělém rozhovoru se svou matkou, která jí zcela upřímně vypověděla příběh týkající se jejího zrození. Díky tomu, že obě tyto orientační rodiny fungovaly bez problémů, nepřítomnost otce obě ženy ve svém dětství výrazně nevnímaly. I nyní v současnosti jsou s jeho nepřítomností srozuměné, otec jim neschází, zřejmě i tím, že obě mají před sebou pozitivní budoucnost. Jedna z žen je již sama provdána a má malého synka, druhá je studující a má přítele, se kterým žije a plánuje svatbu.

Naopak další dvě z respondentek se narodily do neúplné rodiny, které dle jejich sdělení nesly známky toho, že se jednalo o rodiny na **pomezí problémové až dysfunkční**. Přestože **ekonomická funkce** těchto rodin nebyla úplně nejhorší, neboť obě matky pracovaly, respondentky poznamenaly, že kromě základních potřeb souvisejících s jejich docházkou do základní školy, nikdy neměly výhody týkající se dalších potřeb obvyklých v dětském věku a v dospívání. Ovšem daleko horší bylo zanedbávání obou těchto žen po **stránce emocionální**. Obě ženy v dětství jistě trpěly zmíněnou subdeprivací, protože jejich matky se jim nevěnovaly, byly to děti ostrakované, nemilované. Jedna z nich přišla na svět jako nečekané dítě, druhá jako dítě, které mělo prodloužit dobu, kdy matka nemusela nastoupit do zaměstnání. Z tohoto důvodu obě uváděly, že v dětství se jejich myšlenky několikrát ubíraly k touze po otci, u kterého očekávaly především zázemí. Výchovní styl uplatňovaný u těchto žen by nejvíce odpovídal stylu autoritářskému a především pak stylu zanedbávajícímu. Ani jedna z těchto respondentek neměla příležitost poznat výchovné působení partnera matky a zároveň ani u jedné nebyla možná pomoc širší rodiny. I ony se snažily získat informace o osobě neznámého rodiče, matky se s nimi na toto téma ovšem odmítaly hovořit. **Zanedbávající výchovné působení** vedlo u jedné z žen k tomu, že v době dospívání se u ní objevily výchovné problémy, které vyústily k tomu, že toto období strávila mimo domov s partou, kde užívala drogy. Lze vyvozovat, že fakt, kterým je, že respondentka neměla a neznala biologického otce, nemohla tedy vyhledat jeho pomoc a oporu jako to udělala její starší polorodá sestra, která z matčiny nedostatečné péče odešla do rodiny otce, se kterým byla matka rozvedena, zapříčinil její útěk z opuštěného domova do party a k užívání drog. Tato respondentka přestože v době dětství po otci toužila, nyní v dospělosti vyjadřuje názor, že **jej ani nyní nepotřebuje**, že je zvyklá se sama o sebe postarat. Život mezi vícečetnou sourozeneckou skupinou, nutnost postarat se o sebe a o mladší sestru naopak druhou z respondentek postavil do života jako osobu, která si cení zaměstnání, trpělivě čeká na přidělení vlastního bytu a otce by uvítala i nyní jako osobu, která by jí mohla pomoci nebo s ní jen obyčejně komunikovat.

Poslední z respondentek se **spíše** přibližuje k ženám, které jsem zmínila, že se narodily do **spokojené fungující rodiny**. I tato respondentka byla neočekávaných, nicméně nakonec chtěným dítětem, pouze její příchod na **svět proběhl neradostně** vinou komplikací při samotném porodu. **Ekonomická funkce** rodiny byla zabezpečena též pracující matkou, která finanční prostředky získávala v zaměstnání

ve směnném provozu, a zajištění dítěte spočívalo především **na prarodičích**. **Emocionální funkci** plnili jak prarodiče, tak matka, respondentka byla opečovávaným dítětem. Možná až přílišná péče a starostlivost prarodičů vedla k tomu, že tato žena nechodila do mateřské školy a s vrstevníky navazovala soustavný kontakt až ve škole základní. Byl to právě výchovný styl, který její dětství nejvíce poznamenal, myslím, že by se dal přiřadit na rozhraní **stylů autoritativního a shovívavého**. Autoritou byla v rodině zejména babička, která zasahovala jak do výchovy samotné respondentky, tak ovlivňovala život i její matky. Matka, která navázala **partnerský vztah** a do rodiny svého nového přítele zařadila, se po několika měsících s ním rozešla, právě možná z důvodu neshod s babičkou. Respondentka vnímala partnera matky také pozitivně, zejména z toho důvodu, že jí zajišťoval aktivity v době dospívání. Při získávání informací o svém biologickém otci kromě matky, která jí nechtěla informace říci, neboť tyto jí prý nenáleží, oslovila i babičku, která jí svým negativním přístupem sdělila, že se nejednalo o dobrého člověka. Nicméně takovému hodnocení nevěří a jako jediná by si přála mít svého otce zvlášť nyní, kdy jako dospělá je v tíživé životní situaci, kterou musí řešit sama. Do otce by vkládala naději, že by jí **mohl být rádcem** nebo tím, kdo poskytne svůj názor na řešení jejího problému.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce pojednává o rodině. O společenství, které nás vítá na prahu našeho života, životem provází a budeme-li mít štěstí, ochrání nás i v době, kdy se budeme se životem loučit. Práce je ovšem konkrétně zaměřena zejména na problematiku výchovy dítěte v rodině neúplné a v praktické části pak na dosažení výzkumného cíle, kterým bylo zjistit a popsat, jak ve svém dětství a dospívání prožívaly ženy nepřítomnost biologického otce v rodině, jehož identita jim není dosud známa.

Domnívám se, že **přínos** představeného výzkumu, který jsem v předchozí kapitole zrekapitulovala a pokusila se vztáhnout na témata uvedená v teoretické části, spočívá v tom, že z něj lze usuzovat na **jednoznačný závěr**, kterým je role otce v rodině, přestože je důležitá, **není ovšem nezbytně nutná**. Zásadní je, jak matky své rozhodnutí svým dětem zdůvodní, neboť z výzkumu vyplynulo jednoznačné zjištění, že dítě, které vyrůstá bez otce, se na tento aspekt vyptává, poněvadž má dojem, že tyto údaje mu plně náleží a má na ně právo. Není třeba se obávat negativních reakcí ze strany dítěte, naopak rozhodnutí matky přivést jej svět a vychovávat, je bráno spíše pozitivně a je-li rodina funkční, dítě takové rozhodnutí vnímá jako odvážný, obdivuhodný akt. Čím je rodina „zdravější“ a matka dokáže sama nebo s pomocí svých blízkých dostatečně zajišťovat její funkce, je nepřítomnost otce vnímána méně podstatně. I přesto jsou v takové rodině chvíle, zejména emocionálně vypjaté, kdy se myšlenka na nepřítomného otce objeví.

Je třeba ovšem pamatovat na to, že nastíněné závěry mohou pouze vyjadřovat, že respondentky z výzkumného souboru takto prožívaly a prožívají nepřítomnost biologického otce, ale nelze usuzovat, že se v tomto vnímání shodují i s jinými ženami, které byly takto vychovávány. Získaná a zpracovaná data nepřipouštějí (nebylo to ani záměrem této práce) vyjadřovat komparativní závěry.

V rámci zpracování rozhovorů jsem objevila i další náměty, které by mohly být předmětem dalších výzkumů. Jistě by bylo relevantní zkoumat názory a postoje matek respondentek s cílem zjistit, jak hodnotí své rozhodnutí z minulosti, zda bylo správné a případně, jak by se rozhodovaly nyní, když už mají získané zkušenosti nebo jaké rady by měly pro nastávající matky, které se dostanou do podobné situace, v jaké byly tehdy ony. Pozoruhodné by bylo jistě zkoumání, jak ovlivnil život bez

biologického otce dětství, dospívání i dospělosti naopak muže, kteří byli vychováni též pouze svými matkami.

Cíl práce byl splněn a díky zjištěným závěrům tohoto výzkumu, jež přispějí i ke zkvalitnění mé práce sociální pracovnice (případně kolegům), mohu nyní matkám, které se rozhodují pro výchovu dítěte bez otce, zcela pravdivě a na základě získaných poznatků sdělit, na jaké aspekty při výchově svého potomka musí brát hlavní zřetel, čeho se vyvarovat a naopak je mohu předem varovat, že jistě přijdou od jejich dětí všetečné dotazy na identitu otce, pokud jeho osobnost bude při výchově a zajištění dítěte scházet.

Seznam použité a citované literatury

Tištěné zdroje:

DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie. Vybrané kapitoly.*
Praha: Grada, 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9.

HARTL, P. *Psychologický slovník.* 2. vyd.
Praha: nakl. Jiří Budka, 1994. 297 s. ISBN 80-90 15 49-0-5.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* 2. vyd.
Praha: Avicenum, 1989. 335 s. ISBN neuvedeno.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.*
Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla.*
Praha: Univerzita Karlova, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují.* 4. vyd.
Praha: Portál, 2007. 108 s. ISBN 978-80-7367-272-0.

MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres.*
Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte.*
Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 2. vyd.
PRAHA: Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. ISBN 80-85850-24-9.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.*
Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny.* 2. vyd.
Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny.*
Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J.: *Základy kvalitativního výzkumu.*
Boskovice: Albert ; Brno: Podané ruce, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* 4. vyd.
Praha: Portál, 2008. 872s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.*
Praha: Karolinum, 2008. 467 s. ISBN 978-80-0956-0.

VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. 1. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

Elektronické zdroje:

Český statistický úřad [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW:
[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)
<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4019-10>
<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/4019-09-2008>
<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4019-08-2007>

Pedagogická orientace [online]. [cit. 2011-01-23]. Dostupný z WWW:
http://www.ped.muni.cz/pedor/archiv/Pedor07_1_RodicovskaAutoritaStylyVychovy_Manniova.pdf

Zákony ČR [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW:
<http://www.zakonycr.cz/seznamy/002-1993-Sb-usneseni-predsednictva-ceske-narodni-rady-o-vyhlase-ni-listiny-zakladnich-prav-a-svobod-jako-soucasti-ustavniho-poradku-ceske-republiky.html>
<http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>
<http://www.zakonycr.cz/seznamy/040-2009-Sb-zakon-trestni-zakonik.html>
<http://www.zakonycr.cz/seznamy/262-2006-Sb-zakon-zakonik-prace.html>

Finance.cz [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW:
<http://www.finance.cz/download/977-o-pomoci-v-hmotne-nouzi/>
<http://www.finance.cz/duchody-a-penze/zakony/duchodove-pojisteni/>

Seznam příloh:

- Příloha č. I: tabulka č. 1: srovnání počtu narozených dětí za sledované období 2007 – 2009
- Příloha č. II: tabulka č. 2: přehled počtu narozených dětí za období 2005 -2009
- Příloha č. III: graf č. 1: znázornění počtu narozených dětí od r. 2005 - 2009
- Příloha č. IV: analýza možností zabezpečení osamělých matek sociálním systémem ČR
- Příloha č. V: seznam otázek pro polostrukturované interview
- Příloha č. VI: transkripce rozhovorů

Příloha č. I

V přehledném uspořádání uvádím celkový počet živě narozených dětí za období 2007 – 2009. Dále pak jsou uvedeny počty dětí narozených mimo manželství a počet dětí, u nichž nebyl zjištěn věk otce dítěte. Tento údaj pak dovozuje, že otec takových dětí je neznámý a není tedy uveden v rodném listu dítěte.

Údaje byly převzaty z demografických ročenek Českého statistického úřadu volně přístupných na internetu.⁵⁴

	2007	2008	2009
<i>Celkový počet narozených dětí</i>	114 632	119 570	118 348
<i>Počet dětí narozených v manželství</i>	75 095	76 113	72 394
<i>Počet dětí narozených mimo manželství</i>	39 537	43 457	45 954
<i>Počet dětí, kde není zjištěn věk otce (počet / procenta)</i>	11 075 / 9,7	11 972 / 10	10 176 / 8,6

Tabulka č. 1: srovnání počtu narozených dětí za sledované období 2007 - 2009

⁵⁴ Srov. Český statistický úřad [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW:
<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4019-10>
<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/4019-09-2008>
<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4019-08-2007>

Příloha č. II

V této tabulce je přehled vývoje počtu narozených dětí. Do r. 2008 byla stoupající tendence v celkovém počtu narozených dětí, a to jak v manželství, tak mimo manželství. V roce 2009 se celkový počet dětí snížil. Jedná je o počet dětí narozených celkem a počet dětí narozených v manželství. Děti, které přišly na svět mimo manželství, nebylo, právě takových dětí bylo dokonce více, a to nejen jako prvorozených, ale i těch, které se rodily jako druhé nebo třetí a více v pořadí.

Statistické údaje byly převzaty opět z volně přístupných informací ČSÚ.⁵⁵

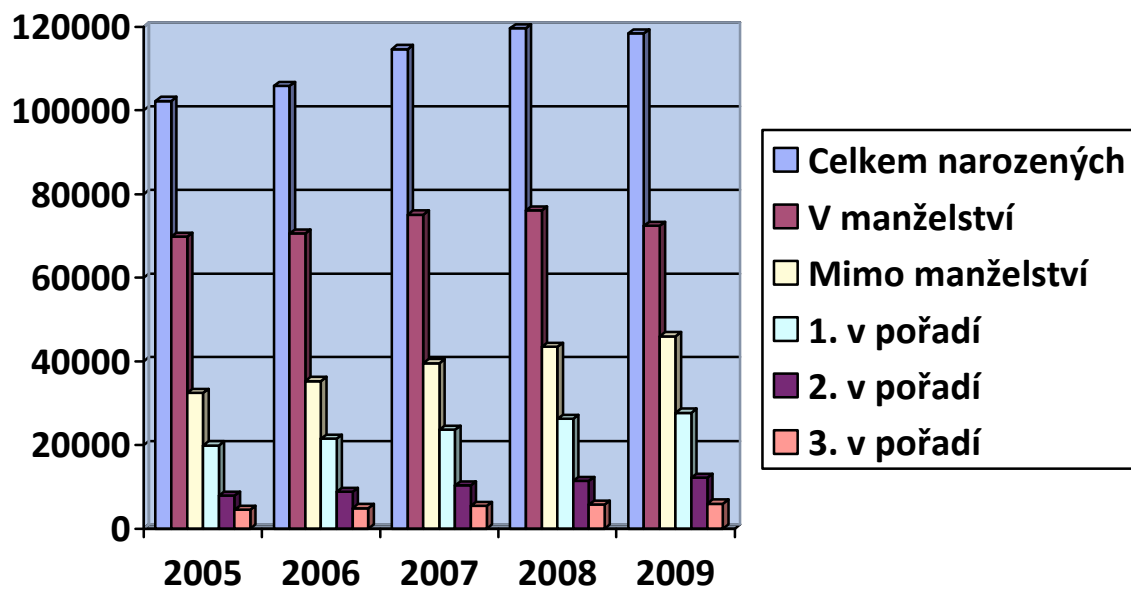
	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Narození celkem</i>	102 211	105 831	114 632	119 570	118 348
<i>Narození v manželství</i>	69 802	70 572	75 095	76 113	72 394
<i>Narození mimo manželství</i>	32 409	35 259	39 537	43 457	45 954
<i>Z toho 1.pořadí</i>	19 968	21 536	23 717	26 303	27 766
<i>2.pořadí</i>	7 914	8 801	10 401	11 408	12 175
<i>3.+ pořadí</i>	4 527	4 922	5 419	5 746	6 013

Tabulka č. 2: přehled počtu narozených dětí za období 2005 -2009

⁵⁵ Srov. Český statistický úřad [online]. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/\\$File/400710a4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/8F0039EF63/$File/400710a4.pdf)

Příloha č. III

Grafické znázornění předchozí přílohy, které dokresluje data uvedená v tabulce č. 2

Graf č. 1: znázornění počtu narozených dětí od r. 2005 - 2009

Příloha č. IV

Analýza možností zabezpečení osamělých matek sociálním systémem ČR

V počátku této přílohy uvedu úryvek z rozhovoru dvou mužů ve věku starší dospělosti. Nerada poslouchám cizí rozhovory, ale při přepravě v městské hromadné dopravě v odpoledních hodinách, se nelze vyhnout těsnému kontaktu a též nelze neslyšet. Jeden z mužů si druhému stěžoval, že se jeho snacha rozhodla rozvést: „..... *stejně se všechny ženský rozvádějí jen z plezíru, o manželství a o rodinu nemají vůbec zájem. Mají plat, alimenty, plno sociálních dávek a výhod, to se jim to pak žije....*“ Právě tento segment rozhovoru vyjadřuje mínění široké veřejnosti, že matka pečující o děti sama, se může těšit dostatečné sociální opoře. Následující analýza oblasti sociálního zabezpečení a pracovního práva by měla přinést odpověď, zda osamělý rodič je v naší republice pod větší ochranou než rodiče tvořící rodinu úplnou.

Podstatné je zde uvést citaci z Listiny základních práv a svobod, článku č. 32, odstavce 3: „Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.“⁵⁶ Tato věta tedy zaručuje stejné postavení ve společnosti dětem jak z úplné rodiny, tak dětem vychovávaných pouze matkou, otcem nebo i dětem z rodin pěstounských, dětem umístěných do zařízení nahrazující péči rodičovskou (vesničky SOS, Klokanci, dětské domovy, výchovné ústavy).

V teoretické části mé bakalářské práce jsem uvedla jako hlavní příčinu vzniku neúplných rodiny rozvod manželství a na stejné úrovni pak vzniká neúplná rodina ukončením partnerského vztahu, dříve označovaného za „družský“. V obou případech jsou u dítěte soudně upraveny poměry, rozsudek stanovuje, komu z rodičů připadne do výchovy, druhému je stanoveno výživné. Pro zjednodušení budu nadále užívat pouze situaci, kdy rodičem v neúplné rodině je matka. Je samozřejmé, že i otcové v mnoha soudních sporech se stávají těmi, komu jsou děti svěřeny do péče, častěji usilují i o další formu výchovy, kterou je výchova střídavá, případně výchova společná. Po nabytí právní moci rozsudku o výchově a výživě dětí, je tedy otec povinen poskytovat měsíčně, k rukám matky, částku přesně stanovenou ve výroku rozsudku. Výše výživného je částka, kterou soud určuje na základě několika hledisek:

⁵⁶ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

- potřeby dětí: jejich věk, studium, zájmová činnost, zdravotní stav aj.
- výdělkové a majetkové možnosti povinného, tj. otce

Pokud otec dobrovolně neplní svoji vyživovací povinnost vůči dítěti, je matka oprávněna vymáhat výživné soudní cestou, tzv. výkonem rozhodnutí. Ovšem toto ustanovení v praxi mnohdy neplní svůj účel, neboť výkon rozhodnutí na příjem povinného lze uplatnit pouze v případě, že otec je zaměstnán, případně pobírá dostatečně vysoký důchod nebo výsluhový příspěvek. Je-li otec osoba samostatně výdělečně činná nebo vyhýbá-li se zejména pro vysokou zadluženost řádnému pracovnímu poměru, je výživné pro dítě takřka nevyzpytatelné a matky se musí smířit s tím, že materiální zajištění jejich dítěte je pouze jen na nich. Možnosti podání návrhu na výkon rozhodnutí prodejem věcí movitých či nemovitých bývá též naprosto neúčinné. Zlepšení situace nastalo pouze pro případ, kdy je matka rozhodnuta podat na otce trestní stíhání pro zanedbání povinné výživy. Od počátku tohoto roku je možné podat takový návrh již po čtyřech měsících neplnění zákonné povinnosti vyživovat jiného.⁵⁷ Před účinností tohoto zákoníku byla doba stanovena na šest měsíců.

Kromě stanovení výživného pro děti, může matka po rozvodu požádat soud o stanovení výživného i pro svoji osobu, a to za předpokladu, že není schopna se živit sama (např. pro péči o děti a jejich zajištění, nemoc, invaliditu), případně byla-li ženě rozvodem, na kterém se nepodílela, způsobena závažná újma.⁵⁸

Vznikne-li neúplná rodina důsledkem smrti otce, má jeho pozůstalá manželka možnost požádat o výplatu sirotčího důchodu pro každé z dětí a vdovského důchodu (tj. základní dávky poskytované z důchodového pojištění). Zde bych ráda zmínila, že se jedná s největší pravděpodobností o jedinou výjimku, kdy je manželství „zvýhodněno“ nad poměrem družským, partnerským nebo jak by řekli naši rodiče „na psí knížku“, neboť vdovský důchod přísluší po dobu jednoho roku od smrti **manžela** (zákon o důchodovém pojištění používá výhradně termín manžel – manželka, soužití nesezdaného páru v tomto zákoně není řešený). Výplata vdovského důchodu může být i delší, a to za předpokladu, že vdova mimo jiné např. pečuje o nezaopatřené dítě nebo dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II. až IV. Sirotčí důchod je přiznáván nezaopatřenému dítěti, kterému zemře rodič. V tomto

⁵⁷ § 196 zák. č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

⁵⁸ §§92-93 zák. č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině

případě je zabezpečeno též dítě, třebaže nebyli jeho rodiče manželé. Výplata pozůstalostních důchodů je ovšem vázána na to, zda-li zemřelý ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo na starobní důchod anebo zemřel-li následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání), případně požíval již sám starobní nebo invalidní důchod.⁵⁹

Očekává-li žena narození dítěte a jeho biologický otec se k otcovství nehlásí, je na rozhodnutí matky, zda situaci vyřeší tím, že otce dítěte vyloučí ze svého života a stejně tak ze života dítěte anebo zda o určení otcovství bude usilovat soudní cestou. Na takové situace pamatuje zákon o rodině, který v § 54 dává možnost podat návrh na určení otcovství mimo matky i otci a i dítěti.⁶⁰ Podání takového návrhu není limitováno žádnou dobou, k podání návrhu může oprávněný přistoupit kdykoli. Zároveň zákon o rodině též upravuje možnost pro osamělé matky požadovat po biologickém otci výživné pro sebe – tzv. příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce. Na základě podaného návrhu k soudu, tento rozhodne o tom, jakou částkou je otec dítěte povinen přispívat matce na úhradu výživy, nákladů spojených s těhotenstvím a porodem (léky užívané v těhotenství, ošacení, hrazené lékařské prohlídky aj.). Tento příspěvek je ovšem stanoven na dobu nejdéle dvou let.⁶¹

Dříve než provedu analýzu dávkového systému našeho státu, zmíním oblast pracovního práva. Jeho stěžejní normou je Zákoník práce, který ve svých paragrafech chrání především zaměstnankyni v době těhotenství a mateřství. Tato ustanovení týkající se převedení na jinou práci, zákazu výpovědi od zaměstnavatele, okamžitého zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem, povinnosti zaměstnavatele kojícím ženám a ženám do devátého měsíce od porodu přizpůsobovat na pracovišti prostory pro jejich odpočinek, poskytování přestávek ke kojení se vztahují na matky bez rozdílu. Dále Zákoník práce upravuje délku mateřské dovolené, která činí 28 týdnů. Delší mateřská dovolená náleží již pouze v případě, že žena porodila dvě a více dětí. Před novelizací zákoníku mohla čerpat delší mateřskou dovolenou právě i žena osamělá. Čerpání rodičovské dovolené, důležitých osobních překážek v práci (např.

⁵⁹ §§ 49-50, 52 zák. č. 155/95 Sb. O důchodovém pojištění

⁶⁰ § 54 zák. č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině

⁶¹ § 95 zák. č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině

péče o nemocné dítě) je opět upraveno bez rozdílu mezi matkou a matkou osamělou. Výjimku tvoří ustanovení upravující pracovní cesty, kdy mimo obvod obce pracoviště mohou být vysílány osamělé matky pečující o dítě do 15ti let jen s jejich souhlasem (pro ostatní matky je hranice věku dítěte stanovena na 8 let). Zákoník práce též nařizuje zaměstnavateli, aby při zařazování matek do směn přihlížel k jejich potřebě péče o děti. Pokud zaměstnavateli nebrání vážné provozní důvody, je též povinen vyhovět matce (pečující o dítě do 15ti let) při žádosti o kratší nebo jinak upravenou pracovní dobu a nesmí je zaměstnávat prací přesčas.⁶² I toto ustanovení nerozlišuje osamělou či provdanou matku.

Ze systému nemocenského pojištění jsou vypláceny celkem čtyři dávky: nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetrovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství. Pouze ošetrovné je dávka, která zvýhodňuje péči osamělé matky o dítě. Délka doby, po které ošetrovné náleží, je nejvíce 9 kalendářních dnů a u osamělé matky, která trvale pečuje o dítě maximálně do věku 16ti let a toto neukončilo povinnou školní docházku, maximálně 16 dnů. Pro všechny ostatní dávky vyplácené ze systému nemocenského pojištění jsou podmínky jednotné nehledě na poměry matky.

Nedostatečné finanční zdroje v rodinách náš stát v současné době sanuje dvěma systémy:

- dávkami státní sociální podpory (dále jen SSP)
- dávkami pomoci v hmotné nouzi

Dávky státní sociální podpory se rozdělují podle toho, je-li u rodiny zkoumán příjem. Netestované dávky na příjem jsou: rodičovský příspěvek, pohřebné a pěstounské dávky. Dávky testované na příjem rodiny se v současné době vyplácejí tyto: přídatky na děti, příspěvek na bydlení.

Z výše vyjmenovaných dávek SSP nereflktuje žádná dávka na osamělost rodiče. Do 31. 12. 2010 byl takovou dávkou sociální příplatek. Ostatní dávky SSP jsou vypláceny na základě podané žádosti a splnění podmínek pro výplatu dávky. Kromě rodičovského příspěvku a pohřebného se dávky SSP odvíjí od příjmu, který rodina musí k žádosti o dávku doložit a částek životního minima stanovených zákonem

⁶² §§ 240-241 zák. č. 262/2006 Sb., Zákoník práce

č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Pro přídavek na dítě rodina dokládá příjem na předchozí rok, pro příspěvek na bydlení vždy za předešlé uzavřené čtvrtletí.

V druhém systému výplaty sociálních dávek, kterými jsou dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc) je situace osamělé matky komplikovaná. Dávky pomoci v hmotné nouzi vyplácejí městské úřady obcí s pověřeným úřadem. Dostane-li se osamělá žena do tak vážné finanční situace, že je bez příjmu, případně dávky SSP nestačí na pokrytí všech potřeb, je odkázána pomoc v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb. tento zákon ukládá osamělé matce povinnost zvýšit si příjem mimo jiné i řádným uplatněním nároků a pohledávek, tj. uplatnění výživného pro dítě, případně výživného pro rozvedeného manžela, příspěvku na výživu neprovdané matky.⁶³ V praxi toho ustanovení představuje, že jsou matky, které mají výživné stanoveno rozsudkem, povinny podávat k soudu návrh na zvýšení výživného, někdy i za situace, že samy tento krok považují za zbytečný, protože jsou seznámeny s finanční situací svého bývalého manžela či druha. Matky, které nemají uvedeného otce v rodném listu, jsou nuceny k podání návrhu na určení otcovství. Je znovu na jejich rozhodnutí, na zvážení životní situace, ve které se nacházejí, zda tento krok učiní a budou mít zajištěnou oporu v těchto sociálních dávkách. Neučiní-li tak, výplata dávek je velmi problematická, obvykle jsou matky s dětmi zajišťovány pouze jednorázovými dávkami, tzv. mimořádnou okamžitou pomocí.

⁶³ §13 zák. č. 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi

Příloha č. V

Seznam otázek pro polostrukturované interview:

1. Popis dětství a dospívání

- Úvodem mi, prosím, sama vyprávějte něco pro vás podstatného, zajímavého či milého o vašem dětství, dospívání.
- Máte dojem, že těhotenství vaší matky bylo chtěné/nechtěné a vyprávěla vám matka třeba o porodu?
- Máte informace o tom, jestli byl někdo „po ruce“ vaší matce, aby jí s péčí o vás pomohl?
- Je možné vyjmenovat, koho jste považovala (nebo i považujete dosud) za členy vaší rodiny?
- Kdybyste se znovu narodila, vybrala byste si tu stejnou nebo naopak jinou rodinu?

2. Hledání

- Kdy jste si uvědomila, že vaše rodina není standardní?
- Zjišťovala jste u matky důvody, proč neznáte otce?
- Máte představu, přibližně kolikrát jste na toto téma zavedly řeč?
- Iniciativní jste byla vždy vy nebo i matka na toto téma zaváděla rozhovor?
- Vyzvídala jste i v širší rodině?
- Víte, jak váš otec vypadal? Máte jeho fotografii?
- Je možné mi popsat, jaké pocity jste měla, když vám matka o otci sdělila nějaké informace?
- Nenapadlo vás, že budete po otci nějak pátrat? Např. přes matčiny přátele, tehdejší spolupracovníky apod.
- Vybavila byste si nějaký okamžik, kdy vám tehdy táta opravdu chyběl?
- Představovala jste si někdy otce?
- Jak ve vašich představách vypadal?
- Jaké jste mu přisoudila charakterové vlastnosti?
- Napadlo vás někde, že možná váš biologický otec nebyl „slušný člověk“?
- Lákalo by vás ho přesto poznat?

3. Náhradní rodič

- Měla (má) vaše matka stálého partnera nebo manžela?
- Změnil se váš život po jeho příchodu do rodiny?
- V čem a jak jste to vnímala?
- Nahradil biologického otce?
- Jaký jste měla nebo máte k němu vztah?

4. Hodnocení

- Jak hodnotíte výchovu vaší matky? Byla jste rozmazlovaným dítětem nebo naopak ve výchově matky převažovala přísnost?
- Máte pocit, že vás v něčem zanedbávala?
- Můžete zhodnotit, jaká byla finanční situace vaší rodiny?
- Máte matce za zlé, že vás o otce ochudila?
- Mohla by něco aktuálně ještě zachránit?
- Máte dojem, že skutečnost, že jste byla vychovávána jen matkou, vám způsobila někdy nějaký problém nebo příkoří?
- Jak jste se s tím vyrovnala?
- Chybí vám táta i nyní, když už jste dospělá?
- Kdybyste si mohla splnit pět přání, jakýchkoli, jaká byste zvolila bez velkého přemýšlení?
- Chcete se mi ještě s něčím svěřit, o čem jsme nemluvily?

Příloha č. 6

Transkripce rozhovorů

Rozhovor č. 1: Anna

Já si vzpomínám, že když jsem byla malá, ale i pak, že u nás doma byl pořád strašnej binec. Já bych to dokonce řekla i jinak, sprostě, ale to se asi nehodí. Já jsem se narodila jako šestý dítě a pak měla máma ještě další holku. Takže u nás doma byl pořád řev, prali jsme se, velký mě odstrkovali. Asi je to ostuda, ale já nevím, ani kdy se kdo narodil. Možná bych si vzpomněla na měsíc, ale určitě ne u všech. Narozeniny jsme neslavili, máma vždycky dala někomu dárek. Mí nejstarší sourozenci – jeden kluk a tři holky měli tátu, ale ten jim umřel, když byli malí. Máma má příjmení po něm a já vlastně taky. Takže byla vdaná. Asi byl voják. Pak se jí narodil Jirka, ten je starší než já asi tak o dva roky a na něj dostávala nějaký alimenty. Nevím to ale přesně. No a pak jsem se narodila já a pak tři roky po mně ještě Jitka. Jitka je teď na učňáku, Jirka shání práci, oba bydlí u mámy. Ti čtyři nejstarší jsou už pryč, některý mají své děti. Určitě jsem chodila do školky, to si ale moc nepamatuju, ale pamatuju si, že jsem chodila moc ráda do školy. Měla jsem tam plno kamarádek, učení mě bavilo. Vždycky jsem se strašně těšila na oběd v jídelně. Ostatní furt nadávali, že se to nedá jíst, ale já byla spokojená. Máma totiž nevařila, ona to asi ani neumí. Měli jsme pořád polívky z pytlíku, špagety, párky, rohlíky. Někdy jsem měla doma hlad. Bylo to hrozný. Byla jsem vždycky hubená. Holky na učňáku furt nadávaly, jak jsou tlustý a mně záviděly. Jen kdyby věděly, jak to doma vypadá... Když jsem mohla, tak jsem z domu vždycky vypadla. Chodila jsem tak různě, někdy na diskotéky, ale to jsem zas neměla pěkný oblečení, tak spíš někam do hospody. Ale alkohol mně nechutnal, takže jsem tam spíš jen se známýma kecala. Jo, kluci se mi nějaký líbili, ale já jim ne. Nejsem hezká, neměla jsem je čím oslnit. Neměla jsem zatím žádnýho přítele, kamarády kluky mám, ale ty jsou jen na to kecání v hospodě. Už jsem říkala, že jsem třeba neměla hezký oblečení. Sem tam jsem si koupila hezký tričko, ale abych měla šaty třeba na nějaký ples to ne. Takže jsem vždycky chodila tam, kam můžu v riflích a mikině. Z kluků strach nemám, ale nepodlézám jim jako jiný holky. To se mi nelíbí. Teď u nás v práci je jeden řidič, ten je sympatickejší, když přijede, tak si vždycky dá cigaretu, prohodíme pár slov. Nedávno mi řekl, že bysme mohli zajít do kina, že se domluvíme, až budou něco pořádného dávat...

Ne, vůbec, znovu do stejné rodiny bych se určitě nechtěla narodit. To nebylo dětství, to byl boj o každý rohlík, o každou tatrunku, o to, kdo si vezme jaký tričko a jestli najdu svoje boty.... No jedináček bych bejt taky nechtěla, ale jeden brácha, jedna ségra to by bylo akorát. A pak hlavně máma, co má o své děti zájem a táta, kterej doma udělá pořádek, když něco je blbě a třeba i seřeže... to by mi nevadilo, hlavně aby to byla rodina tak jak má bejt a ne ta naše.....

Já své mámě vůbec nerozumím...Copak je normální mít sedm dětí? Myslím, že jsem byla chtěný dítě. No chtěný.... máma si prostě někoho našla, aby jí udělal dítě. Tak mi to řekla ségra. Stejně je to i s Jitkou. Myslim, že se jí nechtělo pracovat, nic pořádně neumí. O těhotenství mi nikdy nevyprávěla. Problémy asi neměla, takže i porod byl nejspíš v pohodě. Po ruce jí nikdo nebyl, protože jsme v Táboře neměli žádný příbuzný. Pamatuju si jen na babi, máma mámy, která bydlela někde

u Příbrami, ale někdy, když jsem chodila asi tak do druhý, třetí třídy umřela. Takže moje rodina byla vždycky jen máma a ségry a bráchové.

Hlavně na základce jsem věděla, že je to u nás doma jiný. Chodila jsem ke kamarádkám domů, hrály jsme si, měly hračky, který jsem nikdy neměla. Záviděla jsem jim, že mají pokoje uklizený, čistý a že je tam takový ticho. K nám domů jsem si ale nikdy nikoho nevzala, styděla jsem se za to, že to máme doma starý, zašlý a všude samý krámy. Taky se mi tenkrát hrozně líbilo, že když přišli kamarádky rodiče domů, tak se nás hned ptali, jak bylo ve škole, co jsme zajímavýho dělaly, co jsme se učily a jestli nepotřebujeme s něčím do školy pomoci. Měla jsem kamarádku Terezu a její tatínek byl moc chytrý... ten nás učil chemii, fyziku, uměl to všechno krásně vysvětlit. Tereza nadávala, že jí táta pořád z něčeho zkouší, že jí dává diktáty a já jí záviděla. Mně se doma máma nikdy nezeptala, jestli něčemu nerozumím. Když bylo nejhůř, musela jsem za staršíma bráchama, ale to jsem kolikrát slyšela, ať neotravuju, ať si to vyřeším sama. Pro jiný děti chodily do družiny rodiče, pro mě nejdřív starší ségra, pak jsem chodila sama.

Jo, pamatuju si, že jsem se mámy ptala, kde bydlí můj táta. Jenže máma začala křičet, že mi to může bejt jedno, že prostě tátu nemám. A pak už jsem se asi nikdy neptala. S mámou nešlo normálně mluvit. Když jsem byla na učňáku, jednou jsme byly se starší ségrou venku a kecaly jsme o životě, co bysme si nejvíc přály. Dostaly jsme se na to, jak to bylo se mnou a s Jitkou a našima tátama. Ségra mi řekla, že si jenom pamatuje, že máma vždycky někam večer chodila, ona a další velký hlídala mladší děti. A prostě jednou máma přišla a byla v tom. Stejně to bylo i s Jitkou.

Pátrat mě ani nenapadlo. Nevím jak. Máma moc kamarádek nemá, a mluvit se s ní o tom nedá. Představy o tátovi jsem určitě měla. Když jsme se doma se staršíma hádali, tak jsem si možná někdy přála mít tátu, abych k němu mohla utéct a měla konečně klid. Kolikrát na mě velký řvali, brali mi věci do školy, já se neměla jak bránit a máma s tím nic neudělala. Jen zas na nás ječela, abysme dali pokoj. To jsem pak v posteli brečela a přemýšlela, že uteču, že už doma nechci bejt. Určitě mě tenkrát napadlo, že by bylo nejlepší utéct k tátovi, kdybych ho měla. Jednou jsem brečela a říkala jsem si, tati, kde tě mám, zachraň mě...to jsem měla nějakou depku, protože mi doma někdo zničil krásnej obrázek, kterej jsem měla nad postelí. Ne, přímo nějakou podobu jsem si nikdy nevymýšlela, ale myslím, že měl tmavý oči, takový jako mám já, protože máma má oči modré. Vlastně jsem asi dost po něm, protože máma je jiná. Přála bych si, aby to byl dobrej člověk, aby byl hodnej. Třeba aby byl jaké táta Terezy. Já doufám, že takovej byl, snad by si přece máma něco nezačala s někým, kdo by třeba fetoval nebo tak.

Chtěla bych ho poznat, určitě. Vyprávět mu jako vám co všechno jsem si zažila nebo jen vědět že někde bydlí a že je v pořádku. Vlastně ani nevím k čemu by mi teď už byl...

Ne, máma nikdy s nikým nežila. Nikdy s náma doma nikdo jiný nebydlel. To že občas někam odešla večer, to jo, ale nikdy k nám nikoho nepřivedla. Když nad tím teď přemýšlím, tak vlastně máma už pak ani nikam moc nechodila.

Výchova matky? Ale ona nevychovávala. Jen nás měla. Starali se o mě velký, já pak zas měla na starosti Jitku. Máma na nás hodně křičela, vydávala příkazy, co kdo má udělat. Jenže málokdy jsme jí poslechli. Nikoho nerozmazlovala, ani mě ne, ani nejmladší Jituli. Vlastně nás ani nebila. Jen křičela. Zanedbávala nás všechny ve všem. Nevařila, neuklízela, do školy jsme si úkoly dělali sami, když jsem něco potřebovala, tak mi to museli vysvětlit velký, ale ti na mě kašlali. Nejhezčí to bylo u Terezy doma. Tak jsem se najedla, táta Terezy nám vysvětlil, co jsme nevěděly. Máma úkoly akorát podepsala a žákovskou taky. Jen šla vždycky do školy na rodičák a to hlavně ke klukům, ti ve škole zlobili. Já jsem byla hodná, mě učitelé chválili. To když pak přišla, tak nadávala klukům, mně řekla jen dobrý. Ale pochvala? To si nepamatuju. Víte, já mám pocit, že mě máma ani snad nehladila. Pohlázení po vlasech? Jo, když mi vybírala vši a stahovala hnídy..... No a to stejně dělala starší ségra spíš než máma.

Peníze jsme nikdy moc neměli. Nikdy jsme nebyli třeba na dovolený. Nikdy jsem nebyla třeba na Šumavě. Ale asi úplně strašný to nebylo. Máma platila byt, kupovala jídlo, sušenky, oblečení sem tam nový taky, boty. Věci do školy jsem měla, na výlety se školou jsem jela a když jsem šla na učňák, tak mi taky dávala peníze na věci. Chodila do práce, to jo, ale ne furt. Někdy byla na pracáku, pak zas něco našla. Jenže když jsem chtěla peníze třeba na kino, tak jsem nikdy nic nedostala. Kapesný mi dávala, ale nic moc. Lepší to bylo až na učňáku, tak jsem si na praxi vydělala pár korun, takže jsem měla na to, abych si mohla dát v hospodě colu anebo si ušetřit na nějaký pěknou mikinu.

Jo mám (matce za zlé..). Nevím, proč měla tolik dětí, když se o nás pořádně nestarala. Není to od ní fér. Dítě má mít přece tátu. A já ho ani neznám, vůbec nevím, kdo to je. To je blbý. Teď už nic nezachrání, mluvit se s ní nedá a pak možná ani sama už neví, kdo je mým tátou.

Myslim, že nejhorší problém byl v tom, jak to u nás doma vypadalo. To mě štvalo nejvíc. Kdyby u nás doma byl trochu pořádek, měla jsem normální mámu, která uvaří něco pořádného k jídlu, povídá si se svými dětma, tak by mi to asi zas až tak nevadilo, že nemám tátu. Když jsem byla dítě, tak mi bylo líto, že nemám hezký hračky, pak dýl, že zas nemůžu jít kam chci, protože jsem neměla peníze. Kdybysme měli doma tátu, třeba by to bylo lepší a máma by byla hodnější a doma by bylo uklizeno a uvařeno.

Když jsem byla na základce, tak jsem byla vždycky co nejdýl v družině, nebo jsem se domlouvala s kamarádkami a chodila jsem k nim domů. Vlastně domů jsem chodila jen k Tereze. Když to šlo, byla jsem hlavně venku, nebo v zimě jsem hodně chodila do knihovny. Tam to bylo krásný. Paní co tam pracovala, mi vždycky schovala nové knížky. Milovala jsem vůni nových knížek. V knihovně byl i internet, tak jsem se mohla kouknout co kde je novýho. Vlastně tam chodím do dneška. Kamarádky a knížky, jo a taky jsem měla doma morče, to jsem chovala a šeptala mu všechny svoje tajnosti. Kdybych to řekla třeba velkým, tak by se mi smáli, dělali si ze mě legraci. A svoje věci jsem si doma vždycky uklízela, jen to nebylo vůbec vidět. Nenávídím nepořádek a špínu...

Asi chybí, ale moc o tom nepřemýšlím. Umím se postarat sama o sebe. Teď bych potřebovala spíš tátu, aby mi pomohl zařídit něco v bytě. Ale to mám vlastně zas Jirku. Ale bylo by to pěkný mít ho, zavolat mu, pokecat....s mámou to pořádně nejde, zlobí se na mě, že jsem odešla od ní z bytu, že ji

s ničím nepomůžu, že jí nedávám peníze.. samý hádání. Já chci ale bejt sama, udržovat si svůj byt. Takže vlastně pořádně nemám ani mámu, nemám ani tátu...docela si rozumím s Jirkou, ale ten mě števe, nechce se mu jít dělat, dělá akorát na černo. A Jitka, ta se vidí, že se bude vdávat, teď mám akorát strach, jestli není v tom, je nějaká divná, ale ještě se musí doučit...

Pět přání: pracovní smlouvu na dobu neurčitou, protože se mi v práci líbí a chci tam zůstat, větší výplatu, abych si mohla krásně zařídit byt, kluka, jet k moři, rodinu.

Víte, já jsem záviděla jiným, co všechno mají a kolikrát jsem zase slyšela, jak se mám já, že je u nás doma určitě veselo. Že to musí bejt krásný, když se všichni sejdeme na Štědrej den u stolu. Já jsem pak vysvětlovala, že vesele u nás zas tak často není, spíš, že se hádáme, kdo co má udělat, kdo bude uklízet, bráchové vždycky snědli nejlepší sušenky a vánoce... strašný. Žádněj pořádněj stůl jsme neměli, jen čtvercovej, malej a u toho kousek lavice. Takže žádná společná večeře. Jedli jsme, kde se dalo. Stromeček jsme měli, dárky taky, to jo. Jsem fakt ráda, že už můžu bydlet jinde. Snad budu mít někdy děti, mám děti moc ráda, ale nejvíc dvě, abych se o ně mohla pořádně starat....to je to co jsem ještě chtěla říct...

Rozhovor č. 2: Bára

Dětsví? Myslím, že jsem měla krásné dětství. Mamka se vždycky snažila, abych měla to, co si přeju. Ale zároveň byla na mě přísná co se týče školy. Chtěla, abych se dobře učila a každou špatnou známku mi vyčítala. Ale to bylo až na gymplu, kam jsem šla hned po páté třídě. Máma byla šťastná, že jsem se na víceletý gympl dostala. Nebyl to velký problém, do páté třídy jsem měla samé jedničky, vůbec jsem se neučila, pak už jsem se učit musela, ale nebylo to tak strašný. Spíš mě bavilo chodit s kámoškama na maturáky, v létě na festáky a učení bylo až na druhý koleji. Mamka mi vždycky říkala, abych se učila, abych to měla v životě jednoduchý, že když budu mít vzdělání, najdu si pořádnou práci a budu se mít dobře. Budu si moc dovolit to, co ona mi dopřát nemůže.

Já si myslím, že jsem určitě byla chtěným dítětem. Vyprávěla mi, když jsme jednou slavili moje narozeniny, že jsem se narodila dřív asi o měsíc, ale že jsem už od malička měla svoji hlavu, takže jsem rychle nabrala váhu, kterou jsem měla mít, a mohli jsme jít z porodnice domů. Porod byl císařským řezem, protože jsem se na svět dobývala dřív. Byla jsem celkem hodný miminko, prý jsem v noci celkem dobře spala, ale nechtěla jsem chodit. Prý ještě v 15ti měsících jsem lezla jen po čtyřech a mamka s babičkou měly strach, že tak půjdu i do školy ☺. Ano mamce pomáhala babička s dědou. Já s mamkou bydlela tenkrát v Praze, babička a děda bydleli u Českých Budějovic a hlavně babička za námi dost často jezdila. Děda ten byl radši na zahradě. Neměli jsme auto, takže sem na jih Čech jsme jezdili hlavně vlakem. Takže moje rodina je rozhodně mamka, babička, a děda už bohužel umřel. Ještě do rodiny patří strejda, ale ten žije v Kanadě a toho pořádně neznám. Párkrát byl tady u nás, ale už jsem ho neviděla ani nepamatuju, no bude to tak asi 5-6 let.

Rodinu bych chtěla určitě stejnou. Jen bych byla ráda, kdybych pak mohla mít i toho tátu, protože si myslím, že by to bylo lepší. Třeba bych měla sourozence, mamka by byla veselejší a teď, když jsem od ní pryč, tak by nebyla tak sama.

Kluci? Vzpomínám si, že na gymplu jsme měli ve třídě pár kluků. To byli pitomci...Pořád si z nás dělali legraci, nešlo s nimi o ničem mluvit, lepší to byla až tak od sexty. S klukama jsem neměla žádnéj problém. Jak jsem říkala, chodila jsem často tancovat a tam jsem se vždy s někým seznámila. Poslouchala jsem třeba i metal, takže jsem kamarády měla fakt různý. Prvního kluka jsem měla zhruba v šestnácti, pak jsme se rozešli, ještě nějakí kluci se v mém životě mihli, ale teď mám přítele, se kterým chci zůstat. Bydlíme spolu, pracuje a až dostuduju, chceme mít dítě. Zatím to vypadá všechno krásně. Právě jsme byli o víkendu na svatebním salónu, jen tak omrknout co právě letí ☺

Určitě už ve školce. Mně bylo tenkrát hrozně líto, když si pro děti přišli jejich tátové. Mně vždycky vyzvedávala jen mamka. Vlastně ani babička mě nikdy nevyzvedla, my jsme se stěhovali z Prahy do Budějovic, když jsem šla do třetí třídy. Strašně se mi líbilo, když přišel nějaký tatínek a s tím svým dítětem dělal takový ty hlouposti, jako že ho chytil, vyhodil do vzduchu. To mi bylo moc líto, že jsem nikdy nezažila. Mamka mě taky objala, dala pusku na přivítanou, ale bylo to takový klidný. Někteří tátové byli super, dělali úžasný voloviny a my všichni jsme se ve školce řehtali. Tenkrát jsem asi nevěděla, že závidím, to až teď, když o tom mluvíme.

Zjišťovala, už myslím, právě v té době, kdy jsem byla v mateřince. Tenkrát mi mamka řekla, že některý děti mají tatínka a zase nemají babičku s dědou, a že my máme babičku a dědu a nemáme tatínka. Takový vysvětlení mi tenkrát stačilo, jenže když už mi bylo za pár let jasné, že to tak není, tak jsem se ptala znovu. Mamka mi pak řekla, že to je moc složitý, že mi to nemůže vysvětlit, ať se s tím netrápím. Vždyť nám přece nic nechybí. Pak už jsem se mamky asi už nikdy neptala. Než děda umřel, tak jsem se ho ptala, jestli neví, kde bydlí můj táta. Děda byl správný, byla s ním legrace, vždycky řekl všechno, co si myslel, hrozně se mi líbilo, že nešel pro sprostý slovo daleko. Tenkrát mi děda řekl: „holčičko, nevím toho víc než ty, nevím kdo je tvůj táta, ale když nám mamka řekla, že bude mít miminko, tak jsme byli s babkou šťastný, že konečně budeme mít vnouče. Babka se snad mamky ptala, jak to bude se svatbou. Tvoje mamka tenkrát plakala a řekla nám, že svatba nebude, že tě chce a že tě vychová jak nejlíp bude umět a že k tomu žádnýho zatracenýho mužskýho nepotřebuje. My jsme byli šťastný a nabídli jsme tvou mamce, že jí ve všem pomůžeme, protože je přeci krásný, když na svět někdo nový přichází.“ Takhle jak mi to děda povídal, tak to si pamatuju dodnes. Babi jsem se nikdy neptala, ona hned brečí, to stačí v televizi něco smutnýho a hned vytahuje kapesník.

No nevím, jak můj otec vypadal. Výzvědy nebyly k ničemu. Zkoušela jsem doma u mámy teď nedávno znovu projít fotografie, když jsme ještě bydleli v Praze, ale není na nich nikdo, kdo by mohl být mým tátou. Když jsem byla malá, tak jsem s mamkou ráda prohlížela její fotky, nepamatuju si, že by tam byl nějaký chlap. Máma mi vyprávěla při tom o jejích spolužačkách, o tom jak chodila do tanečních, sem tam byla nějaká fotka z její dospělosti, ale to byli fotky z práce. Tam nějaký pánové byli, ale nikdy nic nenaznačila.

Jak jsem se toho od mamky moc nedozvěděla, tak vám pocity popsat nemůžu. Ale tenkrát, když mi řekl děda o tom, jak jsem před chvilkou povídala, tak si pamatuju, že jsem za tu informaci byla tak nějak vděčná. V tu chvíli jsem se cítila dobře nebo spíš spokojeně a stejný pocit mám i teď když si na to vzpomínám. Jsem ráda, že jsem byla chtěný dítě, že jsem všem přinesla radost. I když určitě i starosti jako každý dítě.

Pátrat po tátovi? To asi nepůjde. V době, kdy jsem se narodila, byla máma zaměstnaná v podniku v Praze, ten už asi existovat nebude. Sice má mamka kamarádky, ale ty už jsou z doby, kdy jsme se přestěhovali sem do Budějovic, takže ty toho asi moc vědět nebudou. Jak mamku znám, tak se jim určitě nesvěřovala, jak to bylo se mnou a s mým tátou.

Představovala. Já jsem ho dokonce i malovala. Ale spíš se podobal mému dědovi. I když jsem tvrdila, že je to táta, kreslila jsem spíš dědu. Nechtěla jsem se lišit od ostatních ve třídě, tak jsem to dělala takhle. O vlastnostech jsem jako malá nepřemýšlela, ale určitě by měl vlastnosti jako děda. Kdepak musel to být slušný člověk, mamka by s někým neslušným nezapletla. Vždycky si pečlivě vybírala, s kým se bude kamarádit, stejně tak potají prověřovala i mé kamarády. To víte, že by mě lákalo ho poznat, ale nedovedu si to vůbec představit. Byl by to těžký okamžik, kdyby se najednou otevřely třeba tyhle dveře, vešel člověk a někdo mi řekl, Báro, tak tohle je tvůj táta... Co bysme si asi tak povídali?

Nejvíce chyběl? Asi na maturáku..holky trsaly s tátama a já neměla nikoho, podobný v tanečních.taky,když umřel dědeček... najednou nebyl žádný chlap v rodině. No nebo možná,když jsem se hádala s mamkou, tak jsem si říkala, že kdybych měla tátou, tak by mi rozuměl.. ale asi jsem nikdy nebrečela kvůli tomu že ho nemám

Když jsme se přestěhovali do Budějovic, tak asi tak dva roky potom si mamka našla přítele. Jmenoval se Vlasta, nějaký čas s náma bydlel, ale pak se s mamkou rozešli. Mně se moc líbil, byla s ním legrace, nejdřív jsme jezdili na různé výlety a až pak se k nám jakoby nastěhoval. Myslím, že se líbil i babičce, děda v tu dobu už nežil. Takže pomáhal i u babičky, jezdil na zahradu a pomáhal nám třeba se senem. Po smrti dědy bylo doma všechno takový smutnější, složitější, mamka s babičkou řešily různé problémy, když bylo třeba něco opravit nebo těžkýho udělat, tak sháněli pomoc. Když byl s námi Vlasta, tak ty dny byly jakoby veselejší. Nějaké starosti se vyřešily. On spíš nahradil toho dědu než mého tátou. Já jsem ho měla celkem ráda, nevadil mi, nikdy jsem od něj neslyšela nic špatného. S mamkou se rozešli asi tak po dvou, třech letech, to už jsem byla celkem dost velká. Jinýho partnera mamka už neměla. Určitě i z toho důvodu, že pak začala být nemocná.

Výchova moje mamky byla především obětavá. Víím, že jsem pro ni byla vždy na prvním místě. Určitě mě rozmazlovala, stejně tak babička, ale nebylo to klasický rozmazlování, jako že jsem si dupla a měla jsem všechno. To určitě ne. Mamka trvala na dobrých školních výsledcích a když nebyly, tak byly i zákazy, někdy možná zbytečný křik. Z mého pohledu se nic tak hrozného nedělo a mamka to šíleně prožívala.

Ne mamka mě rozhodně v ničem nezanedbávala. Spíš naopak. Někdy byla až její starostlivost protivná.

Finanční situace, když jsem byla malá, na základce, tak asi celkem dobrá. Měla jsem všechno, co jsem si přála, k vánocům jsem dostávala plno dárků, obvykle to co jsem si přála. Horší to bylo na gymplu, tak okolo tich mých šestnácti začala mamka marodit, musela do invalidního důchodu, takže peněz bylo určitě málo. To jsem slyšela i od mamky. Takže to už jsem neměla všechno, na co si vzpomenu. Sice jsem měla mobil, ale rozhodně ne ten nejlepší, oblečení jsem měla normální, ale ne značkové. Ale mamka to nějak všechno zvládla. Možná i s pomocí babičky. A teď když jsem na vejšce, tak mi mamka peníze taky dává, ale je ráda, že mám brigádu, stojí jí plno peněz léky, dojíždění do nemocnice, pobyt tam a tak. Má pořád invalidní důchod, jen mi říká, že neví, jak mi ušetří na věno. Ale David jí říká, že si mě vezme i bez věna... to je krásný ne? ☺

Nemám to mamce vyloženě za zlé, ale trochu mě to spíš mrzí. Mamka dělala všechno možný pro to, abych neměla důvod poznat, že žijeme bez otce, za to ji moc obdivuju. Spíš bych si teď přála, aby mi řekla pravdu, jak to bylo, kdo je mým tátou. Jak se seznámili, proč se rozešli, nebo proč nežili spolu. Je mi jasný, že ne každý manželství vydrží, ale proč to aspoň nezkusili. Ráda bych věděla třeba jak táta vypadal....Nemám ale odvahu opět to téma nakousnout, zvlášť když je teď pořád nemocná. Kdo ví, třeba ještě ten čas přijde a dozvím se aspoň jak to bylo.

Ne, žádný problém nebyl. No vlastně možná, když jsem dospívala, a chtěla jsem být někdo dlouho do noci, tak se to mámě moc nelíbilo. Měla o mě strach, já vím. Někdy jsem musela dřív domů než ostatní. Zábava se rozbíhala a já hlídala hodiny, abych byla doma, tak jak určila mamka. To si myslím mohlo být jinak, kdyby s námi bydlel táta nebo aspoň nějaký jiný chlap. Naštěstí to ale všichni tak nějak chápali, že to mám doma prostě jinak než oni.

Mně osobně mi táta teď ani moc nechybí. Ale kdo ví, jak by to bylo, kdybych neměla Davida. To je teď to moje zázemí, který mám. Spíš je mi ale líto mamky. Je na všechno sama. Teda má babičku, ale co ta ve svém věku může.. Já samozřejmě za mamkou jezdím, i s Davidem, ale nemůžeme tam být tak často, jak by to bylo dobrý. Takže si myslím, že spíš než mě, chybí táta nebo nějaký chlap mamce. Když jsem se seznámila s Davidem a když náš vztah začal být vážný, tak jsem se mu svěřila s tím, že vlastně neznám tátu, že mi to mrzí, tak mi na to řekl, že nemám být smutná já, že jsme se s mamkou se životem porvaly neskutečně, ale jeden neznámý přišel o skvělou dceru...tak není důvod ke smutku nebo k trápení, prostě je to skutečnost, která se už nedá změnit. A já jsem na jeho slova dala, tak o tátovi nějak nepřemýšlím, jen mě teď na tom svatebním salónu napadlo, kdo mě povede k oltáři? Třeba přiletí strejda....

Určitě, abychom měli s Davidem krásný klidný život a šikovný děti, abych dodělala školu, tím bych mamce a babičce splnila jejich obrovský přání, abychom byli všichni zdraví, hlavně mamka a taky nějaké dobré zaměstnání, chtěla bych mamce potom finančně pomáhat, na oplátku, když celý život dělala všechno pro to, abych měla všechno jako ostatní...a víc si asi nepřeju...

Ani ne, jen to, že to byl první dlouhý rozhovor o tom, o čem jsem se nikdy s nikým nebavila..možná, že mi dal tenhle rozhovor nějakou další chuť se mamky znovu zeptat. Uvidím, nechci ji ale trápit.

Rozhovor č. 3: Dana

Co vám mám na to říct, vždyť toho o mně víte dost. Jak jsem vnímala dětství já? Byla jsem furt sama. Přišla jsem ze školy, doma byla jen Pavla , ta se učila, máma pryč. Když jsem byla v sedmičce, tak jsem začala utíkat z domu i ze školy, začala jsem kouřit, hledali mě policajti, já se schovávala, kde se dalo. Nechtělo se mi domů, co tam. Nikoho jsem nezajímala, v té době už Pavla bydlela právě u svého táty a já neměla kam utéct. Máma chodila do práce, z práce do hospody, v noci přicházela ožralá, v doprovodu nějakého chlapa, pak jsem nemohla spát... no víte proč ne? Doma se mi to hnusilo, byla jsem radši venku, našla jsem si partu, začali jsme chodit k Jordánu, a když mi dali marjánu tak mi nic nevadilo. To jsem se pak i nějak došla domů. Základku jsem dodělala jen tak tak, začala jsem studovat na učňáku na kadeřnici, jenže mě vyhodili v druháku. Od té doby jsem se jen flákala. Zase parta, jenže to už mi byla tráva málo, tak jsem začala ujíždět na perníku. Spali jsme venku, v létě v lese, v zimě někdy v nějakém bytě nebo volným hausu. S klukama jsem se seznamovala vždycky lehce, spíš mám víc kamarádů než kamarádek. Mluvílo se mi s nima lepší než s holkama. Nezajímali mě ty jejich starosti. No jo, byli to kluci co mi dali drogy. Hodně jsem jich vystřídala. Ale pak jsem už měla svého Cyrdu a to už jsem mu byla věrná.

To nevím, máma byla rozvedená, jestli jsem byla chtěná nebo náhoda.... Spíš bych řekla to druhý. Máma chlapy strašně střídala. O těhotenství mi nikdy nic neřekla, o porodu snad jen to, že jsem se narodila rychle a bez problémů. To, když jsem čekala svého Tomáška, tak mi říkala, že možná budu rodit bez problémů jako ona. Měla pravdu. Aspoň v tomhle....

Myslím, že mámě nikdo moc nepomáhal. Určitě mě hlídala Pavla, ta je o pět let starší. Prarodiče? No jo, měly jsme v Planý babču, ale tu si už moc nepamatuju. Jo, vlastně jo, mámy rodiče byli taky rozvedení, babča se prý odstěhovala někam k nějakému chlapovi na Moravu a asi i ještě žije. Ale nestýkáme se. Děda, o tom fakt nic nevím.

Rodina? No určitě Pavla, máma...nikdo jinej tam nepatřil.

Znovu bych se už narodit nechtěla.. anebo jediné opravdu do jiný rodiny...kdybych si mohla vybrat, tak bych si rodinu vybrala někde na vesnici, kde bysme bydlili v domku, měla bych pracovitou slušnou mámu, stejného tátu, sourozence, plno domácích zvířat...zahradu..

Asi na základce. Kamarádka z lavice mi vyprávěla, že jedou s rodičema k moři na dovolenou, a když se mě zeptala kam pojedou já...neměla jsem co odpovědět. Jednak nebyli žádní rodiče..... Tenkrát jsem šla za mámou a zeptala jsem se, kdy se k nám vrátí táta..... Že chci jet taky na dovolenou. Nevím proč, ale myslela jsem snad, že jen někdy pryč a že jednou prostě z ničeho nic přijde domů. No

myslim, že to bylo tak v první, druhý třídě. Máma na mě koukala jak na vyvoranou myš a řekla mi, že s tátou ať nepočítám, že žádný dítě nechtěl...já mámě tenkrát vůbec nerozuměla, co mi říká. To jsem ani ještě netušila, jak to na světě chodí. Určitě jsem se ještě jednou ptala, to bylo někdy v době asi tak v pátý, šestý třídě. Máma mi tenkrát řekla, že po rozvodu s tátou Pavly jí všichni chlapi lezli na nervy, už nechtěla s nikým být. Jenže pak poznala v hospodě prej jednoho příjemnýho chlapa. Bylo jim spolu dobře, no a jednou to přehnali, a pak prý máma zjistila, že je těhotná. Jenže on se na ní vykašlal, začal jí vyhrožovat, máma se až pak dozvěděla, že je ženatej. Tak se rozešli. Pavli jsem se taky kdysi ptala, ale ta si vůbec nevzpomíná, byla malá, když mě máma čekala. Fotku nemám, ale máma říkala, že když se na mě podívá, tak ho vždycky vidí. Jsem mu strašně podobná. Nevím, jaký jsem měla pocity, ale poslouchala jsem s otevřenou hubou, když mi to máma tenkrát řekla. Na tohle jsem nezapomněla, je to vlastně jediný co o otci vím. Jo na fotku jsem se mámy taky ptala, žádnou nemá, jméno mi říct nechce, i když ho určitě ví. Právě proto, že bych byla tak pitomá a šla po něm pátrat. Možná mě to napadlo, ale teď si myslím, že by to byla pitomost, to bych jako někde zazvonila a řekla dobrý den, já jsem vaše dcera?? Ne to by nemělo smysl.....k čemu by to bylo.. stejně by mě nenáviděl...

Bylo mi tak deset, ztratila jsem klíče, nemohla jsem domů do tepla a mámu jsem v žádný hospodě nenašla... seděla jsem na schodech, brečela, měla jsem hlad, bylo mi zima, taky jsem měla strach, že mě seberou policajti, že je někdo z baráku zavolá... tenkrát myslím jsem brečela a přála jsem si mít svýho tátu... jen aby byl doma...pak už nevím.

Když mi tenkrát o tátovi řekla, tak jsem pak stála u zrcadla a představovala jsem si, jak vypadá. Tak jsem si říkala, že je určitě vysoký, že má černý vlasy jako já, hnědý oči jako já, že má svaly, že je to pěkný chlap. No tenkrát jsem si ho jako dítě představovala asi nejspíš jako našeho učitele těláku, to byl krásnej chlap....Ale teď si říkám, že tak úžasnej zas nebyl ten otec, když nechal mámu samotnou s dítětem a nezajímalo ho, jak to zvládá. Takže to byl vlastně hajzl.

Asi jo, třeba bysme si tohle právě vysvětlili. Třeba to bylo všechno jinak než mi máma řekla.....

Stálýho partnera, se kterým by byla víc jak tejden, máma nikdy neměla. ☺ Někdy jsem ráno v kuchyni potkala nějakýho chlapa, někdy jsem ho tam potkávala dost často, ale nebylo to nikdy dýl jak měsíc. Od učňáku jsem nebyla pořádně doma, tak ani nevím. Máma mi nic neřekla, žádnýho mi nepředstavila. Myslim, že teď má máma někoho, ale jak u ní nejsem tak fakt nevím, je mi to jedno.

Nebyla jsem rozmazlovaná. To určitě ne. Máma vždycky přišla, řekla mi, že se mám učit, aby ze mě něco bylo, nandala mi úkoly, co mám doma udělat. Když se jí něco nelíbilo, tak jsem dostala pár facek, ale nebylo to často. Spíš to přešla, řekla mi zase, že to mám udělat. Vlastně jsem měla volnost. Už jako malá jsem mohla lítat venku do večera, nikdo mě nehlídal. Pavla bydlela pak u táty, co já doma.. tak jsem pobíhala po sídlišti a pak už to jelo.... Tráva, pak ten perník. Když bylo nějaký oznámení ze školy, tak máma brečela, co se mnou bude, že skončím v pasťáku, ať toho nechám a ať se učím, dyť jsem chytrá.

Nečetla mi pohádky, nechodily jsme na procházky, nestarala se o mě jako jiný rodiče o své děti. Dostala jsem najíst, občas jsme šli spolu nakoupit a tím to končilo. Třeba já jsem nikdy nebyla v kině s mámou... nikdy jsem s ní nebyla v ZOO a když jsem chtěla prachy na nanuka, tak jsem mámu hledala v hospodě. Ale prachy jsem dostala, hlavně abych zas co nejrychleji vypadla.

To přesně nevím. Máma furt říkala, že nemáme peníze, že musí platit na Pavlu, že nic nezbyvá. Chodila do práce, to si pamatuju, nikdy nebyla nezaměstnaná. Pracovala jako prodavačka, pak v drůbežárnách u slepic. Něco si vydělala, jenže zas toho spoustu propila.

Nemám, spíš jí mám zlý, že se ke mně nechovala jako máma. Pochopila jsem to, že neměla moc na vybranou. Čekala dítě a nechtěla ho dát pryč. Jako já Tomáška. Nějaký instinkt určitě funguje. Jenže jsem nakonec byla spíš přítěží, kterou je potřeba hlídat, krmit, poslat do školy...

Ted' už nic nezmění. O otci mi víc neřekne, už to neřeším. Mám svoje starosti a chci bejt lepší máma než ona.

Možná kdybych měla tátu, tak jsem se nedostala k drogám. Možná by měl seřezal, tak že bych nemohla ven, ale hlídal by mě a měl o mě nějaký zájem. Ne jako máma. Možná bych vyrůstala jinak, třeba bych byla tak chytrá a vzdělaná jako Pavla. Neměla jsem šanci poznat jak to je v normální rodině. To mě fakt štve.

Perník jsem už nevzala víc jak dva roky, kouřím trávu, to přiznávám. Snažím se žít jako normální člověk, malého chci vychovat a chci mu bejt dobrou mámou. Docela mě ten prcek nakopl k tomu, abych bojovala. Já vím, už mám cejch feťáčky, Tomášův táta taky, tak mi okolí moc šancí nedává.

Nechybí. Vždycky jsem si dělala, co jsem chtěla, neposlouchala jsem nikoho, jen lidi z party a sebe. A ted' by mi taky k ničemu nebyl. Na nějaký poučky nejsem zvědavá, měl se starat v době, když věděl, že máma je v tom...

Aby mi zůstal Tomáš, aby se co nejdřív vrátil Cyril z vězení, dostat milión korun, mít psa a dál už nevím, jo možná to zdraví, to se taky říká ne?

Já chci jen říct, že mateřskej pud funguje, já se Tomáše nevzdám, já to prostě zvládnu. Já své dítě nedám. Budu se snažit, aby bylo všechno v pořádku, abych mu byla dobrou mámou, lepší než byla moje máma.

Rozhovor č. 4: Eva

Dětství nic moc. Máma musela vydělávat, takže mě nejčastěji hlídala babička, která se střídala s dědou. K nám do bytu docházeli, oba už byli tenkrát v důchodu. Do školky jsem nechodila, babička se mi věnovala, takže jsem šla do první třídy a už jsem uměla číst. Vyprávěla mi různé pohádky, společně jsme vařili, uklízeli, chodili ven a tak. Děda se moc nezapojoval, ten byl spíš náhradník, když babička nemohla. Důvod, proč mě nedali do školky vlastně ani pořádně nevím. Asi abych

nebyla nemocná nebo tak něco. Ve škole jsem nechodila do družiny, po škole jsem zas běžela rovnou domů, kde čekala babička s obědem. Máma pracovala na směny, když jsem byla takhle malá, tak ještě Silonka byla úspěšná a byl tam nepřetržitý provoz. A dospívání? Místo aby mi máma všechno vysvětlila, co mě čeká, tak jsem se to dozvěděla od kamarádek a z časopisů. Máma nikdy se mnou o takových těch holčičích věcech nemluvila, tak jsem netušila, co mě v životě čeká. S babičkou o tom mluvit už vůbec nešlo. Byla jsem vychovávána spíš po staru. Taková stará mladá. Škola mě celkem šla, vždyť jsem taky nic jiného neměla na starost, po základce jsem nastoupila na SZŠ v Táboře, vždycky mě lákalo pracovat se zvířaty, teda hlavně s koňmi. A na zemědělce byl obor chovatel koní. Tenhle obor jsem si vyvzdorovala, to bylo poprvé, kdy jsem si postavila hlavu. Do té doby jsem poslouchala. Měla jsem představu, že budu mít jednou vlastní stáj a v ní plno koní. Bláhový sny... Časem jsem zjistila, že máma s babi měly pravdu, že se s tímto oborem pořádně neuživím. Když jsem nastoupila na střední, tak nastal další problém. Najednou tu byli kluci, jejich blbý připomínky, netušila jsem, kdy si ze mě dělají legraci nebo kdy to myslí vážně. Vůbec jsem nevěděla jak s nimi mám komunikovat, o čem mám s nimi mluvit. Ještě to šlo na praxi, tam témata byla v pohodě, sem tam jsme my holky potřebovaly jejich sílu. Dlouhou dobu jsem spíš před kluky prchala. Měla jsem dojem, že co řeknu je trapný, že jsem jim pro smích. Dobrý to bylo v tanečních, tam se mi líbilo, tanec mě bavil a šel, takže tam se stávalo, že při volence se jich u mě sešlo i víc. Katastrofa byla dámská volenka...Tu jsem nesnášela, nikdy jsem nevěděla pro koho jít. Pak jsem začala tancovat s jedním klukem z ekonomky, a už to bylo dobré. Dokonce jsme se pak scházeli i dál. Byl to chytřejší kluk. No pak už to bylo lepší, díky němu jsem se seznámila i s dalšíma a tak jsem už věděla, co kdy mám říct a jak.

O těhotenství matky toho moc nevím, ale vyprávěla mi, že při mém porodu nastaly nějaké komplikace, takže jsem se narodila císařským řezem a další dítě mámě lékaři zakázali. Když mi to máma vyprávěla, měla jsem dojem, že mi to tak nějak dává i za vinu. Myslím, že jsem byla nechtěným dítětem. Rozhodně mě máma neplánovala.

Jak už jsem říkala, mámě pomáhali její rodiče, ale starost o mě musela máma zvládat taky sama. Ale celkem asi bylo dobré, že v paneláku, kde bydlíme, má máma jednu známou, jsou skoro stejně staré a ty si dost vypomáhaly. Tamta paní, byla to pro mě teta Iveta je rozvedená, takže i ona občas potřebovala pomoc, tak třeba o prázdninách se domlouvaly a hlídaly si navzájem děti. To nebylo špatný, teta měla mladší dvě děti než jsem já, tak jsem si s nima hrála. To byly hezký chvíle. Měla jsem je na starosti i venku, máma se na mě mohla spolehnout, oni mě poslouchali, připadala jsem si jak jejich starší ségra. Někdy jsme byli u nás, někdy zas u Ivety.

Rodina byla vždycky jen moje máma a její rodiče. Máma měla starší sestru, jenže ta zemřela na nějakou nemoc. Máma ji měla ráda, často mi o ní vyprávěla, jmenuju se po ní.

Do stejné rodiny bych se chtěla narodit, to jo, ale aby byla taková, jak to říct, mladá, abych měla rodiče co mají normální názory a ne ty staromódní jako jsem slýchávala já. Já snad dodneška mám za to, že nejdůležitější je spodní prádlo a zaplacený inkaso...Takže kdybych si mohla vybrat svoji rodinu, tak bych šáhla znovu po mamce, k ní bych si vybrala hodného tátu co má rád děti a babičku

s dědou určitě taky, ale ne aby mě vychovávali... aby byli na rozmazlování. Jo jasně, děti maj rozmazlovat prarodiče a vychovávat rodiče, tak by to mělo být....

No to jsem si uvědomila, kdy jsem začala chodit do první třídy. Do té doby jsem vlastně pořádně nevěděla, jak rodina vypadá, když jsem nechodila do školky. Najednou jsem viděla, že do školy jde dítě s tátou nebo s oběma rodiči. Do té doby jsem to asi nějak nevnímala nebo mě to nepřipadalo nijak zvláštní, že se o mě stará máma a prarodiče.

Ano, zjišťovala, ale máma mi odmítala na moje otázky odpovídat. Když jsem byla menší, tak mi určitě řekla, že jsem na to ještě malá, když jsem se ptala, no to už jsem byla určitě na druhém stupni, tak mi řekla, že mi do toho nic není, prostě to bylo takové její rozhodnutí. Myslím, že jsem na toto téma zavedla řeč tak dvakrát, třikrát, ale čím jsem byla starší, tak mě to už zajímalo méně a méně. Máma nikdy o tom nezačala mluvit sama, vždycky jsem to byla já, kdo se vyptával.

Zkoušela jsem se ptát i babičky, ta mi řekla, ať zbytečně mámu tím nezatěžuju, nebyl to prý dobrý člověk.

Nemám fotografii, ani nevím jak vypadal.

Já jsem se vlastně vůbec nic nedozvěděla, ale když jsem se odhodlávala se mámy na to zeptat, to jak jsem byla větší, tak jsem měla takový divný strach. Možná jsem měla strach z její reakce. A když mě odbyla tím, že mi do toho nic není, tak jsem mě to moc mrzelo. Tenkrát jsem si to ještě nedovedla vysvětlit, ale teď vím, že to bylo určitě tím, že mi do toho ně nic nebylo, ale naopak bylo hodně. Co je na tom divného, že jsem chtěla znát, kdo je můj táta?

Napadlo, ale nikdy jsem to neuskutečnila. Vlastně jsem ani nevěděla jak. Až teď vaše otázka mi navedla, jak by bylo možné začít. Jenže máminy spolupracovníci už na Silonce asi nejsou, to ještě musím zkusit zjistit.

Představovala, když jsem byla malá a v době, kdy jsem spolužákům záviděla, že mají úplnou rodinu. Myslím, že tenkrát můj táta v představách vypadal jako tatínek mojí kamarádky. Ten se mi moc líbil. Byl takový urostlý, sportovec.

Myslím, že jsem si ho představovala jako hodného, pozorného člověka a hlavně měl v mých představách rád děti.

Nevzpomínám si...nebo možná... byla jsem nemocná a ležela v nemocnici, hrozně dlouho...za jinýma dětma chodili rodiče a za mnou pořád babička... někdy přilítla i máma... vedle na posteli ležela holka možná mladší jak já, asi to byla Lucka a ta měla tatínka, kterej za ní chodil... nejkrásnější bylo, že pokaždé něco malýho ale vtipnýho přinesl... jednou to byly omalovánky, podruhé bublifuky... po třetí nafukovací balónky... přišel a říkal nám princezny... tenkrát jsem opravdu chtěla mít tátu, myslím, že když jsme se loučily, protože Lucka pak šla domů, tak jsem opravdu brečela..ne kvůli tomu, že už Lucku a jejího tátu neuvidím, ale už mě nikdy nečeká tak hezký okamžik, kdy přijde chlap, a takhle si krásně s námi povídá, hraje...vůbec mi tenkrát nevadilo, že jsem v nemocnici

No mě to nenapadlo, ale říkala to babička. Jenže já jsem jí moc nevěřila. Byla stará, všechno vnímala tak nějak jinak. Já myslím, že to nebyl špatný člověk, vždyť pak bych mohla být nějak špatná i já a to si myslím, že nejsem. Anebo jo, když se chci vzdát svého dítěte, které čekám?? Já mu chci dopřát to, co jsem neměla já...

Určitě, ať by byl jakýkoli. Šanci by měl dostat každý. Chtěla bych jen vysvětlení proč jsem ho nezajímala, proč se o mě nestaral...

Máma nikdy neměla manžela. Co si pamatuju, tak měla vždycky jen nějaký známosti, zažila jsem doma, že u nás bydleli dva páni. Jenže pak se vždycky máma hádala s babičkou, tí se nelíbil nikdy nikdo. Nikdy mi nijak nevadilo, když u nás doma bydlel. Bylo to spíš lepší, trochu se ten náš život nějak změnil a myslím, že i k lepšímu. Ten druhý, jmenoval se František, bydlel s mámou vlastně v době, když už jsem byla na střední. To bylo dobré, protože když jsem třeba chodila do tich tanečních, tak byl hodný a s mamkou se šel na mě podívat a pak nás odvezl. Anebo když jsem někam šla v pátek nebo v sobotu večer, tak mi nabízel, že pro mě dojede, kdybych potřebovala. František bydlel s mamkou asi pět let, pak mi mamka řekla, že odešel za nějakou mladší.

Nebyla jsem rozmazlovaný dítě, to ani nebylo možné kvůli naší finanční situaci. Vyloženě nebyla máma ani babička přísné. Byla jsem poslušný dítě sama od sebe, bylo na mě prý spolehnutí.

Ne nezanedbávala mě máma a když tak pouze v tom, že se mnou nikdy nemluvila o tom tátovi. I když jsem nejspíš nebyla chtěný dítě, tak jsem to nikdy nepozorovala, jen tenkrát mi připadlo to, jak jsem říkala, že můžu za to, že máma už nemohla mít další děti.

Finanční situace? Průměrná. Máma se snažila vydělávat co to šlo, dokonce i nějaké peníze ušetřila. Nikdy jsem nezažila něčeho nedostatek. I jsme s mamkou jezdily na výlety, brala mě do Prahy, byli jsme na Šumavě, v Krkonoších. Určitě pomáhali mámě i prarodiče. Byli jsme taková divná rodina..já,máma, babi a děda.

Nemám jí to za zlé, asi to tak mělo být, ale vadí mi, že mě odbývala, když jsem se na otce vyptávala. To mi fakt vadí. Mám přeci právo vědět koho jsem dítě. Nebo aspoň něco o něm vědět....

Máma se asi nezmění, takže nečekám, že by mi někdy o otci pravdu řekla. I když by mě mile překvapila.

Problémy s tím, že jsem byla vychovávána jen mamkou a babičkou jsem nikdy nepocítila. Ale tak nějak jsem neměla nikdy pořádně jasno, jak řešit různé problémy, vždycky jsem si řešení musela najít sama a právě teď, když jsem těhotná, jsem bezradná. Nechci, aby moje dítě nepoznalo pořádnou rodinu tak jako jsem ji nepoznala já.

Chybí, chtěla bych někoho blízkýho, kdo by mi řekl, co mám dělat. Kdo by mi naznačil další možné řešení. Kdo by byl tak nějak nohama na zemi a měl jinej názor a jinej pohled na svět. Někdo, kdo by mě vyslechl, řekl názor, ale rozhodnout bych se mohla sama. A když bych se rozhodla tak nebo tak, tak by přišel a řekl by, že třeba nesouhlasí, ale stejně mě má rád...

Hodného manžela, tři děti, domek se zahradou a se stájí, kupu přátel a umět se těšit z každého dalšího dne a hlavně najít odvahu a vyřešit svoji situaci tak, aby moje dítě, co čekám, mělo dobrou rodinu....

Asi nic, nebo jen to, říkejte v práci matkám, jak by to mělo být... No mělo by to být tak, že by měly mít děti až když k němu budou mít i tátu a když to náhodu nevyjde, tak ať jsou ke svému dítěti upřímný....

Rozhovor č. 5: Ivana

Jéé to tu budeme dlouho... o svém dětství bych vám mohla vyprávět hodiny. Narodila jsem se na severní Moravě, v pohůří Beskyd, nedaleko Vsetína. Mamka byla ve Vsetíně zaměstnaná, ale mi žili v Huslenkách, to celkem už teď větší vesnice, v takovém velkém stavení. Nás byla plná chalupa. Máma byla ze čtyř dětí (hezky se to střídalo kluk holka, holka kluk ☺) a v té chalupě bydleli její rodiče, starší bratr s rodinou , pak mladší mámina sestra se odstěhovala na Slovensko a když jsem se narodila já, tak ještě s námi bydlel nejmladší mámin bratr. Ten nejstarší Luboš měl tři děti, dvě starší než já, třetí kousek ☺ se jim narodil až po mě a mámin nejmladší brácha Libor, tak ten se do ženění nijak nehrnul, ten byl takovej světošlápek. Ale taky se usadil, nakonec se oženil, a měl děti. Ten na chaloupce nezůstal, postavil si vlastní domek ve vsi nedaleko Huslenek. Takže dovedete si to představit, dům plný dětí, byly jsme tedy čtyři, měla jsem dva starší bráchance, pak jednu mladší sestřenku. Vyrůstali jsme ale společně jako sourozenci. Užili jsme si tolik legrace a zábavy s ostatními dětmi ve vsi. To víte, od rána do večera venku, to nebyl žádný počítač a televize. Ta se pouštěla jen večer za odměnu anebo v neděli na dopoledne, když dávali nějaké to Studio kamarád pro děti. To jsme se usadili v síni, kde byla televize, od vedle z kuchyně voněl připravovaný oběd. Někdy jsme šli do kostela s babičkou a s dědou, ale nenutili nás. Spíš když byli svátky, to bylo vždycky takový hezčí než obvykle. Víte, pořád se říká, jak každá rodina by měla vyrůstat bez toho, aby se do jejích záležitostí pletl někdo jiný, ale já mám pořád před očima, jak si všichni dospělí sedli ke stolu a debatovali, rozhodovali. A v klidu žádné hádky. Já to svoje vyprávění zkrátím, já si myslím, že jsem měla dětství takové, jaké by si zasloužilo každé dítě. A dospívání? Muziky, zábavy, kino ve Vsetíně. Mohla jsem chodit, kam se mi chtělo, bráchanci dohlíželi zprvu na mě, pak já na mladší sestřenku. Maminka mohla být klidná, že se dostanu vždy v pořádku zpět domů. Ale to víte, ne jen zábava, ale byli jsme všichni vedení i k práci, vždyť statek, to je práce stále dokola. Když se nesušilo seno pro králíky, tak se připravovalo dříví na zimu, nebo chlapi něco opravovali. Nás dvě vnučky babička učila vařit, s maminkou jsem zas pletla i vyšívala. Nejkrásnější ale byli vánoce. Když se do chalupy všichni sjeli, přijížděla i teta ze Slovenska. Víte, já na ně nevzpomínám kvůli dárkům, ty jsme dostávaly taky, ale kvůli té atmosféře. Ta byla opravdu vánoční. I kluci na vánoce přestávali zlobit a byli takoví klidnější. Jak to doma vonělo a jak byla babička s dědečkem rádi, když jsme se všichni sešli u večeře. Abychom se vešli, tak se nosil druhý stůl z verandy. Ať dělám co dělám, takovouhle krásnou atmosféru vánoc už doma nevytvořím.

Ano moje rodina byli ti všichni, o kom jsem už povídala.

Těhotenství mé maminky. No jeďda, to vám můžu říct úplně přesně. Maminka byla totiž než jsem se narodila já vdaná. Vzala si chlapce z vedlejší vsi, žili u jeho rodičů a z počátku bylo všechno celkem v pořádku. Myslím, že dokonce byli i na nějaké dovolené u moře, to se zas tak často nejezdilo, ale nějaké zájezdy od podniku bývali. Jenže pak chtěla mít maminka miminko a to ne se nějak povést. Tak jezdila k lékařům, ti říkali je trpělivost, trpělivost. Jenže maminka trpělivost už pomalu přestávala mít. Když už nevěděla kudy kam, tak prý odjela do Františkových Lázní, a do roka se jí podařilo otěhotnět. Jenže o miminko přišla. A pak už to ani s manželem moc dobře nevycházela, hádali se, tak se rozvedli a mamka se vrátila zpět domů do Huslenek. Pak mi mamka vyprávěla, že si říkala, že jí prostě není dáno být maminkou, dokonce potom jí lékaři už nedávali žádnou naději na další těhotenství. Ale maminka byla krásná žena, jenže léta přibývala. A to už najít nezadaného mužského byl problém. Jenže pak přišel můj tatínek... Maminka se prý zamilovala, ale věděla, že nemůže s takovým vztahem počítat natrvalo a z tí velké lásky jsem najednou byla já. Takže jsem byla naprosto nečekané překvapení. Maminka pak poprosila své rodiče, jestli může i s dítětem zůstat v chalupě, babička byla prý šťastná, že se mamka stane také maminkou, děda prý zpočátku chtěl vědět kdo je otcem, že ho do chalupy přitáhne i násilím, aby se postaral o své dítě. Maminka dědečka prosila, že to takhle nejde, že by nebyli spolu šťastní. Děda, který je velký dobrák, přesto že nejdřív hrdne, tak pochopil a mamku přijal i s dítětem, protože prý to malé za nic nemůže a má-li přijít na svět, ať přijde, však to všichni zvládnem.

Ono to asi tak lehký nebylo, asi si maminka taky užila své, hlavně s tím dědečkem. Ale celé těhotenství bylo naprosto v pořádku, doktoři kroutili hlavou, jak je to jen možné. Dokonce maminka chodila i do práce, i když jí radili, aby se šetřila a odpočívala. Narodila jsem se skoro přesně na termín porodu a prý jsem mamce dala celkem zabrat, nebyla jsem žádné škrvně. Měla jsem totiž porodní váhu 3750 g. To víte, mamku vykrmovali ☺

Standardní rodina? Myslím, že dodneška mám za to, že moje rodina byla úplně standardní. Byla početná, ale nijak se neodlišovala od rodin jiných. To že nemám svého tatínka jsem samozřejmě věděla co by malá holčička, ale vůbec mi to nepřipadalo nějak divné, protože jsme měli dědečka, Luboše, Libora. Ti všichni byli jako mí tatínci, ty mě pochovali, když jsem přišla s odřeným kolenem a mamka nebyla poblíž, hlavně mladší Libor, to byl můj milovaný strejda. Toho jsem zbožňovala a když se vrátil z tich svým cest, nehla jsem se od něj. Neměla jsem co malé dítě čas myslet na to, že nemám svého tatínka.

Proč s námi nebydlí můj tatínek jsem zjišťovala u maminky jen jednou. Byla jsem už celkem velká, no myslím, že bych řekla tak 13 let, to si nepamatuju přesně, ale ještě jsem nebyl na střední škole. Když zavřu oči, tak si vybavím, jak jsme s mamkou seděli v sednici, kde byla televize, mamka něco pletla a já měla knížku, kde se psalo něco o rodině. Bylo takové šero. V tu chvíli jsem si řekla, že bych se mamky měla vlastně zeptat, jak je to s mým tatínkem. Maminka odložila pletí a řekla mi, že čekala, že jednou tahle otázka přijde. A pak začala vyprávět. Začala tím manželství, jak už jsem vám říkala a pak mi teda povídala o tom, že se seznámila s tím mým otcem. Že to byl krásný mladý muž, ale že byl mladší než ona. Ten mladý muž byl už po vojně, ale zasnoubený, přesto mezi nimi přeskočila jiskra. Prostě je něco k sobě táhlo. Maminka byla krásná žena, aspoň mě se zdála být vždycky krásná,

byla i chytrá, šikovná, tak se tomu vůbec nedivím. Maminka mi pak vyprávěla, že se spolu několikrát sešli, ale oba tušili, že nelze takový nerovný vztah udržet, protože věkový rozdíl byl mezi nimi devět let.. Když jsem se mamce narodila, tak jí bylo 32 let... takže tatínkovi bylo 23 let. Dneska by to bylo asi jiný, ale tenkrát nemyslitelný. No a když maminka zjistila, že je v jiném stavu, tak se s tím chlapcem rozešla. Nechtěla zničit jeho vztah s partnerkou, a měla strach i z reakce rodičů, kdyby žila s takhle mladším mužským. Pro ni bylo přijatelnější být svobodnou matkou. Toužila po dítěti, ona už prý nevěřila, že se kdy jí poštěstí mít dítě, proto ani na chvíli nezapochoybovala o tom, že bych se neměla narodit. Pak mi maminka ještě popisovala, jak vypadal, že to byl prostě krásný zdravý chlap a že určitě všechno dobré jsem po něm zdělila. Že měl i pěkné charakterové vlastnosti. Tohle byl jeden jediný rozhovor, který jsme s mamkou na toto téma vedli. Myslím, že mi v tu chvíli řekla všechno, co mi říci chtěla. Nikde jsem již nevyzvíдалa, věděla jsem vlastně kromě jména všechno, co jsem vědět chtěla. Ano, ptala jsem se na jméno, ale maminka mi na to řekla, že to už mi říci nemůže, protože ho milovala tolik, že by ho vyjádřením jména mohla ohrozit.

Pocity jaké jsem tenkrát měla? Daly by se přirovnat k tomu, jako když odkrýváte truhlu s pokladem. Očekávání? Já jsem se dozvěděla vlastně něco tajemného, něco se mě bytostně týkalo. Určitě jsem měla pocity jak když posloucháte pohádku, kterou neznáte a nevíte, jak dopadne.

Ne, nenapadlo. Ublížila bych tím hlavně mamince, která byla tenkrát ke mně upřímná a to bych nechtěla.

Vy se budete smát, ale to víte, že představovala. Vlastně to ne. Já totiž pak chodila po Vsetíně a koukala kolem a hledala, který že pán by to mohl být. .. ale i to mě přešlo. Když jsem pak byla už na střední a třeba jsem potkala nějakého atraktivního muže, tak jsem si tak v duchu říkala, třeba to byl můj táta. .. Ale to bylo opravdu jen občas.

Maminka mě ujistila, že to byl hodný, zodpovědný člověk už tenkrát, když byl tak mladý. Nemám důvod tomu nevěřit, tak snad takový zůstal.

Co by dítěti mě tatínek opravdu nechyběl. Možná mě myšlenka na tatínka napadla v době, kdy jsem odmaturovala a všichni byli nadšení, tak snad tenkrát se mi vloudila myšlenka, že by byl možná tatínek taky pyšný...rozhodně jsem si ale na mého tatínka vzpomněla v době, kdy se mi narodil syn..proletělo mi hlavou, že už je teda dědečkem a že má krásného vnoučka...ale jak ta myšlenka přišla, tak odešla...

Chtěla bych ho poznat. Ale ne jako jeho dcera. Abych s ním mohla mluvit, vědět, že je to on, ale aby on netušil, že já jsem jeho dítětem. Divné přání, ale zjistit po letech, že má dceru... to ne....

Kdepak, mamka už pak byla sama. Teď má zdravotní problémy, žije v domě s pečovatelskou službou a když za ní přijedu, tak mi vypráví o jednom sousedovi, který bydlí vedle.. tak asi na stará kolena je jí ten pán blízký.... To je dobře, jsem ráda, že se jí tam líbí...

Výchova mé maminky? Byla jsem jejím štěstím a to mi dávala vždycky najevo. Vychovávala mě k práci, k zodpovědnosti, určitě mě nerozmazlovala, ale ani nijak přísně netrestala. Jestli jsem kdy dostala nějaký záhlavec, tak buď od dědy nebo od strejdy Luboše, když jsme s dětma tropili vylomeniny.

Kdepak, maminka mě nezanedbávala vůbec v ničem, jsem jí opravdu vděčná za to, jak se o mě starala. A vlastně nejen ona.

Víte, že nedokážu.. my jako děti jsme vůbec neměly tušení jak je to v rodině s penězi. To byly záležitosti dospělých, my jsme určitě měly všechno co jsme potřebovaly. Nikdy jsem neslyšela, že by si maminka stěžovala, že máme málo peněz. Určitě šetřila, když jsem se vdávala, tak mi dala naspořený peníze, měla jsem i výbavu. Netuším, jak to maminka dělala. Ale ona byla skromná.

Nemám jí to za zlé. Já jí naopak obdivuju. Obdivuju jí za odvahu, když přišla domů a žádala o to, aby mohla zůstat doma bydlet. Pak také za odvahu, že se dokázala vzdát toho, koho milovala pro to, že by je okolí pomlouvalo a nechtěla jiné ženě kazit zasnuby, život. Myslím, že byla maminka moc statečná ☹

Ne, ne, žádný problém, žádné příkoří. Moje dětství bylo krásné, nemůžu si na nic stěžovat.

Nechybí..... jak může chybět někdo, kdo se ve vašem životě vůbec neobjevil?... Chybí mi prarodiče, ti už navždy odešli, chybí mi ta krásná velká rodina. Samozřejmě, že se scházíme, ale není to tak často.

No abychom byli všichni zdraví, aby zdravotníčko sloužilo mamince, abychom měli čas všichni na sebe, a já vlastně ani nevím.... To je těžký... všechno ostatní vlastně máme, ale to nejcennější zdraví, to je důležité. Určitě bych si přála, abych dokázala svého syna vychovat s manželem stejně tak dobře, jako vychovala maminka mě, a možná, abychom mu dopřáli ještě alespoň jednoho sourozence.

Napište do té vaší práce, že láska bohužel neumí hory přenášet, umí být pěkně krutá... Je mi mamky moc líto, že se musela vzdát toho, koho milovala. Snad jsem jí aspoň toho milovaného trochu nahradila.

